

Fakultet for lærerutdanning og pedagogikk

Carina Rosenlund

Masteroppgave

TIDLIG INNSATS FOR BARN SOM VISER UTAGERENDE ATFERD

En kvalitativ studie av PP-rådgivers samarbeid med pedagoger

Master i spesialpedagogikk – rådgiving og endringsarbeid

SPE3006

HØST 2022

FORORD

Med denne masteroppgaven avslutter jeg en reise som student for denne gang. En reise som har vært utfordrende, men lærerik. Min egen stå på vilje har gjort til at jeg har kommet meg gjennom de tøffe og vanskelige dagene. Jeg er takknemlig for muligheten jeg har fått til å gjennomføre master i spesialpedagogikk. Jeg har fått påfyll av ny fagkunnskap og gleder meg nå til å ta med meg kunnskapen ut i praksis. I det et kapittel lukkes, åpner et nytt.

Jeg vil starte med å rette en stor takk til min veileder, Jan Arvid Haugan. Du har gitt meg motivasjon og tro på å fullføre min egen masteroppgave. Du har vært tilgjengelig og gitt meg gode veiledninger, takk for samarbeidet. Retter også en stor takk til intervjupersonene. Takk for at dere delte deres personlige forståelser, erfaringer og opplevelser knyttet til temaet i masteroppgaven. Uten deres tid hadde jeg ikke kunne gjort denne undersøkelsen.

Selv om innsatsen bak selve masteroppgaven står på meg selv. Har støtten fra mine nærmeste gitt motivasjon på veien. Først vil jeg takke arbeidsplassen for muligheten jeg har fått til å studere ved siden av jobb. Takk til mine kollegaer for all støtte og forståelse. Jeg er heldig som har et stort nettverk av gode venner rundt meg. Det har betydd mye for meg å ha hver og en av dere på sidelinjen. Jeg gleder meg til å få mer tid med dere igjen. Tusen takk til hele min fine familie for alle de gode støttende ordene fra start til mål. Det betyr mye for meg at dere har gitt meg forståelse på mine tyngre dager og stilt opp når jeg trenger dere. Dere har vært min aller største heiagjeng.

Den største takken fortjener min samboer, Trym Langerud. Din støtte, motivasjon, omsorg og kjærlighet har gjort denne perioden litt lettere. Jeg setter stor pris på din tålmodighet og hjelpsomhet. Vi har masse å glede oss til fremover, og jeg ser frem til alle forberedelsene til den lille kommer.

Brumunddal, september 2022.

Carina Rosenlund

SAMMENDRAG

Denne masteroppgaven har temaet tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd. Studiet tar utgangspunkt i en kvalitativ tilnærming, med forankring i et fenomenologisk og hermeneutisk vitenskapelig ståsted. Tidlig innsats har de senere årene blitt et velkjent begrep i barnehagesammenheng. Et begrep som alene ikke har et innhold. Derfor er formålet med dette studiet å fylle begrepet tidlig innsats med innhold i møte med barn som viser utagerende atferd. Utagerende atferd er en utfordring mange instanser er kjent med. Det er kjent at atferdsproblematikk tidlig i livet kan gi økt sjanse for større problemer senere i livet. Derfor er det viktig å rette oppmerksomheten mot dette temaet, og fremme hvordan barnehagen tidlig kan bidra til å redusere omfanget av utagerende atferd.

I studiet ville jeg undersøke temaet i et bredt spekter av fagkunnskap. Pedagogisk-psykologisk tjeneste er barnehagens samarbeidspartner (Barnehageloven, 2005, § 2b). Derfor ble valget å undersøke hvordan PP-rådgivere og pedagoger kan samarbeide for å redusere barns utagerende atferd, med fokus på tidlig innsats. På bakgrunn av dette ble problemstillingen:

Hvilke erfaringer har PP-rådgivere med utagerende atferd i barnehagen, og hvordan kan de gjennom tidlig innsats redusere dette i samarbeid med barnehagens pedagoger?

Problemstillingen er undersøkt ved å gjennomføre et kvalitativt forskningsintervju hvor jeg inviterte PP-rådgivere inn i studiet som intervjupersoner. Forskningsintervjuet inneholdt et semistrukturert intervju. Formålet med intervjuet var å få et nært innsyn i PP-rådgiveres personlige erfaringer, forståelse og opplevelser omkring temaet.

Oppsummert viser empirien at intervjupersonene hadde mye erfaringer med barn som viser utagerende atferd. De hadde ulike erfaringer og opplevelser rundt samarbeid med pedagoger. Intervjupersonene viste til mange tanker og refleksjoner på hvordan PP-rådgivere og pedagoger samarbeider for å vektlegge tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd. Gjennom å drøfte funnene kom det frem at utagerende atferd er en måte barn uttrykker seg på. Atferden handler ofte om noe annet enn hva den viser seg som. Derfor må barn som viser utagerende atferd kartlegges bredt. Barnet må bli sett i lys av et helhetlig systemperspektiv, og barns utagerende atferd må bli sett i samspill med omgivelsene. For å forstå barns utagerende atferd, må fagpersoner bruke seg selv som verktøy i møte med barnet.

SUMMARY

This master's thesis has the theme of early intervention for children with behavior problems. The study is based on a qualitative approach, anchored in a phenomenological and hermeneutic scientific standpoint. In recent years, early intervention has become a well-known term in the kindergarten context. A term that alone does not have a content. Therefore, the purpose of this study is to fill the terminology of early intervention with content when dealing with children who show acting-out behavior. Acting-out behavior is a challenge many instances are familiar with. It is well known that behavioral problems early in life can give an increased chance of greater problems later in life. It is therefore important to direct attention to this topic, and to promote how the kindergarten can help reduce the extent of acting out behavior at an early stage.

In my studies, I wanted to investigate the topic in a wide range of specialist knowledge. The Pedagogical-psychological service is the kindergarten's professional partner (Barnehageloven, 2005, § 2b). Therefore, the choice was to investigate how PP advisers and pedagogues can work together to reduce children's acting out behavior, with a focus on early intervention. Based on this, the problem was:

What experiences do PP counselors have with acting out behavior in the kindergarten, and how can they reduce this through early intervention in collaboration with the kindergarten's pedagogues?

These challenges have been investigated by conducting a qualitative research interview where I invited PP advisers into the study as interviewees. The research interview contained a semi-structured interview. The purpose of the interview was to gain a close insight into the PP advisers' personal experiences, understanding and experiences around the topic.

In summary, the empirical evidence shows that the interviewees had a lot of experience with children who display acting out behavior. They also had different experiences around collaboration with educators. The interviewees referred to many thoughts and reflections on how PP advisers and pedagogues work together to emphasize early intervention for children who show acting-out behavior. Through discussing the findings, it emerged that acting-out behavior is a way in which children express themselves. The behavior is often about something

other than what it appears to be. Therefore, children who show acting-out behavior must be surveyed broadly. The child must be seen in the light of a holistic system perspective, and children's acting-out behavior must be seen in interaction with the environment. To understand children's acting out behavior, professionals must use themselves as tools when dealing with the child.

Innholdsfortegnelse

FORORD	3
SAMMENDRAG	4
SUMMARY	5
1. INNLEDNING	9
1.1 <i>Bakgrunn for valg av tema</i>	9
1.2 <i>Problemstilling</i>	10
1.3 <i>Avgrensing</i>	11
1.4 <i>Tidligere forskning</i>	11
1.5 <i>Begrepsavklaring</i>	12
1.5.1 <i>Utagerende atferd</i>	13
1.5.2 <i>Tidlig innsats</i>	13
1.5.3 <i>Spesialpedagogisk hjelp i tidlig barndom</i>	14
1.6 <i>Oppgavens struktur</i>	14
2. TEORETISK FORANKRING	16
2.1 <i>Bronfenbrenners bioøkologiske modell</i>	16
2.1.1 <i>Mikrosystemet</i>	18
2.1.2 <i>Mesosystemet</i>	19
2.1.3 <i>Eksosystemet</i>	20
2.1.4 <i>Makrosystemet</i>	20
2.2 <i>PP-rådgivers rolle i barnehagen</i>	21
2.2.1 <i>Tverrfaglig og tverretattlig samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehage</i>	23
2.3 <i>Barn som viser utagerende atferd</i>	24
2.3.1 <i>Betegnelse og definisjon av utagerende atferd</i>	24
2.3.2 <i>Ulike perspektiver på utagerende atferd</i>	25
2.3.3 <i>Barn som viser utagerende atferd i barnehagen</i>	27
2.4 <i>Tidlig innsats i barnehagen</i>	30
2.4.1 <i>Struktur i barnehagen</i>	31
2.4.2 <i>Tilknytningsteori</i>	32
2.4.3 <i>Mentalisering</i>	34
2.4.4 <i>Foreldresamarbeid</i>	34
2.4.5 <i>Kartlegging</i>	36
3. METODE	38
3.1 <i>Metodevalg og begrunnelse</i>	38
3.1.1 <i>Kvalitative tilnærming</i>	38
3.1.2 <i>Kvalitative forskningsintervju</i>	39
3.2 <i>Utvikling av intervjuguide</i>	40
3.3 <i>Utvalg og datainnsamling</i>	41
3.3.1 <i>Presentasjon av intervjupersoner</i>	42
3.4 <i>Gjennomføring av intervju</i>	42
3.5 <i>Transkribering og analyse</i>	43

3.6	<i>Vitenskaplige posisjoner</i>	44
3.6.1	Fenomenologisk tilnærming.....	44
3.6.2	Hermeneutisk tilnærming	45
3.7	<i>Reliabilitet og validitet</i>	45
3.8	<i>Etiske refleksjoner</i>	46
3.9	<i>Min forskerprosess</i>	48
4.	EMPIRISKE FUNN OG DRØFTING	49
4.1	<i>Samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehagen</i>	49
4.2	<i>Utagerende atferd – Forståelse av begrepet</i>	57
4.2.1	Fysiske og verbale uttrykksmåter	59
4.2.2	Årsaksforhold.....	61
4.3	<i>Tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd</i>	63
4.3.1	God kvalitet i barnehagen	67
4.3.2	Struktur i barnehagen.....	67
4.3.3	Tilknytning og relasjon.....	69
4.4	<i>Sammenhengen mellom individ og kontekst</i>	72
4.4.1	Sammenhengen mellom barnets mikrosystem og mesosystem	72
4.4.2	Eksosystemet og makrosystemet.....	77
5.	OPPSUMMERING	79
5.1	<i>Hovedfunn</i>	79
5.1.1	Samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehagen.....	79
5.1.2	Utagerende atferd	80
5.1.3	Tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd	80
5.1.4	Sammenhengen mellom individ og kontekst.....	81
5.2	<i>Konklusjon</i>	82
5.3	<i>Forslag til videre forskning</i>	82
	LITTERATURLISTE	84
6.	VEDLEGG 1 – Meldeskjema NSD	90
7.	VEDLEGG 2 – Informasjonsskriv/ samtykkeskjema	92
8.	VEDLEGG 3 – Intervjuguide	95

1. INNLEDNING

Tema for denne masteroppgaven er tidlig innsats for barn som viser en utagerende atferd i barnehagen. Videre i dette kapittelet skal jeg beskrive valg av tema, presentere problemstilling, avgrense oppgavens omfang, redegjøre for tidligere forskning, foreta en begrepsavklaring for begreper som er sentrale i oppgaven og til slutt beskrive oppgavens struktur.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

I mitt valg av tema for masteroppgave var det tre begrunnelser som lå til grunn. Først og fremst handler det om personlig interesse for temaet og et tema jeg selv mener er viktig å sette søkelyset mot. For det andre handler det om egne erfaringer, herunder egne møter med barn som viser utagerende atferd og ved å observere barnehagepersonalet. Jeg kan oppleve at utagerende atferd er et tema som det er manglende kunnskap rund. Den tredje begrunnelsen er hvor lite vektlagt utagerende atferd ble i min grunnutdanning. Disse tre elementene beskriver jeg ytterligere nedenfor.

Som pedagog i barnehagen møter jeg et mangfold av barn, og alle barn kommer til barnehagen med ulike forutsetninger og behov. Jeg har gjennom min jobb gjort meg noen erfaringer i møte med barn som viser utagerende atferd. Selv har jeg stått i vanskelige situasjoner, hvor jeg har opplevd det utfordrende å bygge relasjon til enkelte barn og møte barn som utagerer på en god og hensiktsmessig måte. Fra egne erfaringer har personlige refleksjoner over ulike situasjon gjort meg nysgjerrig på temaet. Samtidig har jeg erfart at det å tenke gjennom ulike situasjoner med spørsmål som «hvordan kunne denne situasjonen vært unngått?» eller «hvordan kunne jeg løst situasjonen annerledes?», har vært et bidrag til egen utvikling innenfor temaet. Samtidig har dette ført til at jeg har fått stor interesse for å gjøre en større undersøkelse knyttet til temaet. En undersøkelse som vil gjøre meg enda tryggere i min rolle i møte med barn som viser utagerende atferd, og i samarbeid med barnehagepersonalet.

En annen erfaring jeg har gjort meg gjennom mine år som pedagog er gjennom observasjon av barnehagepersonalets håndtering av barn som viser utagerende atferd. Her skal jeg ikke gå inn i enkelte situasjoner, eller poengtere at noen gjør det mer riktig enn andre. Men ut fra mine observasjoner handler dette om at praksisen på avdelingen er ulik i møte med barn som viser utagerende atferd. En grunn til dette kan være mangel på kunnskapen og usikkerheten i

hvordan personalet skal håndtere utfordringen som oppstår. Den andre grunnen kan være personalets personlige erfaringer omkring temaet. Ved å undersøke temaet bidrar til at jeg som fagperson får økt kompetanse på temaet, og videre kan jeg bidra til kompetanseheving i barnehagepersonalet. Det kan fremme hvordan vi kan snakke om temaet og knytte atferden til forskningsbasert kunnskap og hvordan vi kan samarbeide for å tilrettelegge for en felles praksis i møte med barn som viser utagerende atferd.

Som nevnt innledningsvis var den siste begrunnelsen for valg av tema egen opplevelse av at utagerende atferd ble lite vektlagt i min grunnutdannelse som barnehagelærer. Dette førte til usikkerhet i mitt møte med utagerende atferd i praksis. Jeg erfarte tidlig som pedagog at dette var et tema som man ikke kan komme utenom i arbeid med barn. I utdannelsen fikk jeg kjennskap til PP-tjenesten og hvilke oppgaver de utførte. Men det var lite fokus på samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehagen. Jeg har tidligere arbeidserfaring fra å jobbe i en annen kommune og har derfor opplevd at barnehagens samarbeid med PP-tjenesten er ulik. Barnehageloven (2005), rammeplanen (kunnskapsdepartementet, 2017) og ulike stortingsmeldinger løfter frem hvordan disse to instansene skal samarbeide. Dette gjorde til jeg fikk interessen av å fremme samarbeidet mellom PP-tjenesten og barnehagen i min studie. På bakgrunn av dette ble temaet tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd i barnehagen. Et tema jeg mener er viktig å løfte frem, og derfor temaet for denne masteroppgaven. Jeg håper studiet kan være et bidrag til å løfte frem tematikken i barnehagene, og for at andre pedagoger og spesialpedagoger kan bruke undersøkelsen inn i sitt arbeid med tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd.

1.2 Problemstilling

Studiet har som formål å undersøke hvilke erfaringer PP-rådgivere har med barn som viser utagerende atferd, og hvilken forståelse de har av begrepet tidlig innsats. Videre skal det undersøkes hvordan dette kan bidra til å tilrettelegge en praksis i samarbeid med barnehagens pedagoger, som har til hensikt å hindre og/eller redusere utagerende atferd. Med utgangspunkt i dette kom jeg frem til problemstillingen:

Hvilke erfaringer har PP-rådgivere med utagerende atferd i barnehagen, og hvordan kan de gjennom tidlig innsats redusere dette i samarbeid med barnehagens pedagoger?

1.3 Avgrensning

I denne studien har jeg måtte gjort noen avgrensinger både på grunn av oppgavens omfang og tidsbegrensninger, men også for å best mulig kunne svare på studiens problemstilling. Barn som viser atferdsproblematikk, er en kompleks utfordring og kan omhandle så mye forskjellig. Derfor valgt jeg å avgrense det med å fokusere i hovedsak på barns utagerende atferd. Innenfor temaet utagerende atferd valgte jeg å gjøre undersøkelser knyttet til barnegruppen 3-5 år. Bakgrunn for dette er fordi etter to årsalderen begynner barns trassalder å avta, og barn begynner å tilegne seg mer erfaring ved å regulere egne følelser og reaksjoner på negativ stimuli. Knyttet til valg av barnegruppe har jeg der imot ikke valgt å fokusere på et spesifikt kjønn i undersøkelsen. Dette på bakgrunn av egne erfaring fra barnehagefeltet hvor jeg har møtt på både jenter og gutter som viser utagerende atferd. Uavhengig av kjønn mener jeg at fagpersoner skal møte barn som viser utagerende atferd likt, og igjen fra egne erfaringer har jeg opplevd at barnehagepersonalet har «unnskyldt» barns utagerende atferd på grunn av kjønn. Dette kan bidra til å stemple og stigmatisere barn, og derfor noe jeg ikke ville vektlegge i denne studien.

Avgrensingen har bidratt til at fokuset i studiet søker etter hvordan PP-rådgivere kan samarbeide med barnehagens pedagoger. På den måten kan begrepet tidlig innsats blir løftet frem i arbeidet med barn som viser utagerende atferd. På den måten har jeg kunnet fordype meg i tematikken innenfor et område, og derfor kunne gi et mer presist svar på studiets problemstilling.

1.4 Tidligere forskning

Jeg skal redegjøre for tidligere forskning innenfor temaet tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd.

Atferdsproblemer kan oppstå i barne- og ungdomsårene (Folkehelseinstituttet, 2020, s. 6). I denne perioden er barn mest sårbare for følelsesmessige- og sosiale påkjennelser. Barns aggresjonsnivå er som høyest i to-treårsalderen, etter denne alderen vil aggresjonsnivået reguleres betraktelig ettersom barn tilegner seg sosiale- og emosjonelle ferdigheter (Drugli, 2013, s. 46-48). Drugli (2013) hevder at hvor eldre barnet blir, jo mer erfaringer får de med å

håndtere sine følelser på en måte som gjør at de ikke reagerer med sinne eller utagerende atferd på negativ stimuli. I en rapport fra Nærde og Neumer (2003, s. 6) viser de til at det er mellom 10 og 20 prosent av barn mellom 4 til 10 år som sliter med store psykososiale vansker. Det kan føre til økt risiko for deres funksjonsnivå. En rapport fra folkehelseinstituttet (2020, s. 6) anslår at det er ca. 5-10 % av barn og unge i Norge som har atferdsproblemer, dette inkluderer også alvorlig atferdsproblematikk. Nærde og Neumer (2003, s. 6) mener at tidlig identifisering og behandling er viktig, og kan ha stor betydning for forebygging av atferdsproblemer. Campbell, Shaw og Gilliom (2000) mener det er en sammenheng mellom tidlige symptomer som uro, hyperaktivitet, aggresjon, trass og regelbrytende atferd i småbarnsalder kombinert med høy familiestress og negativ oppdragelsespraksis. Dette kan fører til større risiko for atferdsvansker i småbarnsalderen, og i slike tilfeller er det et stort behov for tidlige og sammensatte tiltak (referert i Drugli, 2013, s. 31). Ifølge Fandrem og Roland (2013, s. 19) mener de at «å arbeide med forebygging, avdekking og avhjelping av problemer så tidlig som mulig kan hindre at vanskene får utvikle seg». Drugli (2013, s. 170) mener at barns atferdsvansker må tas på alvor, da de er utsatte for stor risiko for varige psykososiale vansker. Forskning viser til at barn som ikke får hjelp tidlig, vil fortsatt ha atferdsproblemer i ungdomsårene. Det kan føre til økt fare for alvorlig atferdsproblematikk som rusmisbruk, vold, tyveri og annen kriminalitet (Folkehelseinstituttet, 2020, s. 14). Det er dokumentert at barn som får behandling som virker blir godt fungerende senere i livet (Drugli, 2013, s. 170). I resultatene til rapporten fra folkehelseinstituttet (2020, s. 3) viser til at foreldreveiledning kan bidra til å redusere atferdsvansker.

Med bakgrunn av hvor mange barn og unge som sliter mener jeg dette temaet er viktig å fremme. Siden de fleste barn går i barnehagen og dette er første møtet med en institusjon, er kunnskapen på dette feltet viktig for barnehageansatte.

1.5 Begrepsavklaring

I dette kapittelet presenterer jeg hovedbegrepene for studiet knyttet til problemstillingen. Nedenfor beskriver jeg begrepene utagerende atferd, tidlig innsats og spesialpedagogisk hjelp i tidlig barndom.

1.5.1 Utagerende atferd

I barnehagen viser barn utfordrende atferd i ulik grad og på ulike måter. Disse vanskene betegnes ofte som emosjonelle- og sosiale vansker (Holland, 2013, s. 16). Holland (2013) deler emosjonelle og sosiale vansker inn i to hovedgrupper: innagerende vansker og utagerende vansker. Innagerende vansker kan handle om angst, depresjon, selvskading eller fobier. For å begrense oppgavens omfang rettes denne studien mot siste nevnte, utagerende atferd. Siden innagerende atferd er et tema som er like viktig å jobbe med, har jeg nevnt kort hva det handler om. Det kan også i ulike sammenhenger være utilstrekkelig å dele emosjonelle og sosiale vansker inn i innagerende vansker og utagerende vansker, barn kan både slite psykiske og være utagerende. Som Holland (2013, s. 16) påpeker kan tiltakene som settes inn for barn som viser utagerende atferd også være egnet for barn som viser innagerende atferd.

1.5.2 Tidlig innsats

Tidlig innsats blir i prinsippet sett på som en måte å hjelpe sårbare barn og barn med funksjonsnedsettelse. Hausstätter (2019, 49) mener at tidlig innsats bygger på en forståelse om at jo tidligere man setter inn hjelp og støtte på konkrete problemer, desto større sjanse er det for at det blir et positivt utfall av innsatsen som er satt inn. Barnehageloven (2005) nevner ikke direkte begrepet tidlig innsats, men fremmer at tiltak skal bli satt i gang tidlig. Rammeplanen (kunnskapsdepartementet, 2017) nevner tidlig innsats en gang hvor det står: «For noen barn kan tidlig innsats innebære at personalet arbeider særlig målrettet og systematisk – over kortere eller lengre perioder – med å inkludere barnet i meningsfulle fellesskap». Tidlig innsats rettes her mot hvordan personalet skal tilpasse det ordinære pedagogiske tilbudet etter barns behov og forutsetninger. Men begrepet tidlig innsats blir ikke definert. Stortingsmeldinger har de senere årene inneholdt begrepet tidlig innsats. Blant annet i Meld. St. 6 (2019-2020, s. 14) hvor det står: «tidlig innsats betyr et godt pedagogisk tilbud fra tidlig småbarnsalder, at barnehager og skoler arbeider for å forebygge utfordringer, og at tiltak settes inn umiddelbart når utfordringer avdekkes». I teorikapittelet går jeg videre inn på begrepet knyttet til barnehagen og oppgavens problemstilling.

1.5.3 Spesialpedagogisk hjelp i tidlig barndom

Pedagogisk-psykologisk tjeneste (heretter kalt PP-tjenesten) er barnehagens sakkyndige instans og den viktigste samarbeidsparten for utvikling av et inkluderende læringsmiljø (Vogt, 2016, s. 41). Når barn trenger spesialpedagogisk hjelp er dette en individuell juridisk rettighet barnet har, og som vurderes ut fra vilkår som er beskrevet i lovverket (Groven, 2013, s. 101). Alle barn under opplæringspliktig alder som har behov for spesialpedagogisk hjelp, har rett til det ifølge barnehageloven (2005). Loven § 31 førsteledd fremmer at i barnehagen handler det om spesialpedagogisk tilrettelegging, og ikke spesialundervisning. Hva som ligger i spesialpedagogisk hjelp vurderes ut fra barnets individuelle behov. Formålet slik som det står i barnehageloven (2005) § 31 andreledd, er å gi barn tidlig hjelp og støtte i utviklingen og læring av for eksempel språklige og sosiale ferdigheter. Dette henger sammen med begrepet tidlig innsats. Befring og Næss (2019, s. 23) skriver at «spesialpedagogikkens sentrale formål er å fremme læring og livsmestring hos barn og unge med funksjonshemminger og ulike vansker». Videre beskriver Befring og Næss (2019) at uavhengig av barnets vansker eller utfordring er det en felles målsetting, å optimalisere barns lærings- og utviklingsmuligheter og stimulerer barnet til å få innflytelse over egen livssituasjon, og på den måten fremmes barns forutsetninger til selvhjelp.

1.6 Oppgavens struktur

Oppgaven består av følgende fem kapitler:

Kapittel 1 – Innledning: Kapitlet presenterer oppgavens tema og bakgrunn for valg av tema. Jeg gir en beskrivelse av oppgavens formål, presenterer studiets problemstilling og avgrensner studiets omfang. Temaet er forankret i tidligere forskning som jeg mener er relevant for dette forskningsprosjektet. Til slutt har jeg en begrepsavklaring.

Kapittel 2 – Teoretisk forankring: I dette kapitlet redegjøres det for studiets teoretiske forankring. Dette skal senere bidra til å belyse resultatene og åpne opp for drøfting av de sentrale funnene som blir gjort. Kapitlet skal bidra til å forstå begrepene tidlig innsats og utagerende atferd i litteraturen.

Kapittel 3 – Metode og vitenskap: Hensikten med dette kapitlet er å redegjøre for de metodiske valgene som er gjort for å gjennomføre studiets undersøkelse. Studiet tar utgangspunkt i en kvalitativ tilnærming, hvor jeg har forankring i et fenomenologisk og hermeneutisk vitenskapelig ståsted. Her beskrives utviklingen og fremgangsmåte til å gjennomføre studiets intervju, deretter beskrives et videre arbeid med transkribering og analyse. I kapitlet drøftes studiets reliabilitet og validitet. Til slutt reflekteres det over etikk og min forskerprosess.

Kapittel 4 – Funn og drøfting: Her presenteres studiets sentrale resultater som jeg som forsker fant som relevante funn for å kunne svare på studiets problemstilling. Funnene er delt inn i fire kategorier: Første kategori er samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehagen. Den andre kategorien er utagerende atferd – forståelse av begrepet, som er delt inn i underkapitlene fysiske og verbale uttrykksmåter, og årsaksforhold. Tredje er tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd med underkapitlene; god kvalitet i barnehagen, struktur i barnehagen og tilknytning og relasjon. Fjerde og siste kategori er sammenhengen mellom individ og kontekst.

Kapittel 5 – Oppsummering: I det siste kapitlet oppsummerer jeg hovedfunnene og gir et mulig svar på studiets problemstilling. Avslutningsvis kommer jeg med en konklusjon og forslag til videre forskning av temaet.

2. TEORETISK FORANKRING

I teoretisk forankring presenterer jeg teori som er relevant for oppgavens funn og drøfting knyttet til problemstillingen. Teorikapittelet blir sett i lys av Bronfenbrenners (1979) teori. Derfor starter jeg med å redegjøre for Bronfenbrenner, og viser til den bioøkologiske modell. Neste jeg belyser er teori på PP-rådgivers rolle i barnehagen. Her vektlegger jeg samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehagen. Deretter løfter jeg frem barn som viser utagerende atferd. Jeg går nærmere inn på begrepet utagerende atferd hvor jeg kommer inn på betegnelser og definisjon av begrepet, viser til ulike perspektiver og til slutt knytter temaet inn i en barnehagekontekst. Siste tema jeg forankrer i teori er tidlig innsats i barnehagen. Her kommer jeg inn på begrepene struktur i barnehagen, tilknytningsteori, mentalisering, foreldresamarbeid og kartlegging.

2.1 Bronfenbrenners bioøkologiske modell

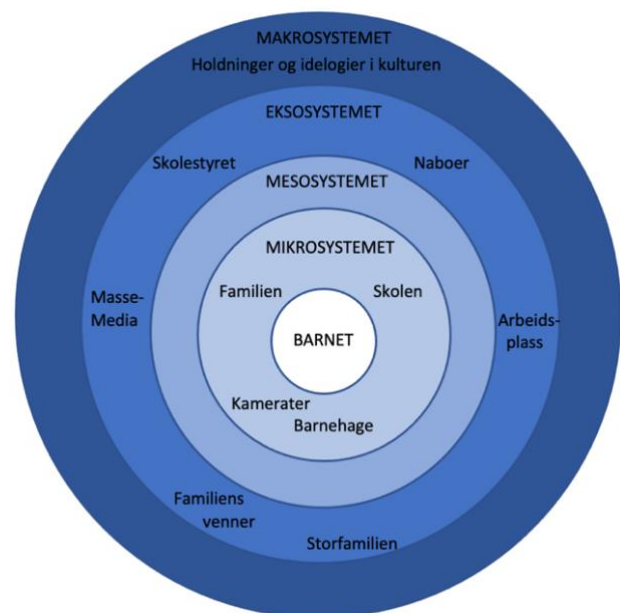
I dette kapitlet skal jeg belyse Bronfenbrenners (1979) teori og den bioøkologiske modell. Innenfor barns ulike systemer presenterer jeg påvirkningsfaktorer. Jeg ser på hva som kan være risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer knyttet til bakenforliggende årsaker for at barn kan vise utagerende atferd.

Gjennom livet forholder mennesker seg til ulike sosiale omgivelser, disse omgivelsene kan bli sett på som ulike systemer som mennesker påvirker og blir påvirket av. På samme måte blir barn påvirket av de ulike systemene de befinner seg i. I arbeid med barn som viser utagerende atferd henviser Nordahl, Sørli, Manger og Tveit (2005, s. 70-71) til Bronfenbrenner sin teori og modell. Den bioøkologiske modellen kan være et nyttig verktøy til å se på de ulike systemene barnet befinner seg i, og bidra til å se ulike faktorer som kan påvirke barn som viser utagering. Dette betyr at bak utageringen er det ikke nødvendigvis kun individuelle utfordringer som for eksempel språkvansker, sosiale ferdigheter og kognitive lærevansker. Omgivelsene rundt barnet har også en påvirkningsfaktor. Derfor må man se på samspillet mellom barnet og omgivelsene barnet befinner seg i.

I de siste 60 årene har Bronfenbrenner vært en av de mest refererte og synlige utviklingspsykologene (Bø, 2012, s. 169). Han utviklet den utviklingsøkologiske modellen.

Som Bronfenbrenner senere har omtalt som biologisk, da han innså at i samspillet med miljøet må barnets biologiske og genetiske forutsetninger vektlegges i større grad (Vogt, 2016, s. 156). Teorien hans er et bidrag til å forstå barnets utvikling i lys av den bioøkologiske modell, hvor han setter søkelyset mot samspillet mellom barnets egenskaper og systemene i barnets omgivelser (Bronfenbrenner, 1979, s. 3). Han mener at barnet må bli sett i samspill med systemene. Vogt (2016, s. 155) definerer systemarbeid som «et hvert tiltak som ikke bare er rettet mot et barns vansker, men heller tar for seg faktorer i barnets miljø og samspillet mellom miljøfaktorer og barnet». Han påpeker at systemarbeid kan foregå uavhengig av barnets vansker, det kan være i form av arbeid omkring å endre tenkning, holdninger verdier og praksis. Dette kan for eksempel være endringer i barnehagen eller familien, men også hjelpeinstanser som PP-tjenesten. Systemperspektivet bidrar til å unngå årsaksforklaringer som er kun rettet mot individets problemer og utfordringer. Oppmerksomheten kan rettes mot det Vogt (2016, s. 155-156) kaller problemforsterkende strukturer i barnets nettverk og ressurser innen de ulike systemene. På den måten kan ressursene blir utnyttet i tiltaksarbeidet.

Bronfenbrenners modell illustrere barnets utviklingsprosess med fokus på gjensidig påvirkning mellom barnet som aktør og elementene i omgivelsene barnet befinner seg i (Bø, 2012, s. 170). Sett i sammenheng med barn som viser utagerende atferd, er det verken barnet eller miljøet alene som skaper atferden, men samspillet mellom barnet og det miljøet barnet befinner seg i. Figur 1, er inspirert fra Haugen (2008a, s. 39), og illustrerer Bronfenbrenners bioøkologiske modell. Modellen viser barnet i sentrum med de fire ulike systemene som sirkler rundt; mikro-, meso-, ekso- og makrosystemet. Modellen til Bronfenbrenner viser til hvordan barnet kan påvirke og blir påvirket av omgivelsene, og hvordan systemene rundt barnet kan indirekte påvirke barnets utvikling (Bronfenbrenner, 1979, s. 7-8).

Figur 1 Bronfenbrenners bioøkologiske modell
(Haugen, 2008a, s. 39)

Ut fra denne måten å forstå barnets utvikling på, blir det sentralt her å se nærmere på påvirkningsfaktorene som barnet kan være omringet av i sin oppvekst. Disse faktorene deles inn i risiko- og beskyttelsesfaktorer. Drugli (2013, s. 22) definerer risikofaktorer som «faktorer i barnet selv og/eller barnets liv som øker risikoen for en negativ utvikling». Barn som lever med for mange risikofaktorer rundt seg kan få økt fare for å få psykiske- og emosjonelle vansker. Barn kan derfor få vansker med å utvikle seg på individ-, familie-, nettverks- og/eller samfunnsnivå (Drugli, 2013, s. 22). Når barn er utsatt for mange risikofaktorer er hensikten å finne tiltak som kan fremme barns utviklingsmulighet. Det er her det iverksettes beskyttelsesfaktorer i eller rundt barnet (Drugli, 2013, s. 33). Kvello (2020, s. 246) definerer beskyttelsesfaktorer som «demper sannsynligheten for utviklingen av vansker når personer er rammet av risikofaktorer». Ved å se vansker eller utfordringer i lys av den bioøkologiske modellen kan det bidra til å fremme påvirkningsfaktorene av et problem. Det kan bidra til å få en helhetlig forståelse av hvilket tiltak barnet har behov for. Jo flere risikofaktorer som barnet blir utsatt for, jo hvor større er sannsynligheten for at barnet får alvorlig problemutvikling senere (Nordahl et al., 2005, s. 82). Drugli (2013, s. 32) viser til at barn må være utsatt for flere risikoer for at det er økt sannsynlighet for varige atferdsproblemer. Barn takler som regel en risiko i livet. Det er komplekse sammenhenger mellom flere risikofaktorer over tid som fører til at noen barn på et tidspunkt utviser alvorlige atferdsvansker. Nedenfor beskriver jeg Bronfenbrenners fire systemer, og supplerer med risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer underveis.

2.1.1 Mikrosysemet

Mikrosystemet er de omgivelsene hvor barnet selv er en del av, og har direkte kontakt med. Dette er miljøer hvor barnet møter andre mennesker ansikt til ansikt (Bronfenbrenner, 1979, s. 22). Det kan være familien, barnehagen, venner og nabolaget. Barn har ofte daglig kontakt med familien sin, spesielt med foreldrene. Derfor spiller hjemmesituasjonen en stor rolle i barnets utvikling. Barn kan bli påvirket av mange ulike påvirkningsfaktorer i direkte kontakt med familien. Risikofaktorer her kan være omsorgssvikt. Som for eksempel rusmisbruk eller vold i hjemmet som utgjør at foreldrene har mangelfull foreldreferdigheter til å oppdra og sosialisere barnet sitt (Haugen, 2008b, s. 56-57). Haugen (2008b, s. 59) nevner også konflikter og samlivsbrudd i familien som risikofaktor. Haugen mener også at psykopatologi hos foreldrene øker risikoen for at barn kan utvikle sosiale- og emosjonelle vansker. På den andre

siden påpeker Nordahl et al. (2005, s. 82) at familier som gir barn varme og nær tilknytning kan være en beskyttelsesfaktor.

Ifølge barnehageloven (2005) og rammeplanen (kunnskapsdepartementet, 2017) skal barnehagen formelt sett være en beskyttelsesfaktor, spesielt for de sårbare barna. Barnehagen skal sørge for at alle barna blir sett, forstått, respektert og får den hjelp og støtte de har behov for (kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19). Haugen (2008b, s. 60) understreker at generelt utgjør barnehagetilbudet flere forhold som inngår under beskyttelsesfaktorer. En faktor handler om at i barnehagen får barn utvikle sosial kompetanse, språket og ulike ferdigheter. En annen faktor er at barnehagen har barnehageansatte som er motiverte, har god ledelse og god personaltetthet. Dette øker barnehagens kvalitet. Motsatt så trekker Drugli (2014, s. 30) frem risikofaktorer ved at barnehagen har dårlig kvalitet. Faktorer her kan være dårlig tilpasninger for barn, negative relasjoner og store barnegrupper med generelt høyt aggresjonsnivå. Risiko- og beskyttelsesfaktorene i barnets mikrosystem er faktorer som påvirker omgivelsene hvor barnet selv er deltakende.

2.1.2 Mesosystemet

Mesosystemet omfatter relasjonene mellom to eller flere mikrosystemer som barnet deltar aktivt i. Dette kan være hvordan relasjonene mellom for eksempel hjem-barnehage eller hjem-venner kan påvirke barnets utvikling (Bronfenbrenner, 1979, s. 25). Haugen (2008a, s. 40) påpeker at innenfor mesosystemet er det interessant å undersøke hvordan et miljø kan påvirke et annet. Barnets hjemmesituasjon kan påvirke barnets atferd på andre arenaer, som for eksempel at barn viser utagering i barnehagen. Ifølge Nordahl et al. (2005, s. 91) har barn av foreldre med dårlige foreldreferdigheter eller som stadig opplever konflikter i hjemmet en forhøyet risiko for å utvikle atferdsproblemer. Slik jeg ser det kan derfor risikofaktorene barnet blir utsatt for hjemme bli overført som en risiko for barnet i barnehagen. Påvirkningsfaktorene på et område kan gå utover barnets utvikling, læring og sosiale ferdigheter. I sosialøkologisk sammenheng må barnehagepersonalet møte barnet ved å forsøke å forstå barnets forforståelse på utageringen (Nordahl et al., 2005, s. 70-72). Som beskrevet i mikrosystemet, er det viktig at barnehagen har god kvalitet for å være en beskyttelsesfaktor for barnet. I mesosystemet er samarbeidet mellom foreldre og barnehagen viktig. Det kan ha stor betydning for barnets tilpasning og funksjon i barnehagen (Drugli, 2014, s. 20). Dårlig samarbeid øker sjansen for å forsterke ulike risikofaktorer. Det vil komme barnet til gode når relasjonen og samspillet i et mesosystem er preget av respekt og gjensidighet (Vogt, 2016, s. 156-157). Da vil barnet selv

også bidra med å sette sitt preg på utviklingen. Slik jeg forstår dette vil barnehager av god kvalitet være en beskyttelsesfaktor overfor barn som viser utagerende atferd, fordi barnehagen kan hjelpe barnet ved at det settes i gang tiltak. Dette kan både være individuelt, men også tiltak i barnets miljø.

2.1.3 Eksosystemet

Eksosystemet refererer til miljøer hvor barnet selv ikke er aktivt deltagende, men som allikevel indirekte påvirker barnet (Bronfenbrenner, 1979, s. 25). Dette kan for eksempel være foreldrenes arbeidsplass eller foreldrenes nettverk. Det kan også være hjelpetjenester som PP-tjenesten. Innenfor dette systemet handler det om forhold, steder eller situasjoner som påvirker barnet, hvor barnet aldri eller sjeldent er til stede selv (Haugen, 2008a, s. 41). En risikofaktor for barnet kan eksempelvis være mor eller fars arbeidsplass, hvor yrket er svært krevende eller hvor de mistrives i jobben, som igjen kan føre til dårlig hjemmesituasjon overfor barnet. I en spesialpedagogisk sammenheng påvirker PP-tjenesten barnets utvikling gjennom samarbeid med barnehagen og familien (Tveit, Cameron & Kovac, 2019, s. 60). På den måten er PP-tjenesten en del av barnets eksosystem. PP-tjenesten blir derfor en beskyttelsesfaktor for barnets utvikling, ved å for eksempel bidra med kompetanseheving i barnehagen.

2.1.4 Makrosystemet

Makrosystemet referer til hvordan hele kulturen indirekte kan påvirke barnet (Bronfenbrenner, 1979, s. 26). Dette kan være politiske vedtak, lover, regler og tradisjoner som er med på å prege barnets utvikling (Vogt, 2016, s. 157). I barnehagesammenheng vil dette være barnehageloven (2005), rammeplanen (kunnskapsdepartementet, 2017) og stortingsmeldinger. Dette fremmer et felles verdimønster for barnehagene (Bø, 2012, s. 177). I dette systemet påvirker PP-tjenesten barnet indirekte ved at de må følge beslutninger som blir tatt av storsamfunnet (Tveit et al., 2019, s. 177). Et eksempel kan være at arbeidet skal være både individrettet og systemrettet. Derfor må de ansatte foreta prioriteringer som på den måten påvirker tilbudet som hver enkelt PP-rådgiver gir til barnehagen. Makrosystemet påvirker barnet ved at det formidles inn til individet via ekso-, meso- og mikrosystemet (Bø, 2012, s. 177).

2.2 PP-rådgivers rolle i barnehagen

Ifølge Utdanningsdirektoratet (2022) skal PP-tjenesten hjelpe barnehager og skoler med å tilrettelegge for barn og unge som har behov for særskilt hjelp og støtte. Hensikten er å gi et pedagogisk tilbud som er inkluderende, likeverdig og tilpasset individets behov. Dette betyr at PP-rådgivere skal bidra med å tilpasse planer og aktiviteter, slik at alle barn kan delta ut fra sine forutsetninger (Myrann, Nome & Piros, 2018, s. 124-125). Dette skal planlegges og tilpasses i samarbeid med foresatte og barnehagepersonalet. PP-tjenesten arbeider både individ- og systemrettet. Dette hevder barnehageloven (2005) § 33 førsteledd som viser til hvordan PP-tjenesten på individnivå har ansvaret for å utarbeide lovpålagte sakkyndige vurderinger. Barnehageloven (2005) § 33 andreledd viser til at PP-tjenesten skal bidra barnehagen med kompetanse- og organisasjonsutvikling. Dette for å kunne hjelpe barnehagen med å tilrettelegge barnehagens pedagogiske tilbud for barn med særskilte behov. Dette fremmer PP-tjenestens oppgaver på systemnivå. For en bedre oversikt over system- og individrettede tiltak beskriver Myrann et al. (2018, s. 129) at «Individrettede tiltak er mot enkeltbarn, men systemrettede tiltak involverer en større gruppe individer, for eksempel barnets familie, barngruppa eller barnehagepersonalet». Jeg går nærmere inn på PP-tjenestens arbeid på individ- og systemnivå nedenfor.

Individrettet arbeid for PP-tjenesten handler om arbeidet som er i direkte kontakt med barnet. Dette kan være arbeid som utredning av barn gjennom observasjon, kartlegging og testing (Moen, 2019, s. 35). Som nevnt tidligere viser loven til at PP-tjenesten i sitt arbeid skal skrive sakkyndige vurderinger. I den forbindelse skal PP-rådgivere gi spesialpedagogisk rådgiving på individnivå til familier eller fagpersoner som har relasjon til barnet (Tveitnes & Simonsen (2019, s. 255). Moen (2019, s. 38) beskriver individperspektivet for PP-tjenesten innebærer blant annet å ha oversikt over hva som finnes av utredningsmateriell, dette krever at de har kompetanse og i noen tilfeller sertifisering til å utføre og analysere resultatene, og videre kunne formidle dette slik at resultatene blir forstått og tatt hensyn til. Videre påpeker hun at PP-rådgivere må ha en etisk bevissthet rundt hva en eventuell diagnose eller ikke diagnose kan bety både kortsiktig og langsiktig for barnet det gjelder. En kritisk side ved dette perspektivet er at problemet primært anses å ligge i eller hos barnet, og miljøet rundt barnet er ikke med i vurderingen (Moen, 2019, s. 38).

I Meld. St. 18 (2010-2011, s. 91-94) «læring og fellesskap» formuleres det fire forventinger til PP-tjenesten, som et forsøk på å tydeliggjøre krav til systemrettet arbeid: Det første er at PP-tjenesten er tilgjengelig og bidrar til helhet og sammenheng. Det andre er at PP-tjenesten arbeider forebyggende. Den tredje forventingen er at PP-tjenesten skal bidra til tidlig innsats i barnehage og skole. Den fjerde forventingen er at PP-tjenesten er en faglig kompetent tjeneste i alle kommuner og fylkeskommuner. En definisjon på systemarbeid er «et hvert tiltak som ikke bare er rettet mot barnets vansker eller utfordringer, men heller tar for seg faktorer i barnets miljø og samspill mellom miljøfaktorer og barnet» (Vogt, 2016, s. 30). PP-tjenesten som systemrettet kan i barnehagen handle om indirekte arbeid med barn i form av forebyggende innsatser, for eksempel å endre tenkning, verdier og praksis (Moen, 2019, s. 35; Vogt, 2016, s. 30). Dette kan være at PP-tjenesten bidrar med kompetanseutvikling og veiledning innenfor læringsmiljø, psykososiale vansker og ulike læringsvansker i barnehagen (Vogt, 2016, s. 47). Et eksempel kan være at barnehagen tar kontakt med PP-tjenesten og ber om hjelp til å få veiledning om å tilpasse seg bedre barns ulike behov og forutsetninger (Tveitnes & Simonesen, 2019, s. 256). Dette kan bidra til at barnehagens gjeldende praksis blir bedre, og personalets kompetanse blir styrket gjennom veiledning av ulike temaer. Fasting (2019, s. 53) poengterer at inkludering er et viktig prinsipp i systemarbeid. Inkludering skal ligge i grunn for refleksjon om hvordan gode oppvekstmiljøer og god opplæring kan formes. Det er viktig at barn som trenger særskilt tilrettelegging, eller hjelp og støtte, blir inkludert i fellesskapet i barnehagen.

De to perspektivene overfor kan se ut til å representere to forskjellige grunnsyn. Hvor den ene har i all hovedsak fokus på barnet, mens den andre på konteksten, miljøet eller systemet rundt barnet (Moen, 2019, s. 40). Vogt (2016, s. 46) referer til en empiriske undersøkelser om PP-tjenestens rolle og arbeidsoppgaver frem til i dag. Undersøkelsen gir noe ulike resultater, men at det ser ut til at individrettet arbeid i form av sakkyndige vurderinger og rapporter fortsatt er dominerende i arbeidet. Moen (2019, s. 41-40) viser til hvordan endret tankegang kan gi en mer helhetlig forståelse av PP-tjenestens mandat, uten å benytte begrepene individrettet eller systemrettet. Hun refererer til hvordan barnet kan bli sett på som et subjekt gjennom seks grunntanker, som hun mener gjør denne forståelsen mulig; for det første trenger alle barn å bli sett og anerkjent. Det andre er at alle barn har ressurser og sterke sider. Den tredje at barnet må forstås i lys av miljøet, konteksten og omgivelsene de lever i. Det fjerde at miljøet, konteksten og omgivelsene barnet lever i har betydning for barnets trivsel, læring og utvikling. Det femte er at alle som omgås i barnets liv er «eksperter», det gjelder for eksempel foreldre

og fagpersoner, men også barnet selv. Den sjette og siste grunntanken hennes er at alle involverte er motiverte og villige til å bidra til forståelse, og bidra med tiltak for at barn skal kunne erfare og oppleve en meningsfull hverdag i barnehagen. Med de grunntankene i arbeidet mener Moen (2019) at PP-tjenesten ikke trenger å være todelt i sitt arbeid. Slik jeg ser grunntankene gir de et samlet perspektiv på arbeidet PP-tjenesten skal utføre. På den måten sikres det at tilrettelegginger eller tiltak som blir satt i gang ikke kun er individrettet eller systemrettet, men et samspill mellom disse.

2.2.1 Tverrfaglig og tverretatlig samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehage

I dette underkapittelet skal jeg belyse samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehagen. Jeg skal beskrive hva et tverrfaglig og tverretatlig samarbeid handler om. I kapittelet beskrives det hvorfor samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehager er viktig når det handler om utfordringer knyttet til barn som viser utagerende atferd.

En definisjon av tverrfaglig samarbeid er ifølge Kinge (2016, s. 84) samarbeidet som skjer innad i barnehagen eller på tvers av faggruppene. Hun skriver at i et tverrfaglig samarbeid bidrar den enkelte i systemet med sin fagkompetanse, som bidrar til å øke den samlede kompetansen og forståelsen av arbeidet med barn. Definisjonen på tverretatlig samarbeid, beskriver Kinge (2016, s. 84) er samarbeidet barnehagen har med eksterne faginstanser. Det opprettes der barn har behov for flere hjelpetjenester, som for eksempel fra PP-tjenesten. Her er det behov for kompetanse fra både den enkelte og hjelpeapparatet, det handler om å spille på lag hvor alle er viktige bidragsyttere (Kinge, 2016, s. 85). PP-tjenesten skal være et støttesystem for barnehagen som ifølge Fasting (2019, s. 56) skal bidra til et inkluderende oppvekst- og læringsmiljø. Dette skal skje i samarbeid mellom PP-rådgivere og pedagoger hvor spesialpedagogiske tiltak skal organiseres parallelt med det ordinære pedagogiske tilbudet. Det er barnehagen sitt ansvar å avdekke hvilke barn som har behov for hjelp og støtte, og for å opprette et tverrfaglig samarbeid med PP-tjenesten (Drugli, 2013, s. 175). Ifølge Torsteinson (2021, s. 67-68) kan samarbeid mellom ulike instanser bidra til et mer helhetlig syn på barnets individuelle behov og tiltak. Ved å dele kunnskap, erfaring og refleksjon vil det bidra til å øke fagkompetansen i barnehagen. Dette kan bidra til at barn blir tidligere fanget opp hvis de har ulike vansker (Kinge, 2016, s. 85). Målet med tverrfaglig samarbeid er ifølge Nordahl et al. (2005, s. 170) «å skape mer enhetlig og virksomme tjenester for barna og deres

foreldre». Samtidig påpeker de at om man ikke lykkes med det, kan samarbeidet føre til at det oppstår flere problemer enn som de løser. Slik jeg ser det handler det om at pedagoger og PP-rådgivere må jobbe mot et fellesmål, og barnehagen må systematisk jobbe med tiltak som de sammen kommer frem til. Utagerende atferd er et komplekst problem. Barnehagen kan ha behov for et tverrfaglig samarbeid for å øke kompetansen for tilrettelegging. Dette poengterer Drugli (2013, s. 172) som fremmer at barnehageansatte som jobber daglig med barn, og har daglig kontakt med familien, har ofte behov for kompetansen fra PP-tjenesten i sitt arbeid. Kinge (2016, s. 85) påpeker at de ulike utfordringene barnehageansatte kan stå overfor i barnehagen kan være omfattende. Derfor trengs det tilgang til og utnyttelse av kompetanse fra et tverrfaglig samarbeid.

2.3 Barn som viser utagerende atferd

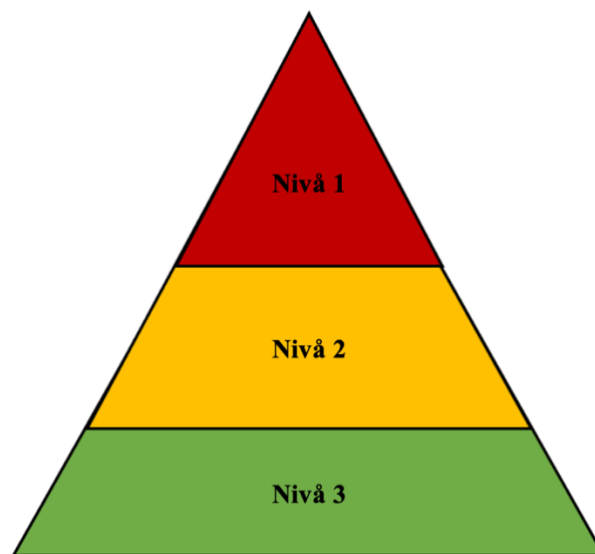
I dette kapitlet skal jeg beskrive teorier på utagerende atferd. Kapitlet tar for seg teori på betegnelser og ulike definisjoner på utagerende atferd og ulike perspektiver. Til slutt beskriver jeg utagerende atferd i barnehagen. Hvor jeg knytter inn hva slags atferd som barnehageansatte kan møte på i barnehagen og tiltak for barn som viser utagerende atferd.

2.3.1 Betegnelse og definisjon av utagerende atferd

Utagerende atferd er en uttrykksmåte som barn kan vise gjennom aggresjon, bryte regler eller viser manglende selvkontroll (Vogt, 2016, s. 246). Barn i barnehagealderen kan trasse, bite, slå og være sinte, uten at dette er unormalt eller grunn til umiddelbar bekymring. Det er ifølge Nordahl et al. (2005, s. 31) en naturlig del av barnets utviklings- og læringsprosess at barn i visse perioder kan vise problematisk atferd. Utagerende atferd kan forekomme mellom barn, eller mellom barn og voksen. Barnet kan utagere hjemme, i barnehagen og på fritiden. Drugli (2013, s. 135) hevder at atferdsvansker er atferd som er hyppig og intens på en slik måte at det går utover det sosiale samspillet med andre.

Drugli (2013, s. 46) skriver at «alle barn utviser vanskelig atferd og sinne av og til: Det er helt normalt». Et slikt utsagn kan gjøre det utfordrende å vite hvor grensen går for hva som er normalt, hvor det er grunn til å være bekymret og når det bør settes i gang tiltak. Det kan derfor være vanskelig å definere alvorlighetsgraden. For å illustrere dette viser jeg til modellen til Holland (2013, s. 22) nedenfor.

Figur 2 viser at Holland (2013) deler atferden inn i tre nivåer. Nivå 1 er den atferden som man bør ha nulltoleranse for, og sette inn tiltak. Hos små barn er det for eksempel slå, sparke, lugge og bite. I motsetning er atferden i nivå 3 det vi anser som normal atferd. Barn kan teste regler og grenser, men stort sett følger de reglene. Atferd på nivå 2 er barn som stort sett har det vi omtaler som «normal atferd», altså nivå 1, men som i perioder kan ha noe utfordrende atferd. På dette nivået settes det inn tiltak for å unngå at atferden låser seg fast og blir et videre problem. Dette kan være atferd som å legge seg ned, vil ikke gå selv, nekte å kle på seg, kaste klær utover eller urolig ved matbordet.

Figur 2: Atferdstrekanten (Holland, 2013, s. 22)

Ogden (2015, s. 13) løfter også frem at det er vanskelig å lage et klart skille på hva som definerer vanlig og uvanlig utagerende atferd. Hva som er akseptabelt eller hva som er bekymringsfullt kan være ulikt definert ut fra øyene som ser. Ogden (2015, s. 16) beskriver «alvorlige atferdsproblemer viser seg som vedvarende fiendtlighet og gjentatte fysisk aggressiv atferd. Atferden er ofte stabil over tid og påvirkes ikke nevneverdig av konsekvensene den utløser». Nordahl et al. (2005, s. 31-32) skriver at barns utagerende atferd kan i noen tilfeller og sammenhenger være et «faresignal» som vi bør være oppmerksomme og reagere på. De knytter denne utagerende atferd til omfattende problematferd, eller atferd som manifester og utvikler seg over tid. Den utagerende atferden kan hemme barnets utvikling og vekst, og/eller i stor grad plager eller krenker andre. I slike tilfeller mener Nordahl et al. (2005) at det handler om atferdsproblemer.

2.3.2 Ulike perspektiver på utagerende atferd

I teorien finnes det ulike perspektiver og forståelser på utagerende atferd. I praksis vil det si at vi forstår og forklarer utagerende atferd ulikt, og at det kan variere ut fra hvilket teoretisk utgangspunkt vi har (Holland, 2013, s. 24). I litteraturen er det vanlig å dele perspektivene og forståelsene inn i to: et individperspektiv eller et systemperspektiv. Moen (2019, s. 37-39)

viser til at i litteraturen bli individperspektivet omtalt som patologisk eller medisinsk. Hvor problemet eller vansken knyttes til å ligge i barnet, mens systemperspektivet flytter oppmerksomheten til konteksten, miljøet eller det systemet barnet befinner seg i.

Som nevnt blir dette perspektivet sett på som at problemet eller vansken hovedsakelig skyldes forhold hos eller i barnet selv (Moen, 2019, s. 37). Individperspektivet fokuserer på individets mangler og svakheter, hvor fokuset blir å «finne feilen», diagnostisere, reparere «skaden» eller sette inn kompensatoriske tiltak som skal hjelpe skaden eller feilutviklingen (Nordahl et al., 2005, s. 61-62). Individperspektivet har flere kritiske sider. For det første at problemet primært anses å ligge i eller hos barnet. Konteksten barnet befinner seg i blir ikke tatt hensyn til. En annen kritisk side er at det bygger på en smal normalitetsoppfatning. Fokuset tar utgangspunkt i barnets mangler eller problemer, hvor barnet kun blir beskrevet i medisinsk eller problemorienterte former med lite fokus rettet mot barnas positive sider (Moen, 2019, s. 38; Nordahl et al., 2005, s. 61-62). Tredje siden er at det kan føre til overdiagnostisering, og for det fjerde at perspektivet blir forstått som en lineær kausalitetsforståelse (Szulevicz & Taggaard, 2015 referert i Moen, 2019, s. 38), som vil si at problemet eller en situasjon blir forstått fra en tidligere hendelse (Moen, 2019, s. 38).

I motsetning til individperspektivet, vektlegger systemperspektivet at oppmerksomheten i all hovedsak rettes mot systemet, konteksten eller miljøet barnet befinner seg i (Holland, 2013, s. 25; Moen, 2019, s. 38-39) I barnehagesammenheng må vi forstå det som at barnehagen skal tilrettelegge og tilpasse miljøet for barna som går der. Perspektivet utvides fra å ikke fokusere på barnet til å fokusere på situasjonen her og nå og hva som opprettholder problemet. Ved å fokusere på her- og nå situasjonen gir det muligheten for endring i situasjonen. Ifølge Holland (2013, s. 25) skal man ikke i dette perspektivet se bort fra tidligere hendelser har betydning for den atferden vi ser i situasjonen her og nå, men vi får ikke gjort så mye med tidligere hendelser. Et systemperspektiv for PP-rådgivere innebærer at de har blant annet kunnskap om barnehagen som organisasjon, samt at de har kunnskap om og innsikt i forebyggende arbeid (Moen, 2019, s. 39). Moen (2019) viser også til at PP-rådgivere skal samarbeide med barnehagen med utgangspunkt i systemperspektivet. Systemperspektivet er ikke like mye kritisert som individperspektivet. Perspektivet viser allikevel et ensidig, snevert og begrenset syn (Moen, 2019, s. 39). For det første fordi det er fare for at barns generelle og/eller spesifikke behov blir underkommunisert eller ikke sett, når det i hovedsak fokuseres på systemet rundt barnet. Og for det andre at både foreldre og barnehageansatte kan føle seg alene rundt barns

individuelle lærevansker. De blir ikke lyttet til når de ønsker å få hjelp overfor enkeltbarn (Moen, 2019, s. 39).

De to perspektivene overfor ser utfordringer i barnet, eller i systemet. Dette bidrar til at barn blir sett på som enten det ene eller det andre. Moen (2019, s. 40) påpeker at det er sjelden at utfordringer kan løses kun ved å se på barnet eller systemet. Derfor er det viktig å ha et bevisst syn på de ulike perspektivene. Fasting (2019, s. 50) viser til det relasjonelle perspektivet, og hvordan individet og konteksten er dynamiske og gjensidige for hverandre. Utvikling og læring blir sett på som et resultat av samspillet mellom barnet og miljøet. Nordahl et al. (2005, s. 32-33) viser også til en forståelse hvor barnet i større grad blir sett i sammenheng med omgivelsene. En slik forståelse setter søkelyset mot hvordan omgivelsene kan tilrettelegges for barnet. Det kan for eksempel innebære å gjøre endringer i barnets sosiale systemer som for eksempel strukturer, rutiner og organisering i barnets hverdag. Holland (2013, s. 32) viser til hvordan et helhetsperspektiv på systemperspektivet kan bidra å se ting i sammenheng. Dette perspektivet gjør det mulig å endre perspektiv fra helhet til deler, og tilbake til helhet. I praksis vil det si at man kan veksle mellom å fokusere på omgivelsene eller barnet, for så å vende tilbake til helheten.

2.3.3 Barn som viser utagerende atferd i barnehagen

Barnehagepersonellet møter barn hver dag. Som betyr at de blir kjent med barns følelsesregister, på godt og vondt. I dette underkapittelet skal jeg redegjøre for hvilken utagerende atferd vi som jobber med små barn kan møte på i hverdagen. Underveis trekker jeg også frem ulike årsaker som kan være grunnen til denne atferden. Avslutningsvis beskriver jeg tiltak som barnehagen kan gjøre.

I barnehagen blir utagerende atferd brukt i sammenhenger hvor barn viser uakseptabel og/eller normbrytende atferd (Drugli, 2013, s. 135). Dette kan være atferd som å ha høy stemme, bryter regler, høyt aktivitetsnivå, manglende selvkontroll og aggresjonsutbrudd. Barn som viser utagerende atferd kan skape utfordringer for omgivelsene ved å utagere verbalt eller fysisk (Holland, 2013, s. 16). Det vil si at barns utagerende atferd i barnehagen går både utover andre barn, men også voksne. Kinge (2015, s. 10) påpeker at ulike barn utfordrer ulike voksne, og vi blir utfordret av barns kommunikasjon, reaksjoner, væremåte og oppførsel. Det er viktig å

påpeke at det ikke er barnet som er utfordrende, men at vi blir utfordret i møte med barns atferd gjennom kommunikasjonen og i sammenhenger som skjer i rommet. Ved å legge skylden på barnet vil det være å stemple og stigmatisere barnet. Det vil hjelpe lite å ha et individperspektiv ved å tenke at feilen ligger hos barnet. Hvis det viser seg at atferden handler om relasjonen, mønstre og strukturer i det sosiale systemet rundt barnet (Nordahl et al, 2005, s. 13). Som kan bety at barns relasjon til andre i barnehagen, eller barnehagens nåværende praksis, kan bidra til å fremprovosere barns utagerende atferd. Noe som også kan være viktige faktorer å fremme i kartlegging av barnets atferd.

Ogden (2015, s. 63) påpeker at små barn har mange følelser, og blant annet kan disse følelsene handle om tristhet, sorg, angst og sinne. Dette kan være følelser som ligger bak atferden barn viser, og er en viktig faktor som fagpersoner som jobber med barn bør ha en bevissthet rundt og ta på alvor. Det kan være ulike grunner til at små barn føler så sterkt på disse følelsene. Ogden (2015, s. 63) skriver at «Barn er særlig mottakelige, men også sårbare i de første leveårene, særlig for overveldende negative erfaringer og langvarig stress». Barn kan håndtere stress og traumer i normale doser, men hvis barn utsettes for fattigdom, psykiske lidelser hos foreldrene, mishandling og/eller vold kan dette føre til varig skade. Barn kan derfor få utfordringer med å håndtere egne følelser. På den måten kan barn få oppmerksomhetsproblemer, vansker med å planlegge, løse problemer og ta beslutninger på en hensiktsmessig måte (Ogden, 2015, s. 63).

Ogden (2015, s. 26) skriver at atferdsproblemer hos barn kan også forklares ved at barn har manglende sosial kompetanse. Sosial kompetanse handler om kunnskaper, ferdigheter og holdninger som gjør det mulig for barn å etablere og opprettholde gode relasjoner (Ogden, 2015, s. 27). Språket er en viktig faktor for at barn skal kunne utvikle sosial kompetanse (Rygvoid, Garmann, Torkildsen & Næss, 2019, s. 315). Barn med atferdsvansker kan fort havne i konflikter eller bli avvist av andre barn. Fordi de ofte kan misforstå emosjonelle og sosiale signaler, de innretter seg ikke etter regler i lek, vil ikke dele og så videre (Drugli, 2013, s. 137). Dette kan også ha sammenheng med språket, hvor det å mestre språklige ferdigheter kan bidra til å kunne ta kontakt, samarbeide og følge regler (Rygvoid et al, 2019, s. 315). Dette kan fort skje i barnehagens utetid og i andre ustrukturerte aktiviteter, fordi barn med blant annet språkforstyrrelser kan streve med sosialt samspill. Sosial kompetanse er viktig for at barn skal oppleve sosial mestring, sosial akseptering og for vennskap. Ifølge Rygvoid et al. (2019, s. 315) kan barn med språkforstyrrelser streve med å få venner og gode relasjoner til

andre barn, og kan derfor bli mer isolert og alene enn andre jevnaldrende. Noe som kan føre til atferdsproblemer. Holland (2013, s. 23-24) nevner at barn som har ulike diagnoser kan føre til at barn viser utagerende atferd. Hun påpeker også at det er kun spesialister som kan diagnostisere, men at det kan være greit for alle som har jobber hvor de kan møte på atferdsvansker har kjennskap til diagnosene. Selv om et barn ikke har en diagnose, kan noen av kriteriene være til hjelp for å konkretisere atferd når man skal beskrive atferden.

Barns utagerende atferd oppfattes som vanskelig, både for barnets selv og for de rundt. Barnet har det ofte vanskelig, både med seg selv og med omgivelsene (Befring & Uthus, 2019, s. 506). Barnet havner i en ond sirkel, hvor reaksjoner fra barnehagepersonellet kan bidra til å forsterke barns opplevelse av utenforskap, utilstrekkelighet og håpløshet. Det kan bidra til å øke risikoen for utagerende atferd. Uansett hva barns utagerende atferd handler om, ser vi som beskrevet ovenfor at atferden nødvendigvis ikke er forårsaket av barnet selv, men kan skyldes uheldige samspill med andre og miljøet rundt barnet (Bø & Helle, 2008, s. 322). Barnehagen er derfor en arena hvor det er svært aktuelt å iverksette tiltak eller programmer som har til hensikt å redusere utageringen, atferdsvansker, mobbing, vold og lignende (Drugli, 2013, s. 159). Befring og Uthus (2019, s. 505) viser også til at atferdsproblemer kan i verstefall føre til psykiske vansker, frafall i skole og kriminalitet senere i livet.

Alle som jobber med barn bør kunne skille mellom barn som viser normal utfordrende atferd og barn som viser alvorlig atferdsproblematikk, som bør utredes nærmere eller få hjelp av andre fagpersoner som har kompetanse (Drugli, 2013, s. 170). Utredningen og tiltak bør settes i gang så fort som mulig. Hvis vanskene får vedvare over tid kan dette føre til at barnet får vansker på flere områder og det kan gjøre det vanskeligere å sette i gang tiltak for å lykkes med arbeidet. Drugli (2013, s. 172) påpeker at det er viktig med en bred kartlegging av barnet som viser utagerende atferd. Dette kan være samtaler med foreldre, pedagoger og barnet selv, men hun skriver også at man bør benytte standardiserte kartleggingsmetoder. Den brede kartleggingen vil kunne fange opp om barnet har andre psykososiale vansker og om barnet har atferdsvansker i flere settinger, for eksempel hjemme og i barnehagen. Hensikten med en bred kartlegging er å skaffe mest mulig informasjon om barnet for å sette inn gode tiltak som vil passe det enkelte barnet og dets situasjon. Det er like viktig å kartlegge barnets beskyttelsesfaktorer som å kartlegge barnets vansker (Drugli, 2013, s. 172). Dette er for å sette søkelyset mot barnets positive sider, og positive faktorer rundt barnet. Barn er ikke bare et barn med atferdsvansker, barnet har også mange andre sider som det også må rettes

oppmerksomhet til. I en utfordring er det viktig å undersøke hvilke sterke sider man har å spille på i arbeid med barnet (Drugli, 2013, s. 172). Ved å støtte barns sterke sider, sikrer vi at barn opplever både mestring og medbestemmelse over eget liv. Det er et viktig prinsipp å vektlegge barns positive og sterke sider. Dette er både for å styrke barnet selv, men også for de rundt som barnehagepersonalet, barnegruppen og foreldre.

2.4 Tidlig innsats i barnehagen

Tidlig innsats har de senere årene blitt et kjent begrep i barnehagen. Meld. St. 16 (2006-2007, s. 10) viser til to betydninger av tidlig innsats. For det første handler det om å sette inn hjelp og støtte på et tidlig tidspunkt i barns liv, og for det andre handler det om tidlig hjelp når et problem oppstår eller er identifisert. Gunnestad (2022) løfter frem to betydninger for at tidlig innsats er viktig for barn med spesielle behov. Den første betydningen er om man oppdager at barn har vansker mellom spedbarnsalderen og i løpet av førskolealderen, kan forebygging av vansken få stor betydning (Gunnestad, 2022, s. 64). Dette er fordi barn i denne alderen er i stor utvikling både fysisk, psykisk, sosialt og følelsesmessig. Fandrem og Roland (2013, s. 25) støtter denne teorien, hvor de mener at ved å arbeide med vansker mens barna er små, kan bidra til at vansker ikke får utvikle seg. Den andre betydningen Gunnestad (2022, s. 64) viser til er når tiltak blir satt i gang så fort et problem er identifisert, kan tiltak hindre at uheldige atferdsmønstre eller negative følelser får satt seg. Dette kan i verstefall føre til skadet selvbildet, dårlige sosiale relasjoner og lærings- og utviklings vansker. Betydningene viser til at det handler om at prinsippene skal endre eller gjøre en situasjon bedre for sårbare barn eller for barn med ulike vansker. Hausstätter (2019, s. 50) viser til at begrepet i seg selv gir ingen betydning uten at man fyller prinsippet med innhold. Det handler om å identifisere både hvem som trenger hjelp, hva som er problemet og hvem eller hva som kan hjelpe. Et annet viktig prinsipp Hausstätter (2019, s. 57-58) fremmer, knyttet til begrepet tidlig innsats, er de etiske prinsippene som ligger bak det å vise til at et barn har en utfordring. Om ikke fagpersoner reflekterer over hva tiltakene på utfordringen kan bety for barnet og familien, er det fare for å stigmatisere barnet. På den måten kan kun et godt samarbeid mellom barnet, familien og barnehagen kunne ivareta det etiske prinsippet (Hausstätter, 2019, s. 58). Videre i dette kapittelet skal jeg se nærmere på hva innholdet i tidlig innsats kan være for barn som viser utagerende atferd. Som tidligere nevnt er utagerende atferd et kompleks utfordring. Derfor

må innholdet i tidlig innsats bli sett i flere sammenhenger, jeg bruker derfor kvalitetsbegrepet i barnehagen som utgangspunkt for å tilrettelegge for tidlig innsats.

Begrepet kvalitet kan ha en sammenheng med begrepet tidlig innsats. Det belyses i Meld. St. 6 (2019-2020) hvor det står: «Barnehager med høy kvalitet er bra for alle barn, men er særlig positivt for barn som av ulike grunner trenger ekstra støtte og trygghet» (s. 27). Videre påpeker de det motsatte at «Barnehager med dårlig kvalitet kan derimot øke risikoen for atferds- og språkvansker, særlig for barn fra lavinntektsfamilier, og kan bidra til at barna blir stresset» (s. 27). Ifølge Ogden (2015, s. 72) handler kvalitet i barnehagen om struktur, prosess og resultater. Han trekker også frem at det handler om hvordan barnehagen ivaretar barn med ulike forutsetninger og behov. Nedenfor skal jeg beskrive disse kvalitetene, og hvordan barnehagen kan tilrettelegge.

2.4.1 Struktur i barnehagen

Strukturkvalitet i barnehagen kan handle om organisering, personalets kompetanse og gruppestørrelse (Ogden 2015, s. 72). Regjeringen forventer i Meld. St. 6 (2019-2020, s. 54) at barnehagen skal forbedre det pedagogiske tilbudet til barn med særskilte behov gjennom strukturert og målrettet arbeid. Ogden (2015, s. 84) fremmer at et strukturert miljø og strukturerte pedagogiske tiltak er viktig for barn med særskilte behov. Struktur i barnehagehverdagen kan handle om forutsigbarhet, dagsplaner, rutiner og organisering av barnegruppen. Voksne kan oppmuntre til prososiale samhandlinger, forebygge konflikter, dempe utagerende atferd eller beskytte sårbare barn. Voksne kan påvirke direkte med råd og veiledning, eller indirekte gjennom å forhånds strukturere det fysiske miljøet. Strukturerte pedagogiske tiltak handler om at barnehagen har et kompetent personale som sammen kan lage tydelige retningslinjer for en felles praksis (Ogden, 2015, s. 84). For barn som viser utagerende atferd er det viktig at barnehagen har tydelige normer, regler og retningslinjer for atferdskorrigerende og sosialisering (Ogden, 2015, s. 84). Barnehagepersonalet må ha evnen til å kunne endre barnehagens praksis. Det handler om å kunne endre rutiner og arbeide for å tilrettelegge for forutsigbarhet. Thorsteinson (2021, s. 67) påpeker at barnehagepersonalet må ha kunnskap om det enkelte barn, barns utvikling, særskilte behov og tilrettelegging i hverdagen. Dette er avgjørende for barns utvikling, læring og trivsel i barnehagen. Barnehagepersonalet må være i kontinuerlig utvikling av kompetanse. Både innenfor

barnehagens ordinære tilbud, men også spesialpedagogisk arbeid som er en viktig del av barnehagens virksomhet.

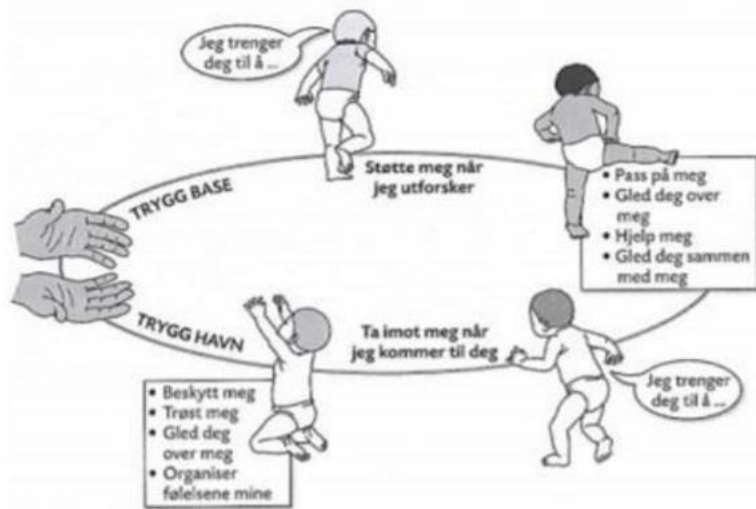
2.4.2 Tilknytningsteori

Prosesskvalitet handler om samhandling, relasjon, medvirkning og barns trivsel (Ogden, 2015, s. 73). Ogden mener at de sosiale relasjonene og samhandling med barn og foreldre er viktigere for barns utbytte enn de strukturelle forholdene. Dette innebære å jobbe med relasjon, samhandling, medvirkning og trivsel. For å kunne utvikle gode relasjoner med sine nærmeste omsorgspersoner og andre mennesker rundt seg starter det med å ha positiv erfaring med en god og trygg tilknytning (Sollesnes, 2018, s. 70). John Bowlby var en britisk psykolog som la grunnstenene for utviklingen av tilknytningsteorien på 1960- og 70-tallet (Powell, Cooper, Hoffman & Marvin, 2015, s. 16). Tilknytningsteorien viser til hvor viktige primære omsorgspersoner er for barns emosjonelle utvikling (Bowlby, 2005, s. 135). Foreldrene er barns nærmeste omsorgsperson. Relasjonen mellom foreldre og barn påvirker hvordan barn bygger relasjon til andre. Bowlby (2005, s. 136) påpeker at samspillet mellom barn og nære omsorgspersoner er viktig for å bygge en trygg base. Hvor barnet kan utforske fra en trygg base og vende tilbake når de har behov for omsorg og trøst.

I tilknytningsteorien forklares det at foreldrenes oppdragelse påvirker barnets atferd (Bowlby, s. 17, 2005). Derfor er nødvendig at barnehagepersonalet har tilknytningsforståelse. Når barn starter i barnehagen har de så vidt etablert sitt tilknytningsmønster (Killén, 2012, s. 16). Barn er i denne perioden sårbare og har ikke lært seg å regulere sine følelser. Derfor er det viktig at barnehagepersonalet tilrettelegger for trygg tilknytning. Barn skal tilbringe mange timer i barnehage, derfor blir barnehagepersonalet viktige omsorgspersoner. Det er ikke sånn at alle barn som starter i barnehagen kommer med like trygge rammer fra hjemmet. Derfor kan personalet bli ekstra viktig for barn som har det vanskelig, og er utsatt for risiko og omsorgssvikt (Killén, 2012, s. 16-17). Disse barna har ikke sin trygge omsorgsperson i foreldrene, og kan derfor ha behov for denne tryggheten i barnehagepersonalet. De kan ha behov for hjelp til å håndtere tanker og følelser.

I tilknytningsteorien til Bowlby er relasjonen mellom omsorgspersonen og barnet i sentrum. Trygghetssirkelen er forankret i Bowlbys teori. Trygghetssirkelen (COS) er et verktøy som blir brukt av mange fagpersoner som jobber med barn, og er et verktøy blant annet PP-

tjenesten ofte bruker i veiledning med foreldre (Powell et al, 2015). Hensikten er å tydeliggjøre for foreldre at det er en sammenheng mellom deres problemer og tilknytning. Det er et verktøy for å forstå og møte barns behov for trygghet. For å illustrere viser jeg til figuren nedenfor som er hentet fra Powell et al. (2015, s. 47).

Figur 3: Trygghetssirkelen. Powell, Cooper, Hoffman og Marvin, 2015, s. 47.

Trygghetssirkelen (figur 3) visualiserer en sirkel for å vise hvordan barn beveger fra omsorgspersonen (trygg base) for å utforske omgivelsene, for så å vende tilbake (trygg havn) for på fyll av trøst, beskyttelse og trygghet (Powell et al., 2015, s. 48-49). Powell et al (2015, 46) påpeker i likhet med Bowlby at det er viktig at barn har en primær omsorgsperson som gir omsorg og motiverer. Slik at barnet kan utvikle seg til en person som kan stole på seg selv og andre, og på den måten klare seg bra senere i livet.

Ogden (2015, s. 73) påpeker noen faktorer som kan påvirke barns relasjon og trygghet i barnehagen. Antall barn per voksen kan påvirke kvaliteten på relasjon og samhandling med barnet, og gjør det vanskeligere å se hver enkelt barns behov. Utskifting og fravær av personalet hindrer å etablere gode og stabile relasjoner. Det er her vi er inne på resultat kvalitet, som handler om hvilket utbytte barn har av å gå i barnehagen (Ogden, 2015, s. 74). Vi må se på hvor godt barnehagen fungerer for barn med ulike utfordringer, funksjonsevne og behov. Det at barn søker kontakt, støtte, trøst og bekreftelse er helt naturlig, og det er den voksnes oppgave å møte disse behovene. Hvordan de voksne møter barnets behov, vil være preget av egne erfaringer i sin tilknytningsprosess. Det er derfor viktig slik som Ogden (2015, s. 64) skriver, at sosiale relasjoner er viktig kvalitetsfaktor i barnehagen som kommer i uttrykk gjennom omsorgsfull, stimulerende og stabil kontakt.

2.4.3 Mentalisering

Barnehagepersonalet kan stå overfor utfordringer når det kommer til å bygge relasjon og trygghet med barn. Dette gjelder spesielt barn som kommer fra en utrygg tilknytning. Ifølge Killén (2012, s. 17) vil barn som har trygg tilknytning med foreldrene ofte raskere bygge trygg tilknytning til barnehagepersonalet. Derimot vil barn som har utrygg tilknytning med foreldrene eller er utsatt for risiko og omsorgssvikt, ha større utfordringer med dette. Barnehagepersonalet må bruke seg selv som verktøy for å bygge relasjon og trygghet (Kinge, 2016, s. 29). Sentralt i tilknytningsteorien står mentaliseringsbegrepet. Det handler om å kunne mentalisere i samhandling med barnet. Peter Fonagy er grunnleggeren av mentaliseringsbegrepet, og har bidratt til å utvikle mentaliseringstradisjonen sammen med sine kollegaer (Skårderud & Sommerfeldt, 2008). Mentalisering handler om hvordan personer har en bevissthet om sin egen mentale tilstand i møte med andre mennesker (Bateman & Fonagy, 2012, s. 3). Det handler om å oppfatte og tolke andres følelser, tanker, troene og ønskene som forklarer andres hendelse. Dette innebærer en bevissthet om at andres atferdsmønster er en uttrykksmåte fra personens tidligere opplevelser. I barnehagen handler det om å kunne ha både oppmerksomheten mot barnet som utagerer, men også mot oss selv og hva som skjer inni oss i kontakten med barnet. Begrepet mentalisering samler flere begreper som empati, nysgjerrighet, selvinnsikt, undring og (selv)refleksjon (Kinge, 2016, s. 132). I arbeid med barn har fagpersonene ansvar for kommunikasjonen og samhandlingen med barnet. Derfor er mentalisering sentralt og betydningsfullt i kvaliteten på vårt pedagogiske arbeid (Kinge, 2016, s. 133). I arbeid med barn som viser utagerende atferd, vil det være nyttig å bruke mentaliseringsbegrepet som redskap for å prøve å forstå vansken for barnet (Kinge, 2016, s. 133). At barnet uttrykker seg gjennom utagering kan handle om at barnet egentlig har vanskelige følelser eller at det handler om at barnet føler seg misforstått. Derfor må fagpersonene gjennom å reflektere, spørre og undre seg i samspillet med barnet. Om den voksne ikke går inn for å prøve å forstå, vil barnet oppfatte den voksne som autoritær.

2.4.4 Foreldresamarbeid

Foreldresamarbeid er viktig i barnehagen generelt. Det er spesielt viktig for tidlig innsats med foreldre som har barn som viser utagerende atferd. Noe som er helt nødvendig for å få et godt resultat i tiltakene som blir satt inn (Drugli, 2013, s. 172). Foreldresamarbeid er viktig i

barnehagen, men også med PP-tjenesten og eventuelt andre hjelpeinstanser. Dette er fordi om fagpersoner ikke opprettholder et godt samarbeid med familier, kan både foreldre og fagfolkene rundt barnet stå i fare for å være en negativ rolle i forhold til barnets videre atferd. Dette gjelder både atferden i barnehagen, men også hjemme (Nordahl et al., 2005, s. 166). Hensikten med samarbeidet med foreldrene bør alltid være å ha felles problemløsning for barnets beste i fokus (Nordahl et al., 2005, s. 165). Foreldresamtaler gir muligheten for gode dialoger som kan inneholde rådgiving. Deltakerne lytter til hverandres opplevelser og deler sine perspektiver og sammen kommer de frem til felles tiltak som kommer til nytte for barnets utvikling (Vogt, 2016, s. 319).

I tillegg til foreldresamarbeid er det også viktig at familier med barn som viser utagerende atferd får familieveiledning. Dette er fordi for barnets funksjon er familien det viktigste. Da er det helt sentralt å gi familien nødvendig hjelp og støtte for å fungere for barn i psykososial risiko (Drugli, 2013, s. 172). Carson (2021, s. 118) viser til at det er et viktig forebyggende tiltak å gi veiledning til foreldre som har barn med samspillvansker, og kan være en forutsetning for at barnet skal få en positiv opplevelse av å være i barnehagen. Ifølge Drugli (2013, s. 172) har foreldre som har barn som viser utagerende atferd ofte behov for foreldreveiledningstiltak. Barn som viser utagerende atferd i barnehagen, viser også ofte det i relasjon med foreldrene. Hun viser til at metodene i veiledningen gir ofte god effekt på foreldre-barn-samspill, på barnets atferd og sosial kompetanse. Dette kan føre til bedre hjemmesituasjon. Foreldreveiledningstiltak vil ikke være like tilstrekkelig for alle. For noen barn som har alvorlige og sammensatt problematikk, og i tilfeller hvor foreldrene selv har psykiske vansker, høyt stressnivå og lavt utdanningsnivå, vil dette ikke alltid være tilstrekkelig tiltak (Drugli, 2013, s. 173). Disse familiene har ofte behov for noe mer enn kun familieveiledningstiltak. De har ofte behov for et tettere samarbeid med flere hjelpeinstanser.

Det er viktig at fagfolkene har positiv holdning til foreldrene. Det handler om at barnehagen og hjelpeinstanser ikke omtaler foreldre som ressursvake. Fagpersoner må ha tro på og formidle til foreldrene at deres synspunkter er viktige, og styrke at foreldrenes rolle har en positiv betydning for barns utvikling (Nordahl et al., 2005, s. 166). Vogt (2016, s. 319) poengterer at godt samarbeid kan gi en mulighet til å styrke kvaliteten på relasjonen mellom fagpersoner, foreldre og barnet. Men da er det viktig at fagpersoner ser på foreldre som likeverdige deltakere og at de er viktige ressurspersoner i forhold til barnets utvikling (Nordahl et al., 2011, s. 166). Det er alltid foreldrene som kjenner barnet best, og foreldrene som har

hovedansvaret for oppdragelsen. Et godt samarbeidet kan være avgjørende for at barn som viser utagerende atferd kan endre sin atferd i positiv retning. Dette handler om at fagpersonene ikke opptrer som bedre vitende, men møter foreldrene med gjensidig respekt. Nordahl et al. (2005, s. 168) poengterer at i foreldresamarbeid hvor det handler om barn som viser utagerende atferd, må man være forberedt på at dette er et sårt tema. Foreldre har sterke følelsesmessige tilknytninger overfor egne barn. Det innebærer at fagpersoner må vurdere fremstillingen av barnet som person, og hvordan barnets egenskaper, evner og atferd fremstilles. De må også være forberedt på å møte foreldre som går i forsvar. Foreldre kan oppfatte det som kritikk og føle kritikk av egen oppdragelsesevner. Hvis ikke fagpersonene vurderer dette, kan det oppstå dårlig kommunikasjon og samarbeid med foreldrene. Det kan redusere muligheten til å forebygge og redusere den utagerende atferden (Nordahl et al., 2005, s. 168)

2.4.5 Kartlegging

På bakgrunn av tidlig innsats, struktur og tilknytning er det relevant å trekke inn teori på kartlegging. Jeg har tidligere påpekt at en bred kartlegging av barn er viktig (Drugli, 2013). Uten en god kartlegging blir det vanskelig å ha oversikt over barnets ferdigheter og vite hva barnet strever med.

Det kan være helt avgjørende for de sårbare barna å bli oppdaget tidlig. Åmot (2022, s. 157) viser til at et mål med kartlegging er å få oversikt over barns forutsetninger, interesser og utvikling. På den måten kan man fra et allmennpedagogisk perspektiv få oversikt over barns ferdigheter og ressurser, og oppdage barn som har behov for særskilt hjelp og støtte. Det å bli oppdaget tidlig kan ha stor betydning for de sårbare barna. Barnehagen har her en viktig jobb. Ifølge Ogden (2015, s. 71) er det en forutsetning at de ansatte i barnehagen har god kompetanse når det kommer til å oppdage de sårbare barna for å kunne bidra med nødvendig hjelp. Hvis pedagoger ikke handler når de oppdager barn som strever i hverdagen, tar de ikke det pedagogiske ansvaret og kravet til faglige skjønnsvurderinger på alvor (Åmot, 2022, s. 159). Dette handler om pedagoger som ikke kartlegger bredt eller setter inn tiltak. Det kan være etisk uforsvarlig. Pedagoger må ha kunnskap om å kartlegge barns fysiske, kognitive, sosiale og emosjonelle ferdigheter. Resultatene skal vise hvilke ferdigheter barnet har, og hvor barnet har behov for hjelp og støtte. Kartlegging kan være av standardiserte verktøy som for eksempel

TRAS (Espenakk, 2003) og «Alle med» (Løge, Leidland, Mellegaard, Olsen mfl., 2006), som er kartleggingsverktøy som barnehagen ofte er kjent med og bruker (Myrann et al., 2018, s. 128). Disse kartleggingsverktøyene vil ikke bli videre presentert her. Det som er til felles for alle kartleggingsverktøy er at de har en standardisert måte å systematisere observasjonen av enkeltbarn på (Myrann et al., 2018, s. 128). Det er derfor viktig at fagpersoner har et kritisk blikk på disse kartleggingsverktøyene, og ikke glemmer den generelle observasjonen i hverdagen. Samt har samtaler med familien og barnet selv er viktig (Åmot, 2022, s. 157). Myrann et al. (2018, s. 128) påpeker at «standardiserte kartleggingsverktøy kan likevel være gode hjelpemidler for å kunne identifisere utfordringer og ressurser i arbeid med de sårbare barna, og dermed bedre legge til rette for barnet». I noen sammenhenger er kartlegging viktig for at for eksempel PP-tjenesten kan vurdere hvorvidt et barn har behov for spesialpedagogisk hjelp eller ikke (Åmot, 2022, s. 157). Kartlegging kan fra et spesialpedagogisk ståsted på den ene siden gi god innsikt i barns styrker og ressurser. Men også på den andre siden vise til barns utfordringer. På den måten gir det oversikt over eventuelle tiltak som må settes inn, eller om det er behov for videre utredning. Kartlegging bidrar til å hjelpe oss til å forstå barns utvikling og funksjonsnivå. Og hvordan tiltak kan påvirke atferden og funksjonsnivå i ønsket retning (Ogden, 2015, s. 32). Hvis pedagoger ikke starter å kartlegge, men har en vente og se holdning kan det i praksis føre til at barnet ikke får de tilretteleggingene og tilpasningene som de har krav på (Åmot, 2022, s. 159). Kartlegging kan brukes for å sette i gang tiltak. Skal tiltakene være nyttig må det vurderes ut fra problemets omfang og alvorlighetsgrad som passer barnets situasjon og behov. Ifølge Ogden (2015, s. 32) er kartlegging lite nyttig hvis fagfolk kun slår fast at barnet har vansker i barnehagen, eller konkluderer med at tiltak ikke lar seg gjennomføres grunnet miljømessige hensyn eller mangel på ressurser. Åmot (2022, s. 159-160) påpeker at det kan være nyttig å trekke inn utvidet kunnskap i kartleggingen av barns utfordring. Dette kan for eksempel være fra PP-rådgivere. De kan bidra med å se på barns individuelle forutsetninger og miljø påvirkninger samt relevante tiltak på både system- og individnivå. Det handler om å se barn i relasjon med omgivelsene og se at et barn får best mulig utvikling i samspill med de faktorene som virker inn i et barns liv. Dette gir mulighet til å styrke barns inkludering og tilhørighet i gruppa, samtidig som at tiltak tilrettelegges best mulig i praksis.

3. METODE

I dette kapitlet skal jeg redegjøre for metodevalg for forskningsprosjektet. Jeg beskriver hvorfor studiet har en kvalitativ tilnærming og hvorfor intervju ble benyttet som undersøkelsesmetode. Prosessen før, under og etter intervjuene beskrives, hvor jeg også kommer inn på transkribering og analyse. Videre beskriver jeg vitenskapelige tilnærming jeg forankret til studiet. Jeg gjør rede for oppgavens reliabilitet og validitet. Avslutningsvis har jeg med etiske refleksjoner og min forskerprosess.

3.1 Metodevalg og begrunnelse

For å undersøke spørsmålet om tidlig innsats og utagerende atferd i barnehagen, har jeg valgt å benytte meg av en kvalitativ tilnærming til dette forskningsprosjektet. Som problemstillingen sier: *Hvilke erfaringer har PP-rådgivere med utagerende atferd i barnehagen, og hvordan kan de gjennom tidlig innsats redusere dette i samarbeid med barnehagens pedagoger?* Her er jeg ute etter PP-rådgiveres personlige erfaringer knyttet til temaet. Hensikten med å ha en kvalitativ tilnærming til forskningsprosjektet er for det første å belyse temaet ved å undersøke fenomener som jeg vil forsøke å forstå ytterligere (Johannesen, Tufte & Christoffersen, 2010, s. 28). For det andre er jeg ikke opptatt av årsakssammenhenger, men heller opptatt av å forstå personers personlige erfaringer knyttet til temaet (Johannesen, et al., 2010, s. 95). Hvor jeg som forsker forsøker å oppnå nær kontakt med de utvalget fra felten (Thagaard, 2018, s. 15). Denne tilnærmingen passer godt til dette forskningsprosjektet fordi det åpner muligheter for meg som forsker å kunne få et nært innsyn i PP-rådgiveres personlige erfaringer, forståelse og opplevelser omkring temaet (Thagaard, 2018, s. 12). Ifølge Thagaard (2018, s. 15) er målet med kvalitativ tilnærming er at jeg som forsker søker en forståelse av de sosiale fenomenene som undersøkes.

3.1.1 Kvalitative tilnærming

Det finnes ulike metoder innenfor kvalitativ tilnærming som benyttes for å samle inn nødvendig data for ulike prosjekter. Thagaard (2018, s. 12) viser til fem ulike kvalitative metoder: observasjon, intervju, analyse av foreliggende tekster og visuelle uttrykksformer, analyse av audio- og videoopptak og internett. I vurdering av metodevalget for dette prosjektet har jeg sett på hva problemstillingen spør om. Det er problemstillingen som avgjør hvilken

type data vi ønsker å samle inn, og innenfor pedagogisk forskning benyttes oftest en variant av å se eller spørre (Kleven & Hjordemaal, 2018, s. 39). Gjennom intervju kan forskeren spørre deltakerne om å beskrive sine erfaringer, forståelse og opplevelse om ulike temaer, mens gjennom observasjon kan vi se på deltakernes arbeidsmåter og atferd. Som prosjektets problemstilling fremmer er det PP- rådgiveres erfaringer om tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd som skal undersøkes. Det er det nyttig å velge metode ut fra hva som gir PP-rådgivere rom for refleksjon over egne erfaringer, forståelse og opplevelser knyttet til prosjektets tema. På bakgrunnen av dette ble valget å benytte intervju som metode. Dette støtter Thagaard (2018, s. 53) som skriver at «Intervju er en særlig velegnet metode for å få kunnskap til hvordan personer som intervjues, opplever og forstår seg selv og sine omgivelser». Intervju har som formål å gi forskeren fyldige og omfattende kunnskaper om hvordan intervjupersonene opplever sin livssituasjon, hvor intervjupersonenes synspunkter og perspektiver på tematikken kommer til syne (Thagaard, 2018, s. 89). Kvale og Brinkmann (2015, s. 20) kaller disse intervjuene for kvalitative forskningsintervju, hvor forskeren søker etter å forstå verden sett fra intervjupersonenes side.

3.1.2 Kvalitative forskningsintervju

Formålet med det kvalitative forskningsintervjuet er at forskeren søker etter å forstå intervjupersonens egne perspektiver knyttet til prosjektets tema slik intervjupersonene møter tematikken i sin hverdag (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 42). Som nevnt tidligere belyser prosjektets problemstilling at det er PP-rådgiveres erfaringer om tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd som intervjuet skal omhandle. Når intervjuet skal ta for seg bestemte temaer hvor intervjupersonen kan svare fritt og kan knytte inn egne opplevelser og nye temaer, kan prosjektets forskningsintervju knyttes til det Kvale og Brinkmann (2015) kaller semistrukturerte livsverdenintervju. Kvale og Brinkmann (2015, s. 46) beskriver at «livsverden er verden slik vi møter den i dagliglivet, og slik den fremtrer i den umiddelbare og middelbare opplevelse, uavhengig av og forut for alle forklaringer». I dette prosjektet betyr det at det skal utforske hvordan PP-rådgivere kjenner til temaet, og hvilke erfaringer de har fra praksis, og hvordan de opplever det i sin hverdag. Formålet med det semistrukturerte livsverdenintervjuet er å innhente beskrivelser om intervjupersonens livsverden for å kunne fortolke betydningen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 22). Ifølge Kvale og Brinkmann (2015, s. 46) er semistrukturerte intervju verken en åpen samtale eller et lukket spørreskjema. Det vil si at intervjuguiden blir brukt som en støtte under intervjuet for å sirkle inn på bestemte temaer,

og inneholder forslag til spørsmål. En fordel med semistrukturert intervju er at spørsmålene kan tilpasses ut fra hvordan samtalen utvikler seg underveis, og muligheten for å stille oppfølgingsspørsmål knyttet til nye temaer intervjupersonen trekker inn. En annen fordel er at intervjuguiden inneholder prosjektets spesifikke temaer. På den måten er alle intervjupersonene innom samme temaer i svarene sine. Strukturen på intervjuet blir derfor fleksibelt slik at forskeren kan tilpasse spørsmålene til intervjupersonens beskrivelser (Thagaard, 2018, s. 91). Ved å benytte kvalitative forskningsintervju i studiet gir det meg som forsker nært innsyn av PP-rådgiverens opplevelser av temaet i sin praksis (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 47).

3.2 Utvikling av intervjuguide

I prosessen hvor intervjuguiden skulle utarbeides er det viktig å formulere gode, åpne spørsmål knyttet til prosjektets tema. Som Thagaard (2018, s. 95) poengterer skal hovedstrukturen i intervjuguiden bestå av de spørsmålene som representerer de sentrale temaene i undersøkelsen. Grunnen til at det er viktig med åpne spørsmål, er slik jeg ser det, en god mulighet til å få intervjupersonenes personlige synspunkter og erfaringer på hvert tema. Samtidig som det gir muligheten for å stille oppfølgingsspørsmål rundt de svarene intervjupersonene gir underveis. Intervjuguiden er utarbeidet ut ifra prosjektets problemstilling, hvor den videre er delt inn i prosjektets spesifikke tema «tidlig innsats» og «utagerende atferd», før disse temaene blir knyttet sammen i praksis (Johannessen, et al., 2021, s. 149). Dette kan knyttes til modellen Rubin og Rubin (2012) kaller «Tre-med-grener-modellen» (referert i Thagaard, 2018, s. 95). Den illustrerer hvordan problemstillingen kan deles opp i spesifikke temaer, og videre gå inn i dybden innenfor hvert tema. Når intervjuguiden var ferdig utarbeidet sendte jeg forskningsprosjektet inn til godkjenning hos norsk senter for forskningsdata (NSD). Under prosessen hvor prosjektet var under vurdering hos NSD, gjennomførte jeg flere prøveintervju med bekjente. Det er flere grunner til at det er lurt å gjennomføre testintervjuer. For det første gjør det meg som forsker mer uavhengig av intervjuguiden, og jeg kan fokusere på å være mer til stede under intervjuene og på intervjupersonenes svar. Dette fører til at det er bedre for meg å være her og nå i selve intervjuet og blir en bedre lytter. På den måten kan jeg komme med bedre oppfølgingsspørsmål til svarene underveis. En annen positiv side er at jeg erfarer hvordan spørsmålene i intervjuguiden flyter, og hvordan intervjupersonene tolker spørsmålsformuleringen. Jeg fikk

konstruktive tilbakemelding på intervjuguiden, som ga meg muligheten til å endre på spørsmålsformuleringen.

3.3 Utvalg og datainnsamling

Utvelgelse av hvilken målgruppe forskeren ønsker å invitere som deltakere til prosjektet er en viktig del av prosessen i kvalitative undersøkelser. Ifølge Johannessen et al. (2021, s. 29) er det viktig at forskeren vurderer hvem som skal delta i undersøkelsen. Det må tas en vurdering i utvalgsstørrelse, hvor mange, utvalgsstrategi, prinsipper som ligger i grunn for utvelgelsesprosessen og hvordan vi skal rekruttere intervjupersoner. Utvalget blir strategisk utvalgt ut ifra prosjektets mål. Forskeren bestemmer seg først for hvilken målgruppe som kan gi nødvendig data, deretter velges det ut personer fra målgruppen som skal delta i undersøkelsen (Johannessen et al., 2021, s. 116-117). I dette prosjektet er målet å sette søkelys mot PP-rådgivere, og innenfor valgt målgruppe er det viktig at de utvalgte har erfaringer knyttet til barnehage. Prosjektets problemstilling viser tydelig at undersøkelsen knyttes til PP-rådgivere, pedagoger og barnehage.

Ifølge Johannessen et al. (2021, s. 114) er det ingen grense for hvor mange intervjuer man bør ha og at man må se på hvor mange intervjuer det er praktisk mulig å gjennomføre. I starten av prosjektet ønsket jeg å gjennomføre fem intervjuer, som senere ble endret til tre. Målgruppen i prosjektet har noen begrensinger som førte til at det ble utfordrende å få tak i intervjupersoner for å kunne gjennomføre intervjuene innenfor en rimelig tidsramme på prosjektet. Prosjektet endte opp med tre intervjuer, men det ble tre intervjuer med relevant innhold og svar. Johannessen et al. (2021, s. 114) poengterer at «Det er altså viktigere å skaffe et relevant utvalg av informanter enn å skaffe mange». Grunnen til at jeg valgte å intervju kun PP-rådgivere, er fordi jeg ville undersøke hvordan PP-tjeneste har et tverrfaglig samarbeid med barnehagene.

Når prosjektet var godkjent hos NSD, startet prosessen med å kontakte PP-rådgivere. De PP-rådgiverne som ble kontaktet fikk først muntlig informasjon om masterprosjektet, deretter spørsmål om det kunne være aktuelt å delta som intervjuperson. For de som dette var aktuelt for fikk tilsendt informasjonsskrivet på e-post. Informasjonsskrivet inneholdt en beskrivelse om prosjektets formål og relevante opplysninger om blant annet personvern og kontaktinformasjon, se vedlegg 2. I beskrivelsen kommer prosjektets tema tydelig frem og de

overordnet temaene i intervjuguiden. Jeg sendte ikke med selve intervjuguiden, siden dette kun skulle være et utgangspunkt for spørsmålene til selve intervjuet. Når de utvalgte bekreftet at de ønsket å delta, avtalte vi sted og tidspunkt for intervju. Jeg tydeliggjorde for de utvalgte at de kunne stille spørsmål til prosjektet og informasjonsskrivet både på e-post i forkant og i starten av intervjuet. Deretter fikk jeg tilbakemelding om hvem som kunne delta eller ikke. Gjennom prosessen var det interesse hos flere aktuelle deltagere, men som senere måtte avslå grunnet tidsmessige årsaker.

3.3.1 Presentasjon av intervjupersoner

I denne delen skal jeg kort presentere intervjupersonene som deltok i mitt prosjekt. Jeg har valgt å benevne de som intervjuperson 1, 2 og 3. Dette for å ta hensyn til intervjupersonenes anonymitet og jeg vil ikke vektlegge om intervjupersonene var kvinner eller menn.

Alle intervjupersonene har rolle som PP-rådgivere og jobber i PP-tjenesten. De hadde ulike utdanninger, men alle hadde utdanning på masternivå som kvalifiserer de som PP-rådgivere. I tillegg hadde to av intervjupersonene barnehagelærerutdanningen i bunnen. Flere av intervjupersonene hadde også videreutdanning som er relevant innenfor fagfeltet. Det var stor variasjon i erfaring som PP-rådgiver, det varierte fra 1 år til omtrent 20 års erfaring. Intervjupersonene samarbeidet tett med barnehagene, og hadde god kjentskap til barn i målgruppen for studiet.

3.4 Gjennomføring av intervju

Alle intervjuene startet med en gjennomgang av informasjonsskrivet hvor jeg fikk samtykke til deltagelse. De fikk en kort beskrivelse av formålet med intervjuet med påminnelse om hvilke rettigheter de har som intervjupersoner. I starten av intervjuet minnet jeg på at intervjupersonene ikke utgir informasjon om enkeltbarn og familier. Intervjupersonene svarte fritt under intervjuet og fikk den tiden de trengte. Avslutningsvis fikk de muligheten til å kommentere temaene vi hadde gått gjennom, eller dele eventuelle tanker de satt igjen med etter intervjuet, se vedlegg 3. Jeg ønsket å ha alle intervjuene med fysisk oppmøte, men av ulike grunner fikk jeg til to med fysisk oppmøte og et via videoanrop. Intervjuene varte omtrent i 45 minutter. Datainnsamlingen ble dokumentert med lydopptak og det ble tatt notater underveis i intervjuet (Johannessen et al., 2021 s. 29). Intervjuene ble transkribert i etterkant,

og lydopptakene ble slettet. Det transkriberte datamaterialet er lagret som intervjuperson 1, intervjuperson 2 og intervjuperson 3.

3.5 Transkribering og analyse

Som nevnt tidligere ble intervjuene tatt opp ved bruk av lydopptak. I etterkant gjorde jeg en fullstendig transkribering av materialet. Transkriberingen ble detaljert nedskrevet slik som det ble sagt gjennom intervjuet. Dette for å få med all informasjonen rundt hvordan intervjupersonene svarte, om de tenkte mye før de svarte, leter de etter ord eller har de problemer med å formulere svarene sine. Jeg har valgt å transkribere de så detaljert med bakgrunn i det Tjora (2021, s. 185) påpeker, at det er vanskelig å vite om noe av det har betydning for videre analyse. Derfor var det bedre å heller ta bort dette i sitatene som blir gjengitt i funn og drøfting senere.

I arbeidet med å kode intervjuene benyttet jeg meg av to ulike metoder for å få et bredt perspektiv på analysearbeidet av empirien, slik at jeg ble forberedt på skriveprosessen videre. Jeg hentet inspirasjon både fra den deduktive – induktive (SDI) metoden til Tjora (2021) og tematisk analyse av Johannessen, Rafoss og Rasmussen (2018). Ifølge Tjora (2021, s. 218) er koding det første steget i analyseprosessen. Videre påpeker han at målet med kodingen er delt inn i tre: Første steget er å trekke frem essensen i datamaterialet, i andre steget skal omfanget av datamaterialet komprimeres og det siste steget handler om å skissere ut interessante detaljer fra datamaterialet (Tjora, 2021, s. 218). Stegene i tematisk analyse har fire steg: forberedelse, koding, kategorisering og rapportering (Johannessen et al., 2018, s. 282). Metodene ble ikke fulgt systematisk, men brukt som en støtte og holdepunkter underveis i arbeidet. Som Johannessen et al. (2018, s. 283) viser til i kvalitativ analyse går vi gjerne frem og tilbake mellom stegene. I min koding av datamaterialet gikk jeg gjennom intervjuene flere ganger for å forsøke å trekke ut de mest interessante funnene, prosessen med koding og den sirkulære gjentakelsen av modellen gjorde til at jeg endte opp med de funnene jeg anså som viktigst for senere drøfting opp mot studiets problemstilling. Johannessen et al (2018, s. 292) poengterer at å gå gjennom datamaterialet flere ganger handler om kvalitetssikring. Det handler om for det første å redusere risikoen for å ha oversett viktige sitater og poeng, og for det andre kunne endre eller legge til markeringer og kommentarer, eller reflektere over allerede markert data. I kodingen startet jeg med det Tjora (2021, 219) kaller empirinære koder, hvor jeg noterte ned

alt jeg fant i datamaterialet og lagde koder. Disse kodene ble notert uavhengig av teori, studiets tema eller problemstilling eller intervjuguide, men ut fra ord eller fraser i datamaterialet som jeg fant av interesse. Neste steg ble å gruppere kodene i kategorier, for å få en struktur for analysen (Tjora, 2021, s. 229). Johannessen et al (2018, s. 294) skriver at «Kategorisering innebærer å sortere dataene dine i mer overordnede kategorier, (...) disse kategoriene kaller vi analysenes temaer». Dette hjalp meg til å få oversikt over hvilke temaer som gikk igjen i de forskjellige intervjuene, og hvilke temaer som utpekte seg som interessante opp mot studiets problemstilling. Videre kunne jeg utarbeide spørsmål for hva jeg ønsket at oppgaven skulle gi meg svar på. Johannessen et al (2018, s. 297) viser til at å lage seg konkrete og avgrensede forskningsspørsmål er en fordel, både for å avgrense oppgaven og for å gi grundige og interessante svar i analysen. Når disse elementene var på plass, kunne jeg starte å skrive ut mine resultater, analysere og drøfte opp mot relevant teori.

3.6 Vitenskapelige posisjoner

3.6.1 Fenomenologisk tilnærming

Den første vitenskapelige posisjonen forskningsprosjektet knyttes til, er en fenomenologisk tilnærming. Fenomenologi er ifølge Jakobsen (2021, s. 109) basert på erfaringsfilosofi, empirismen. Det kan være forskerens refleksjoner over egne erfaringer om tematikken som danner et utgangspunkt for forskningen (Thagaard, 2018, s. 36). I dette prosjektet undersøkes det hvilke erfaringer PP-rådgivere har med tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd i barnehagen. Prosjektets problemstilling rettes mot menneskelige erfaringer, hvor forskeren søker etter å forstå personens meninger og handlinger innenfor denne tematikken. Dette støtter Thagaard (2018, s. 36) som poengterer at fenomenologien tar utgangspunkt i individets subjektive opplevelse for å forstå den dypere meningen i personers erfaringer. Ifølge Johannessen, et al. (2021, s. 172) tar forskeren i en fenomenologisk tilnærming på seg «forståelsesbrillene» til menneskene som studeres, alle mennesker har et tolkningsmønster. Formålet med prosjektet er at jeg som forsker prøver å forstå enkeltpersoner perspektiver på fenomenene som blir beskrevet gjennom intervjuene, noe som er sentralt innenfor fenomenologien (Thagaard, 2018, s. 36). Prosjektet viser til hvordan PP-rådgivere oppfatter fenomenene i sitt arbeid i dagliglivet, som kalles livsverden (Jakobsen, 2021, 109). Som forsker er jeg interessert i de personlige erfaringene, slik de faktisk oppleves i praksis. Ifølge

fenomenologien blir menneskelige bevisstheter til gjennom menneskelige erfaringer (Jakobsen, 2021, s. 109).

3.6.2 Hermeneutisk tilnærming

Forskningsprosjektet kan for det andre knyttes til en hermeneutisk tilnærming. For å forstå andre personers oppfatninger av seg selv og den verden de lever i, kan det støttes til hermeneutikken (Jakobsen, 2021, s. 116). «Hermeneutikken fremhever betydningen av å fortolke folks handlinger gjennom å fokusere på et dypere meningsinnhold enn det som er umiddelbart innlysende» (Thagaard, 2018, s. 37). En hermeneutisk tilnærming blir derfor sentralt i prosjektets analyse og bearbeidelse av datamaterialet. Kvale og Brinkmann (2015, s. 73-74) beskriver at hermeneutikk handler om å fortolke for å forstå. For å kunne besvare problemstillingen i dette prosjektet må intervjupersonenes erfaringer tolkes av forskeren. Ifølge Thagaard (2018, s. 37) finnes det ikke en egentlig sannhet innenfor en hermeneutisk tilnærming. Forskeren sin oppgave blir derfor å belyse intervjupersonenes erfaringer fra flere perspektiver. Ifølge Gadamer (2003, s. 33) må fortolkningsprosessen fortolkes i en sirkelbevegelse. Forskeren tolker resultatet ut fra deler, og hver del åpner opp for nye tolkninger og forståelser for helheten av tematikken. På den måten legger hermeneutisk tilnærming stor vekt på meningsinnholdet, og strekker seg svært langt for at erfaringene kan fortolkes (Thagaard, 2018, s. 39).

3.7 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet, eller pålitelighet, handler om nøyaktigheten av data som samles inn til prosjektet. Det handler om hvilke data som benyttes, hvordan forskeren henter inn data og hvordan bearbeidelsesprosessen blir utført (Johannessen et al., 2021, s. 36). Thagaard (2018, s. 187) knytter reliabilitet til spørsmålet til kritisk vurdering av eget prosjekt. På den måten gir det inntrykket av at forskningen er utført på en pålitelig og tillitsvekkende måte. I kvalitativ forskning handler ikke reliabilitet om å teste svarene som er angitt, datainnsamlingsteknikkene er ikke strukturert nok til det (Johannessen et al., 2021, s. 231). For det første er datainnsamlingen i prosjektet styrt av samtalen som ble gjennomført mellom forskeren og hvert av de enkelte intervjupersonene. På den måten vil ikke en annen forsker fått samme svar. For det andre er det utfordrende for andre forskere å tolke min prosess når jeg som forsker har benyttet min personlige erfaringsbakgrunn som grunnlag for å utarbeide prosjektets

problemstilling og spørsmål. Jeg har gått inn i dette prosjektet med min personlige erfaring som barnehagelærer, og det er derfor ingen andre som kan tolke forskningsprosessen (Johannessen et al. 2021, s. 231-232). Dette gjør det utfordrende for andre forskere å gå inn i prosjektets fortolkningsprosess. Derfor er det viktig at jeg som forsker styrker påliteligheten ved å gi leseren en beskrivelse av hele forskningsprosessen, gjennom å beskrive konteksten, være åpen og gi en detaljert fremstilling av prosjektets fremgangsmåte (Johannessen et al., 2021, s. 232).

I samfunnsvitenskapen dreier validitet, gyldighet, seg om hvordan en metode eger seg til å undersøke det som den skal undersøkes (Kleven & Brinkmann, 2015, s. 276). I mitt forskningsprosjekt har jeg gjort rede for mine metodiske valg, utvelgelse av intervjupersoner, utvikling av intervjuguide og analyse, dette bidrar til å styrke prosjektets validitet. Videre knyttes validitet til resultatene av undersøkelsene og hvordan jeg har tolket datainnsamlingen (Thagaard, 2018, s. 189). Ifølge Silverman (2014) kan validiteten i prosjektet styrkes ved å vektlegge teoretisk gjennomskiktighet (referert i Thagaard, 2018, s. 189). Teoretisk gjennomskiktighet betyr at jeg må beskrive det teoretiske ståstedet som brukes som grunnlaget for mine tolkninger, og videre viser til hvordan min analyse gir grunnlag for mine konklusjoner og tolkninger (Thagaard, 2018, s. 189). Validiteten på prosjektet styrkes ved å være kritisk gjennom sin egen analyseprosess (Thagaard, 2018, s. 189). Det vil si at jeg stiller spørsmål til egne tolkninger, og om de er gyldige i forhold til den virkeligheten som studeres. Selv om jeg belyser hvordan jeg har styrket prosjektets validitet, er det ingen garanti for at intervjupersonene svarer sant eller ikke i sine svar. I forkant av intervjuene har jeg betrygget intervjupersonene om at jeg kun er interessert i dems erfaringer, opplevelse og forståelse av prosjektets tema. Intervjupersonene fikk også beskjed om at forskningsprosjektet er konfidensielt. Dette kan ha betydning når det kommer til å få valide svar.

3.8 Etiske refleksjoner

Som forsker er det mange etiske vurderinger forskeren står overfor. De etiske refleksjonene omfatter prosjektets tema, problemstilling, metodevalg, intervjupersonene som deltar og analysen. Derfor er det viktig gjennom hele forskningsprosessen å tenke over det etiske ansvaret. Thagaard (2018, s. 60-61) påpeker at det er viktig at vi vurderer de etiske implikasjonene av å studere bestemte grupper under utformingen og planlegging av prosjektet.

Hun påpeker også at etikk må vurderes opp mot tema, og til spørsmål om hvordan forskningen kan legges opp for å unngå uheldige konsekvenser for de som deltar i forskningen. I valget av å velge intervju som metode, ligger det et ansvar på forskeren som skal ivareta intervjupersonenes autonomi (Thagaard, 2018, s. 113-114). Det handler om at forskeren må vurdere temaene og spørsmålene som skal tas opp, slik at de ikke blir for personlige og nærgående. Intervjupersonen skal altså ikke bli ledet til å gi informasjon som de vil angre på i ettertid (Thagaard, 2018, s. 113). Deltakerne i et forskningsprosjekt skal ha gitt informerte samtykke til å delta i forkant av intervjuet. Informert samtykke betyr i praksis at deltakerne i forkant får tilstrekkelig med informasjon om prosjektets overordnede formål. Dette er informasjon om hovedtrekkene i prosjektet og får informasjon om mulige risikoer og ulemper ved å delta (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104). Kvale og Brinkmann (2015, s.104) påpeker at informert samtykke skal sikre at de involverte deltar frivillig, og at de blir informert om at de når som helst har rett til å trekke seg fra undersøkelsen.

Selve intervjusituasjonen kan være en utfordrende situasjon for den som deltar. Det er derfor særlig viktig at forskeren viser respekt for intervjupersonens integritet, ved å vise hensyn til deltakerens vurderinger, motiver og selvspekt (Thagaard, 2018, s. 114). Thagaard (2018, s. 114) påpeker at de erfaringene intervjupersonen deler, gjenspeiler hvordan vedkommende forstår sin situasjon. Intervjupersonen har gitt samtykke til å svare på spørsmål, ikke til å bli konfrontert med forskerens tolkninger av sine personlige meninger. Forskeren har etisk ansvar overfor intervjusituasjonen og hvordan dataen brukes i analysen (Thagaard, 2018, s. 113). Det er viktig å reflektere over hvilken makt forskeren står overfor i intervjusituasjonen. Kvale og Brinkmann (2015, s. 51-52) påpeker at forskningsintervju er preget av en asymmetrisk relasjon mellom forskeren og intervjupersonen. Det er forskeren som har valgt tema, definerer intervjusituasjonen og styrer selve intervjuet. Intervjupersonen bestemmer selv hva han eller hun ønsker å dele om temaene som blir tatt opp og derfor er ikke intervjupersonene helt uten kontroll (Thagaard, 2018, 91-92). Det viktigste etiske prinsippet under intervjusituasjonen er forskerens respekt for intervjupersonens privatliv, og at intervjuet ikke påvirker deltakerne på noen som helst måte i etterkant (Thagaard, 2018, s. 113).

3.9 Min forskerprosess

Min forskerprosess startet med at jeg var nysgjerrig på temaet tidlig innsats og utagerende atferd. Med bakgrunn som pedagog i barnehage hadde jeg en forforståelse av temaet og hadde spørsmål som jeg ønsket å finne svar på. I starten av studiet ville jeg undersøke temaet hos pedagoger. Det ble senere endret ved at jeg ønsket å undersøke temaet i et bredere faglig perspektiv. Derfor ble valget i studiet å intervju PP-rådgivere. Under intervjuene kunne jeg bruke min fagkunnskap og forforståelse på temaet for å innhente ny kunnskap og forståelse fra intervjupersonene. Ut ifra empirien fant jeg et mønster som var relevant for oppgavens problemstilling. Forskningsprosessen kan både ha en induktiv, deduktiv eller abduktiv tilnærming. I min forskerprosess bruker jeg både en induktiv og abduktiv tilnærming. Studiet hadde først en induktiv tilnærming ved at kodene ble laget ut ifra empirien (Thagaard, 2018 s. 153). Det var intervjupersonene sine erfaringer som utviklet kodene eller temaene for undersøkelsen videre. Som forsker trakk jeg inn relevant teori ut ifra empirien. Deretter hadde jeg en abduktiv tilnærming ved at jeg analyserte datamaterialet og utviklet teoretiske perspektiver (Thagaard, 2018 s. 184). På den måten kunne min teoretiske forankring utvikle forståelse av datamaterialet. Min forskerprosess har vært preget av å være en sirkulærprosess. Hvor studiet har utviklet seg underveis. Skriveprosessen har også vært en sirkulærprosess, hvor kapitler og avsnitt har måtte blitt flyttet på, endret og ikke minst fjernet. Dette viser hvordan jeg som forsker også utvikler meg underveis. Jeg har helt klart utviklet meg som spesialpedagog gjennom studiet, hvor min forforståelse på temaet har utviklet seg til ny fagkunnskap.

4. EMPIRISKE FUNN OG DRØFTING

I dette kapittelet skal jeg presentere mine empiriske funn fra intervjuene med PP-rådgiverne om temaet tidlig innsats og utagerende atferd. Jeg presenterer funn og drøfter opp mot tidligere presentert teori underveis. Funnen drøftes opp mot problemstillingen: *Hvilke erfaringer har PP-rådgivere med utagerende atferd i barnehagen, og hvordan kan de gjennom tidlig innsats redusere dette i samarbeid med barnehagens pedagoger?* Kapitelet er delt opp i underkapitler for å kategorisere mine funn. De er delt inn i kapitlene: Samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehagen, utagerende atferd – forståelse av begrepet, tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd og sammenheng mellom individ og kontekst.

4.1 Samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehagen

Samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehagen er et av de mest sentrale funnene i studiet opp mot oppgavens problemstilling. Ved å undersøke svarene om samarbeid ser jeg at intervjupersonene fremmer at dette handler om veiledning, drøfting og kursing med barnehagene. Jeg skal derfor i dette kapittelet først undersøke intervjupersonenes erfaringer om samarbeid med pedagoger. Redegjøre for hvilken rolle intervjupersonene sier de har knyttet til barnehagen. Deretter skal jeg drøfte hvordan PP-tjenesten og barnehagen samarbeider. Til slutt drøfter jeg hvilke utfordringer intervjupersonene opplever i samarbeid med barnehagene.

Når barnehagen observerer at barn viser utagerende atferd, kan et samarbeid med PP-tjenesten være nyttig som et tiltak for å møte barns utfordringer tidlig. Som vist i teorien er samarbeidet mellom PP-tjenesten og barnehagen viktig i barnets eksosystem (Bronfenbrenner, 1979). Derfor er det relevant å undersøke hvordan samarbeidet fungerer i praksis for å hjelpe barnet i de situasjonene hvor utageringen foregår. Intervjupersonene ble spurt om hvilke erfaringer de har på samarbeid med pedagoger om barn som viser utagerende atferd. Her løfter intervjuperson 1 frem at: «(...) det er veldig bra, og jeg har et godt samarbeid med pedagoger». Intervjuperson 2 sier: «(...) jeg opplever at pedagoger er søkende etter kunnskap og veiledning, og at pedagoger har mange gode tanker og løsninger på ulike utfordringer». Intervjuperson 3 viser til litt mer variasjoner i sitt svar:

Det er veldig varierende, det er store individuelle forskjeller. Det gjelder både erfaringer knyttet til kompetanse og hvor mottakelige den personen er for veiledning eller samarbeid i det hele tatt. Det er stor forskjell på hvordan de møter barna med utagerende atferd og holdninger til det.

Gjennom intervjuene får jeg inntrykket av at intervjupersonene synes det er viktig med et godt samarbeid med pedagoger. Det viser seg også at samarbeidet kan oppleves som utfordrende, dette drøfter jeg i slutten av kapittelet. Intervjuperson 2 trekker frem at det oppleves som at pedagoger søker etter kunnskap og veiledning hos PP-rådgivere. Noe som er et godt utgangspunkt for å opprette et tverrfaglig samarbeid (Kinge, 2016). Intervjuperson 2 trekker frem at pedagoger har ofte gode svar selv i veiledning. I min tolkning av hvordan et samarbeid skal være handler det om at pedagoger kontakter PP-rådgivere når de opplever en utfordring. Dette handler ikke om å få et fasitsvar på utfordringen, utfordringer er ofte mer komplekst enn som så. Fagpersonene kan drøfte sammen hvor begge parter deler kunnskap som kan gi en ny forståelse av utfordringen. På den måten kan pedagoger sammen med avdelingen gjøre endringer i nåværende praksis, eller sette inn tiltak ut fra den nye forståelsen. Intervjuperson 1 løfter frem pedagoger i sin erfaring med samarbeid ved å si: «Det handler mye om at barn er i stor utvikling og man må følge mye med, og det synes jeg jevnt over at pedagoger i barnehagen er kjempeflinke til». Pedagoger har ofte mye kunnskap om barn, utvikling og ulike utfordringer, men kan ha nytte av å drøfte dette med PP-rådgivere. Veiledning kan bidra til å se andre sider av en utfordring som ikke har vært vurdert tidligere, eller å sette kunnskapen inn i praksis. Ved å søke etter kunnskap hos flere fagpersoner blir det redegjort for et helhetlig syn på barns individuelle behov (Thorsteinson, 2021).

Intervjupersonene delte erfaringer om hvordan de tilrettelegger for tidlig innsats i sitt arbeid. Intervjuperson 1 sier:

Det å være ute i barnehager og skoler, sånn at de som jobber der vet hvem jeg er og hvordan de kan kontakte meg. For når man er kjent blir lista lavere for å ringe å spørre om ting man lurer på for å hjelpe et barn tidlig. Også handler det om de systemene vi har, de programmene vi er med å kjøre for barnehagefolk, for eksempel trygg tilknytning. Og oppfordre og minne på å bruke litteratur, tenker jeg er viktig i forhold til hvordan jeg jobber med tidlig innsats.

I svaret ser jeg at intervjupersonen er opptatt av å gjøre seg til kjenne i de ulike enhetene. Begrunnelsen for dette er at barnehageansatte skal bli kjent med fagpersonene som jobber i PP-tjenesten. Målet som intervjupersonen fremmer er at barnehagen oftere tar kontakt med PP-tjenesten for å drøfte ulike utfordringer. Intervjuperson 2 poengterer også dette i sitt svar: «Det å starte tidlig med å identifisere utfordringer er kjempeviktig. Der er vi i PP-tjenesten avhengig av barnehagepersonalet. Vi er ikke ute i alle barnehager, vi blir innkalt når det er en utfordring». Igjen påpekes det at barnehagen må ta kontakt med PP-tjeneste slik at samarbeidet kan starte tidlig. Drugli (2013) viser til at det er barnehagen sitt ansvar å identifisere barn som trenger hjelp og støtte, og opprette et samarbeid med PP-tjenesten. Det at barnehagen tar kontakt med PP-tjenesten når de observerer ulike vansker og utfordringer hos barn er forventet ut fra teori og lovverket. Men et mer overraskende funn her er at PP-tjenesten ønsker at barnehagen tar mer kontakt for drøfting og veiledning. Det kan bidra til at det blir et bedre tverrfaglig samarbeid mellom instansene. Og at det er rom for å samarbeide uavhengig av utfordringens omfang. Det handler om å drøfte og få veiledning innenfor ulike temaer og utfordringer barnehagen selv ønsker, uten at det må foreligge en henvisning. Fordelen med åpenhet for samarbeid slik jeg ser det, er at det vil løfte kompetansen i barnehagene. På den måten kan barnehagene bli mer selvstendig i å sette i gang tiltak tidligere.

Videre i svaret viser intervjuperson 1 til at PP-rådgivere bidrar med ulike kurs til barnehagen. At barnehageansatte får kurs i ulike programmer og verktøy bidrar til å øke kompetansen. Dette viser også de andre intervjupersonene til. Intervjuperson 2 sier: «(...) vi er også med å bistå med kompetanseheving i de ulike enhetene, som for eksempel COS». Intervjuperson 3: «Noe jeg gjør er å øke kompetansen ute i barnehagen, slik at de skal kunne vite hva de skal se etter og sette inn tiltak». Det at PP-rådgivere bistår barnehagen med kompetanseheving, kan bidra til at pedagoger får økt kompetansen til å kunne identifisere barn som har utfordringer (Drugli, 2013). Intervjuperson 2 sier også: «Det å reise rundt på observasjoner i barnehagene. Delta i samarbeidsmøter, fagmøter og ansvarsgruppemøter. Også er vi tilgjengelige for telefondrøfting». Her fremmer intervjupersonen hvordan PP-rådgivere deltar i barnehagen. Når PP-rådgivere deltar på ulike møter, fremmer det et tverrfaglig samarbeid hvor fagpersoner fra ulike instanser møtes. I samarbeidsmøter og ansvarsgruppemøter som angår enkeltbarn deltar også foreldre. Det bidrar til å fremme hvordan tverrfaglig samarbeid skaper enhetlig og virksomme tjenester for barn og foreldre (Nordahl et al., 2005). Igjen blir det nevnt hvor enkelt pedagoger kan nå PP-rådgivere for å stille spørsmål. Ved at intervjupersonen påpeker at de er tilgjengelig for telefondrøftinger. PP-tjenesten skal være et støttesystem for barnehagene

(Fasting, 2019). Derfor er det slik jeg ser et viktig at PP-rådgivere deltar på ulike møter i barnehagen, og at de er tilgjengelige for anonyme drøftinger.

To av intervjupersonene sier at de har fast samarbeidstid med barnehagene. Intervjuperson 2 sier at: «Vi bruker fast samarbeidstid til å løfte barn som barnehagen er bekymret for, det tenker jeg er en viktig arena for å ivareta tidlig innsats, og sørge for at vi hele tiden jobber på lavest mulig nivå». At PP-rådgivere har fast samarbeidstid med pedagoger, fremmer et samarbeid mellom instansene. Dette fremmer også intervjuperson 1 som sier: «Vi har møter med barnehagene slik at de kan drøfte ulike vansker som oppstår i barnegruppen i en førtilmeldingsfase». Det ble ikke spurt om hvor ofte de har møter med barnehagen, men jeg tolker at fast samarbeidstid er faste planlagte møter gjennom året. Intervjuperson 2 viser til hva en fast samarbeidstid kan inneholde:

(...) casebeskrivelse og kjøre en pedagogisk analyse. Jeg opplever at det er et godt verktøy for å kunne få belyst utfordringer, og komme med opprettholdendefaktorer som bidrar til å synliggjøre hvor viktig det er å starte ytterst og jobbe seg innover til kontekst, aktør og individ.

Ut fra intervjupersonenes beskrivelse tolker jeg at fast samarbeidstid handler om systematisk veiledning og drøfting av ulike utfordringer. I møtet deles det kunnskap som bidrar til å belyse hvilke tiltak barnehagen kan prøve ut selv, eller om det bør sendes inn en henvisning. Den siste intervjupersonen nevnte ikke noe om fast samarbeidstid i sitt intervju. Fra egen erfaring fra å jobbe i forskjellige kommuner, har jeg erfart at samarbeidet er ulikt. Det synes jeg er et interessant funn som kunne vært interessant og undersøkt videre.

I funnene som har kommet frem om temaet samarbeid kan det tolkes at PP-rådgivere jobber i lys av et systemperspektiv. Intervjupersonene fremmet at de bidrar med kompetanseutvikling i form av veiledning og kursing. Dette bidrar til at barnehagen får kompetanseheving innenfor ulike temaer som læringsmiljøet generelt i barnehagen, psykososiale vansker og ulike læringsvansker hos barn (Vogt, 2016). I fast samarbeidstid drøfter pedagoger og PP-rådgivere ulike utfordringer hos barn eller i barnegruppen. Her jobbes det indirekte med barn og/eller barnegruppen. Veiledningen kan bidra til at pedagoger kan jobbe forebyggende i møte med utfordringer ved å endre tankegang, verdier eller praksis (Moen, 2019; Vogt, 2016). Endringer i praksis kan komme til nytte for barnet og/eller barnegruppen. Sett i lys av Bronfenbrenners

(1979) teori påvirker veiledning av pedagoger indirekte barnet. Dette handler om at PP-tjenesten samarbeider med barnehagen, om for eksempel en utfordring som angår barnet (Tveit et al., 2019). Intervjupersonenes samarbeid samsvarer med hvordan Meld. St. 18 (2010-2011) forventet at PP-tjenesten skal jobbe systemrettet. Intervjupersonene har fremmet at de er tilgjengelig for barnehagen, hvordan de bidrar å jobbe forebyggende, bidrar med tidlig innsats og kompetanseheving. Arbeidsmetodene fremmer et systemarbeid. Det handler om at verken PP-rådgivere eller pedagoger kun setter inn tiltak som kun er rettet mot barnets vansker eller utfordringer, men i større grad setter inn tiltak i miljøet (Vogt, 2016).

I funnet om at PP-rådgivere ønsker mer samarbeid med barnehagene. Undersøker jeg videre når intervjupersonene mener at pedagoger bør kontakte PP-tjenesten når de opplever utagerende atferd i barnehagen. Her fant jeg ut at intervjupersonene var enige i at barnehagen bør prøve ut noen tiltak selv, eller eventuelt kontakter PP-tjenesten for å drøfte anonymt. Intervjuperson 1 sier: «(...) se om dette er noe som vedvarer over tid, over tid er ikke snakk om måneder, men noen uker». Mens intervjuperson 3 sier: «(...) bør kontakte PP-tjenesten når atferden har vart i noen måneder». Her fant jeg ut at det er litt uenighet rundt tidsspørsmålet om når man bør ta kontakte og eventuelt sende en henvisning til PP-tjenesten. Intervjuperson 3 påpeker: «Det kan jo også være atferd som er kjempetydelig med en gang som man bør ringe og drøfte med PP-tjenesten». Funnene som her pekt seg ut her er tidsspørsmålet og alvorlighetsgraden av atferden. Ogden (2015) mener det kan være vanskelig å lage et klart skille mellom «normal» og uvanlig utagerende atferd. Mens Drugli (2013) viser til at fagfolk som jobber med barn bør kunne skille mellom barn som viser «normal» atferdsproblematikk og alvorlig atferdsproblematikk. Som tidligere skrevet mener Holland (2013) at barnehagen bør sette inn tiltak tidlig når barn viser utagerende atferd. Dette viser også Drugli (2013) som skriver at utredning og tiltak bør settes i gang så fort som mulig. Slik jeg tolker svarene til intervjupersonene og teorien handler det om at barnehagen skal kunne vurdere omfanget av atferden. Det handler om at pedagoger må kartlegge, sette inn tiltak og selv vurdere om de skal kontakte PP-tjenesten. PP-rådgivere viser også til at om pedagoger er usikre kan de ringe og drøfte anonymt. Dette kan også gi pedagoger veiledning på tiltak som kan gjøres videre. Det viktigste er at barnehagen og pedagoger gjør tiltak tidlig når det observeres utfordringer for å hindre at vanskene får utvikler seg (Åmot, 2022). Tiltaks arbeidet kan bli vanskeligere å lykkes med hvis vanskene har utviklet seg på flere områder (Drugli, 2013). Intervjuperson 2 poengterer også i sitt svar: «(...) det er så klart jo før jo heller. Vi skal være barnehagens støttespiller». Dette viser til at PP-rådgivere har noen tanker om når

pedagoger bør ta kontakt, men også viser til at de spiller på lag med barnehagen og derfor kan de uansett kontaktes hvis pedagoger trenger råd og veiledning. Når det er snakk om mer omfattende utagerende atferd hvor barnehagen henviser barnet til PP-tjenesten, kan det bli satt inn tiltak med bistand fra flere hjelpetjenester. Her blir det satt inn tverretattlig samarbeid (Kinge, 2016). I samarbeidet her er det viktig at PP-tjenesten og barnehagen samarbeider godt når det gjelder å dele kunnskap, og oppfølging av ulike tiltak. For å få gode resultater i arbeid med barn som viser utagerende atferd, må de ulike instansene ha et godt samarbeid med foreldrene (Drugli, 2013). Foreldresamarbeid kommer jeg mer inn på i underkapittelet 4.4.

Innledningsvis viste jeg til at intervjupersonene fremmer at samarbeid med pedagoger handler mye om å veilede. Jeg spurte intervjupersonene om hvordan de veileder pedagoger som møter barn som viser utagerende atferd. Intervjuperson 1 svarte:

(...) både på å veilede hvordan de skal jobbe med barnet, men også veilede på hvordan håndtere dine egne følelser i det møtet med barnet, og det tenker jeg er kjempeviktig. Det er jo sånn at man kjenner på utfordringer, personlige utfordringer, man blir trigget på ulikt vis av ulike reaksjoner hos barn, og det er viktig å ha kunnskap om det for den pedagogen det gjelder. (...) det er viktig å kunne være en støttespiller også i det arbeidet, og da må man kjenne seg selv godt som pedagog.

Slik jeg tolker svaret er veiledningen her todelt. Hvor den ene måten handler om å veilede om selve temaet utagerende atferd. Mens den andre måten handler om å veilede hvordan pedagogen kan håndtere sine egne følelser i møte med barn som viser utagerende atferd. I likhet viser intervjuperson 3 til det samme: «(...) bevisstgjøring av deres rolle, og hvor viktig det er hvordan de møter barnet. (...) veileder de på vansken sånn at de får mer kunnskap». Her er vi inne på mentaliseringsbegrepet (Bateman & Fonagy, 2012). Det handler om å kunne være oppmerksom på egne følelser og reaksjoner, i møte med barnet. Og samtidig klare å søke etter å forstå barnet, gjennom å være reflekterende, spørrende og undrende i samspillet med barnet. Om de voksne blir autoritær, og ikke setter seg inn i barnets utfordringer, kan det bidra til at barnets atferd forverres. Slik jeg tolker en autoritær voksen, er en voksen som ikke søker etter å forstå, men heller anser at problemet ligger hos barnet. Intervjuperson 1 poengterer dette i svaret sitt: «(...) Det er jo sånn at man kjenner på utfordringer, personlige utfordringer, man blir trigget på ulikt vis av ulike reaksjoner hos barn og det er viktig å ha kunnskap om det også

for den pedagogen det gjelder». Dette å ikke ha kunnskap om dette temaet, blir i likhet med det Nordahl et al. (2005) skriver om at det hjelper lite å ha et individperspektiv, hvis utfordringen handler om relasjon eller miljøet barnet befinner seg i. Et slik perspektiv blir å stemple og stigmatisere barnet (Kinge, 2016). Dette viser til hvorfor det er viktig slik som intervjuperson 1 og 3 viser til i sine svar. Det å veilede pedagoger i å håndtere egne følelser og bevisstgjøre egen rolle i møte med barnet. Hvis barnehageansatte ikke er bevisst på egen rolle kan det føre til at situasjonen bli enda verre. Både for barnet selv, men også for de rundt. Det andre intervjupersonene la vekt på var å gi veiledning om selve temaet utagerende atferd. Dette kan bidra til kompetanseheving på temaet. Som bidrar til refleksjoner og drøftinger i personalgruppen som kan løfte frem hvordan personalgruppen møter utagering i praksis. Vogt (2016) fremmer at PP-tjenesten skal bidra barnehagene med kompetanseutvikling og veilede barnehagens læringsmiljø om psykososiale vansker og ulike læringsvansker hos barn. Veiledning vil bidra til å løfte frem ulike temaer, slik at ulike vansker som pedagoger kan møte på i barnehagen blir snakket om. På den måten kan pedagogenes kompetanse bli styrket, og de kan videre formidle kunnskapen til avdelingen. Dette kan bidra til å endre praksis som kommer til barnets beste. Intervjuperson 2 sier: «Jeg tar utgangspunkt i pedagogisk analyse, den er et kjent verktøy for pedagogene. Og den åpner opp for refleksjon og hjelper pedagogene å systematisere litt hvor de skal ta tak». Her nevnes pedagogisk analyse som verktøy igjen. Den bidrar til at pedagogene må reflektere over egen praksis, og hvordan nåværende praksis kan påvirke barnet, og på den måten gir mulighet til å endre nåværende tenkning, verdier og praksis (Moen 2019; Vogt 2016). Når pedagoger evner å se mulige faktorer som må endres for å tilrettelegge for barnets vanske, så handler dette om indirekte arbeid med barnet. Hvor det gjøres endringer i systemet rundt barnet for å forebygge at barnets vanske utvikler seg. Som intervjuperson 3 poengterer: «Mye av det her handler ikke om at jeg skal komme inn å fortelle de hvordan ting skal gjøres, og opplever ofte at det er mer nyttig at de kommer frem til løsningen selv». Dette viser til hvordan en god veiledning kan bidra til å sette kunnskap inn i praksis, og hvordan pedagoger selv kan løse en utfordring.

Helt i starten av kapittelet viste jeg til at intervjupersonen 3 hadde ulike erfaringer omkring samarbeid med pedagoger. I intervjuene finner jeg ulike utfordringer intervjupersonene møter på i samarbeidet. I spørsmålet om hvilke utfordringer de møter på i arbeid med barn som viser utagerende atferd svarer intervjuperson 1: «(...) det er ikke gjort gode grunnundersøkelser i barnehagen, det er ikke kartlagt tenker jeg. Det tenker jeg er en utfordring som man må rydde opp i». For å kunne finne riktige tiltak for barn som strever er det viktig å kartlegge bredt

(Drugli, 2013). Dette handler om at pedagoger må starte tidlig med å utrede barn så fort en vanske eller utfordring er identifisert. Som pedagog i barnehagen skal man ha et etisk blikk over å kartlegge barn. Samtidig ved å ikke starte en utredning så tar ikke pedagoger ansvar for kravet barnet har på alvor (Åmot, 2022). Intervjuperson 1 sier også: «(...) at barnehagen hører på de rådene som PP-tjenesten gir, som vi har kommet frem til i samarbeid med barnehagen. At de greier å følge de rådene og jobbe etter det over tid, uten å prøve alt annet samtidig». For å få kvalitet på både arbeidet barnehagepersonalet utfører, og over tiltakene som settes i gang må pedagoger i samarbeid med personalet jobbe med tiltakene over tid. Det handler om resultat kvalitet og hvilket utbytte barn får av å gå i barnehagen (Ogden, 2015). Intervjuperson 2 trekker frem: «Det er daglig barnehagelærere og styrere som er frustrerte over bemanningsnormen i barnehagen. Og som sier at hadde vi bare hatt mer tid». Det med antall ansatte og ressurser er et kjent problem i barnehagene generelt. Det påvirker både å følge opp tiltak, men også for å skape trygghet ovenfor barn (Ogden, 2015). Utskifting og fravær gjør det problematisk å knytte relasjoner, og følge opp tiltak. Intervjuperson 2 påpeker også:

Noen steder får de allikevel det til å gå, fordi det er god ledelse, god ansvarsfordeling, gode planer, alle ansatte er tro mot planene og gjennomfører det som er avtalt og bestemt, og det er klart at det er viktige faktorer for å få det til å gå opp. For når man har knapt med ressurser, da er det viktig å være et veldig velsmurt maskineri, for hvis du ikke er det så synes det veldig fort.

Dette kan knyttes i hovedsak mot det å følge opp tiltak som er satt inn. Slik jeg ser det er det lite som kan erstatte trygghet og relasjon, når dette er faktorer som ikke bare kan overføres til nye personer. Men noe to personer skaper sammen. Det er spesielt sårbart for barn som allerede er risikoutsatt i sin tilknytning at barnehagepersonalet er ustabil. De sårbare barna trenger at barnehagepersonalet tilrettelegger for god og trygg tilknytning (Killén, 2012). Samtidig hjelper det ikke om barnehagepersonalet har god kunnskap om tilknytningsteori hvis det er mye fravær og utskifting, men samtidig kan dette være en faktor det er vanskelig å unngå i en barnehage.

Intervjuperson 2 viser også til utfordringer fra PP-tjenesten sin side:

Først og fremst er det sånn at vi i PP-tjenesten skulle hatt enda mer tid ute i hver enkelt enhet. Vi ser at noen steder, i noen saker er mer behov for oss enn

vi har timer i døgnet. Så tid er en utfordring. Min tid, at jeg kunne fulgt opp mye tettere, enn hva jeg har mulighet til innenfor de rammevilkårene som er. Også er det tid ute i enhetene, for barnehagen som har mange barn som skal følges opp.

Siden PP-tjenesten har mange enheter de skal følge opp og mange barn, er det viktig at pedagoger tar kontakt med PP-tjenesten når det oppstår utfordringer. Intervjuperson 1 sier: «Det tar litt lengre tid å sette i gang spesialpedagogisk hjelp, sånn som systemet er i dag i hvert fall». Slik jeg ser det siden systemet i seg selv tar tid, fremmer dette viktigheten ved at barnehagene selv setter i gang tiltak tidlig.

4.2 Utagerende atferd – Forståelse av begrepet

Neste kapittel jeg skal undersøke er intervjupersonenes forståelse av utagerende atferd. Intervjupersonene uttrykket i sin forståelse at utagerende atferd er et veldig komplekst begrep, og at det er veldig individuelt hva som betraktes som utagerende atferd hos hver og en. Intervjupersonene mente at dette handlet om voksnes egne erfaringer og kunnskap om temaet. Intervjuperson 3 sier: «Det varierer litt, jeg synes utagerende atferd er ganske individuelt. (...) og det kan være ganske individuelt blant ulike voksne, for eksempel det du synes er utagerende atferd, kan være ulikt fra hva jeg synes». Her viser intervjupersonen i sitt svar at utagerende atferd kan oppleves ulikt fra person til person. Det kan bety at selv om to voksne observerer samme atferden hos et barn, kan de allikevel ha ulik oppfattelse av barnets atferd. Den ene kan anse atferden å være en form for alvorlig utagering. Mens den andre kan betrakte samme atferd som «normal» utagerende atferd. Intervjuperson 2 sier: «Utagerende atferd kan være så mye. Det med utagerende atferd er ofte sammenheng med store følelser, og vonde følelser for både barnet og den voksne». Intervjupersonen her viser til hvordan den voksne som opplever barns utagerende atferd, også kan kjenne selv på vonde følelser. Det at utagerende atferd kan oppleves som vanskelig å stå i, kan bety at den voksne har dårlig erfaring eller lite kompetanse om temaet. I dette tilfellet kan den voksne unngå situasjoner eller bagatellisere de slik at den voksne ikke går inn i barnets bakenforliggende årsak eller følelser. Holland (2013) skriver at vi forstår og forklarer utagerende atferd ulikt, og at de ansatte i en barnehage kan ha ulike perspektiver på hva de mener er utagerende atferd.

Slik jeg ser utagerende atferd, handler det ikke bare om hva jeg eller andre anser å være utagerende atferd. Men at det i større grad handler om hvordan den voksne håndterer den utagerende atferden som et barn viser. At det eksisterer ulike syn og oppfattelser på utagerende atferd kan slik jeg ser det påvirke hvordan barn blir møtt i barnehagen.

For å undersøke de ulike perspektivene videre, støtter jeg meg til teorien som deler perspektivene inn i individperspektiv og systemperspektiv. Når de voksne ikke søker etter å forstå barns utagerende atferd, oppfatter jeg at de tar avstand fra situasjonen, og at personen på den måten viser en holdning som at utageringen skyldes faktorer i barnet selv (Moen, 2019, s. 37). Den voksne innenfor dette perspektivet knytter oftere utagerende atferd til å skal «finne feilen», ikke i form av å gjøre kartlegging og observasjoner, men ved å for eksempel knytte det til en diagnose (Nordahl et al., 2005). Da blir fokuset på hva barnet ikke kan og mestrer, og bidrar heller ikke positivt overfor barnet til at barnet skal kunne utvikle seg og lære (Moen, 2019; Nordahl et al., 2005). Det motsatte perspektivet er systemperspektivet, hvor den voksne er mer opptatt av å se atferden i konteksten eller miljøet barnet befinner seg i (Holland, 2013; Moen; 2019). I dette perspektivet er den voksne mer søken etter hva som kan endres i konteksten eller miljøet ved å tilrettelegge og gjøre tilpasninger rundt barnet. Her er det mer fokus på situasjonen barnet er i her og nå, og hvordan den kan tilpasses. De tilpasningene som er gjort her, er på bakgrunn av barns tidligere hendelser selv om de ikke har betydning for her og nå situasjonen (Holland, 2013). Systemperspektivet alene gir lite grunnlag for tilretteleggelser som gjøres. I likhet med individperspektivet blir det ikke gjort god nok kartlegging og observasjoner for hva som kan være årsaken til barns utagering. Det kan føre til underkommunikasjon rundt barnets ferdigheter, sett i helhet av barnet. Fokuset her er i hovedsak på barnehagen, og det kan derfor være uheldig for barnet hvis det ikke er miljøet i barnehagen som forårsaker utageringen (Moen, 2019).

Med et perspektiv i den ene eller den andre retningen viser begge perspektivene overfor til at det kan bidra til å forverre problemet. Tiltakene eller tilpasningene er ikke godt nok vurdert for å hjelpe barn som har utfordringer. Det viser til at de voksnes ulike reaksjonsmåter kan både bidra til å fremme eller hemme utagerende atferd, dette kommer jeg nærmere inn på senere i kapittelet. For å få oversikt over det barn strever med, må perspektivene bli sett sammen. Det handler om å forstå at barnet og omgivelsene er dynamiske og gjensidige for hverandre (Fasting, 2019). Pedagoger må kunne se utfordringer som noe som oppstår i samspillet mellom barnet og omgivelsene. Dette kan gjøres ved å ha et helhetsperspektiv på

systemperspektivet (Holland, 2013). Den voksne må søke etter å forstå barnets atferd ut ifra samspillet med omgivelsene. Her legges det både vekt på barnet, og omgivelsene sett i sammenheng. På den måten kan barns utagerende atferd bli sett i en større sammenheng, og den voksne unngår en ensidig forståelse (Nordahl et al., 2005, s. 63). Det sikrer at barn som viser utagerende atferd blir sett på som individer som selv kan bidra til endring. Det handler om å søke etter å forstå og kommunisere med barnet. Også må det gjøres grundige observasjoner og kartlegging av hele barnet. Videre fant jeg to relevante funn av intervjupersonenes forståelse av utagerende atferd, som beskrives nedenfor i underkategoriene; fysiske og verbale uttrykksmåter, og årsaksforhold.

4.2.1 Fysiske og verbale uttrykksmåter

I forståelsen av utagerende atferd knytter alle tre intervjupersonene begrepet utagerende atferd først og fremst til det som omhandler fysisk utagerende atferd, hvor det blant annet nevnes barn som sparker, slår, lugger og biter andre. I tillegg til fysiske uttrykksmåter knytter intervjuperson 1 og 3 også utagerende atferden til verbale uttrykksmåter. Intervjuperson 1 forklarer:

Min forståelse av utagerende atferd hos barnegruppen 3-5 år, er da barn som strever med å regulere seg i forhold til andre, at de får en atferd som gjør at de slår, sparker og er fysiske, men også verbalt utagerende, sier stygge ting som «ha deg vekk», vil ikke ha deg», «du er dum» og sånne ting. Så det kan være både fysisk, men også verbalt negativ atferd.

Intervjuperson 3 forklarer i sin beskrivelse på erfaring rundt utagerende atferd: «de som roper høyest, og barn som har et verbalt språk som ikke er helt aldersadekvat». I funnene viser intervjupersonene til at utagerende atferd kan både være fysisk, men også verbalt. Intervjupersonene kommer også med eksempler på hva de mener er utagerende atferd. Hvor de viser til at den fysiske utageringen ofte går utover andre som er rundt barnet, mens den verbale går på å si stygge ord. Holland (2013) viser til at utagerende atferd kan skape utfordringer for omgivelsene både ved å utagere fysisk eller verbalt. Atferden intervjupersonene beskriver går utover både andre barn og voksne, men også barnet selv. Både den fysiske og verbale atferden som nevnes i intervjuene handler om det barnehagen ser på som uakseptabel og normbrytende atferd (Drugli, 2013). Teorien viser også til at barns

utagerende atferd, som er vedvarende over tid, kan gå ut over barnets sosiale samspill, utvikling og læring (Drugli, 2013; Ogden, 2015).

I teorien viser Nordahl et al. (2005) på den ene siden at barn kan trasse, bite, slå og være sinte, uten at dette er unormalt eller grunn til umiddelbar bekymring. Han mener også at dette er en del av barnets utviklings- og læringsprosess. Mens på den andre siden nevner de også at utagerende atferd kan være et «faresignal». Drugli (2013) mener også at det er helt normalt at barn kan vise vanskelig atferd og sinne av og til. Den fysiske utageringen som intervjupersonene poengterer, er lik den fysiske utageringen som Holland (2013) viser til i nivå 1 i atferdstrekanten, som hun mener det bør være nulltoleranse for og sette inn tiltak. Intervjupersonene nevner ikke noe om «normal utagerende atferd» eller «alvorlig utagerende atferd», det var heller ikke noe som ble spurt om. Ut ifra teori kan intervjupersonenes beskrivelser av utagerende atferd tolkes som både alvorlig utagerende atferd, men også som «normal atferd». Ved å se på atferdstrekanten til Holland (2013) settes det også inn tiltak på barn som faller innunder nivå 2, som er barn som kan vise noe utagerende atferd av og til. Tiltakene settes inn som et forebyggende tiltak for at atferden ikke skal utvikle seg videre eller bli et videre problem for barnet. Sett i sammenheng med teorien til Drugli (2013) og Nordahl et al. (2005). Så tolker jeg at de normaliserer noe utagerende atferd. Drugli (2013) mener allikevel at barnehagen bør sette inn tiltak så tidlig som mulig uavhengig av alvorlighetsgrad.

Intervjupersonene påpeker i svarene sine hvilke kartlegginger de ønsker at barnehagen har gjort på forhånd. Intervjuperson 1: «Vi ønsker gjerne at barnehagen kartlegger med TRAS. Ser ofte i de sakene hvor det ikke er gjort TRAS, da er det ikke oversikt over barnets ferdigheter, og det blir mye synsing på hva barnet egentlig strever med». Intervjuperson 2: «Vi ønsker at Alle Med og TRAS, er gjort. Men også praksisfortellinger og observasjoner som pedagog og avdelingen gjør seg som skrives ned i en pedagogisk rapport, det er viktig med kartlegging og informasjon om barn som strever». Intervjuperson 3: «At alle med og TRAS er gjort av barnehagen». Kartleggingsverktøyene kan gi en oversikt over hva barnet mestrer og hva barnet eventuelt strever med, og kan på bakgrunn av dette sette inn tiltak. Jeg kommer nærmere inn på kartlegging senere. Intervjuperson 2 var den eneste som nevnte observasjoner utenom, noe som kan knyttes inn til et relasjonelt perspektiv (Fasting, 2019). Dette bidra til å se hele barnet, og ikke bare ta utgangspunkt i et standardisert kartleggingsverktøy. Ogden (2015) poengterer at det er vanskelig å skille på alvorlighetsgraden av atferden, og poengterer at alvorlig atferdsproblemer viser seg som atferd som vedvarende over tid, og som gjentar seg.

Dette viser også til hvorfor det er viktig å gjøre observasjoner. Atferden må bli skriftlig dokumentert slik at det gir en oversikt over utageringens omfang og varighet. Atferd kan handle om en krise eller akutt situasjon som oppstår her og nå. I de tilfellene kan det gå seg til med enkle tiltak. Ifølge teorien må atferden vare over en viss tid og gjenta seg, for at det omtales som alvorlig utagering. Men samtidig ser jeg at det kan være hensiktsmessig å sette inn tiltak tidlig, slik at det forebygges for videre utvikling av atferdsproblemer (Holland, 2013).

4.2.2 Årsaksforhold

I samtalen om temaet utagerende atferd gjorde jeg funn innenfor flere faktorer som kan være årsaksforhold til at barn viser utagerende atferd, og ser her en sammenheng med påvirkningsfaktorer. I svarene til intervjupersonene finner jeg fem årsaksforhold som var årsaker som gikk igjen i de ulike intervjuene. Intervjuperson 3 nevnte alle faktorene som flere av intervjupersonene også svarte. Jeg bruker derfor dette svaret som «hovedsvar» for å supplere med de andre to. Intervjuperson 3 svarer dette på spørsmålet om hva de mener kan være årsaken til barns utagerende atferd:

Barn kan ha en diagnose, forsinket språkutvikling, det kan være omsorgssvikt og sosiale- og emosjonelle vansker. Barn er født med et utgangspunkt for sårbarhet, det kan være at barnet er veldig var og trenger hjelp med følelser og har mye følelser. Det kan handle om det sosiale og miljøet rundt barnet.

Alle nevner språk som en mulig årsak. Intervjuperson 1 sier at: «(...) henger mye på språk og når man ser at man får gjort noe med det så reduseres ofte den utagerende atferden». Dette med språk kan ha flere faktorer. Det kan handle om forsinket språkutvikling, dårlig språkforståelse og utfordringer med å uttrykke seg muntlig. Samtidig sånn jeg ser det, kan det handle om mer enn bare det å ha et godt språk. Det kan også være dårlige kommunikasjonsferdigheter generelt, som ikke bare er knyttet til det fysiske språket, men også det nonverbale, mimikk og gester. Språkvansker og dårlige kommunikasjonsferdigheter kan gå ut over barnets sosiale kompetanse (Rygvo et al., 2019).

Det andre likhetstrekket jeg finner i alle tre intervjuene sine svar, er at de knytter utagerende atferd opp mot sosiale- og emosjonelle vansker. Barn som mangler sosial kompetanse havner

ofte i konflikter med andre, fordi barn her mangler kunnskaper, ferdigheter og holdninger som er nødvendig for at barn skal få gode relasjoner (Drugli 2013; Ogden 2017). Barn som ikke har disse ferdighetene, kan som intervjuperson 1 poengterer: «la oss si at du er tre år og begynner å streve med inngangsferdigheter, (...) så da er det noe med å komme inn å begynne å jobbe med det». Lek med andre barn kan derfor bli vanskelig, da barnet kan slite med å forstå regler i lek og ikke vil dele (Drugli, 2013). Dette med sosiale ferdigheter kan ha sammenheng med språket, da et godt utviklet språk kan bidra til å ta kontakt, samarbeide og følge regler i lek (Rygvdal et al., 2019). Intervjuperson 2 sier i sin beskrivelse på utagerende atferd:

Det med utagerende atferd er ofte sammenheng med store følelser, og vonde følelser for både barnet og den voksne. For eksempel at det er mye sinne, ikke nødvendigvis at det er sinne som er følelsen, men at det blir det som det viser seg som. Og dette som kan føre til utagering til andre.

Intervjuperson 2 viser til at utagerende atferd kan ha en sammenheng med barns følelser. Barn kan ha mange følelser, og barn lærer seg ettersom de blir eldre til å håndtere disse følelsene. Barn som viser utagerende atferd, kan ha utfordringer med å regulere seg og håndtere egne følelsene. Utagering kan derfor bli en måte å uttrykke disse følelsene på, selv om det i utgangspunktet handler om noe annet (Ogden, 2015). Barn tilegner seg ferdigheter ulikt, og noen barn strever mer enn andre med å tilegne seg ferdigheter. Derfor er det viktig at fagpersoner som jobber med barn har en bevissthet rundt barns sosiale- og emosjonelle ferdigheter, og kan hjelpe barn med å sette ord på sine utfordringer.

For det tredje så viser intervjupersonene at ulike diagnoser kan være en årsak for at barn viser utagerende atferd. Intervjuperson 3 sier: «Det kan være utfordringer knyttet til en diagnose, noe som gjør at barnet har store utfordringer». Slik jeg ser det kan ulike diagnoser ha sammenheng med de ulike ferdighetene som er nevnt ovenfor. Det fjerde likhetstrekk jeg finner mellom intervjupersonene om årsaksforhold, er vanskelig hjemmesituasjon og omsorgssvikt. Intervjuperson 2 sier at: «(..) det her med hjemmesituasjon, at det er barn som har så store strev hjemme». Store strev hjemme kan inneholde flere ulike faktorer, det kan handle om skilsmisse, syke foreldre, økonomi, omsorgssvikt også videre. Intervjuperson 1 legger vekt på: «(..) barn som har vokst opp med foreldre med rus for eksempel». Barn kan leve under utfordrende hjemmesituasjoner som påvirker barns håndtering av egne følelser (Ogden, 2015). Barn som opplever ulykker eller andre akutte situasjoner kan endre barnets

atferd. Derfor er det viktig å undre seg med foreldre, og undersøke de bakenforliggende årsakene. Det femte årsaksforholdet jeg fant var spesielt knyttet til dette med miljøet rundt barnet. Intervjuperson 2 nevner under sitt intervju hvor viktig det er med strukturert og forutsigbart miljø, spesielt for barn som viser utfordringer. Intervjuperson 1 trekker også inn viktigheten med at barnehagen har struktur, forutsigbarhet og gode rammer. I motsetning slik jeg ser det kan en ustrukturert hverdag utløse at barn viser utagerende atferd. Jeg kommer senere innom hvordan miljøet rundt barnet kan påvirke barnets atferd. Herunder kommer jeg også mer inn på ulike hjemmesituasjoner. Jeg drøfter derfor ikke dette videre her.

Svarene viser til som nevnt tidligere at utagerende atferd er et komplekst begrep, og det kan handle om så mye. Alle intervjupersonene viser til flere årsakssammenhenger til at barn kan vise utagerende atferd, som også kan viser seg igjen i teorien. Men for å sammenfatte hva jeg fant i svarene kan det handle om; ulike diagnoser, språklige utfordringer, utfordrende hjemmesituasjon eller omsorgssvikt, følelser og miljøet barnet befinner seg i. Fra egen erfaring og teori er disse påvirkningsfaktorene forventede svar. Det blir videre interessant å undersøke hvordan pedagoger kan forebygge utagering og hvordan de kan undersøke de bakenforliggende årsakene. Årsaksforholdene som er funnet i svarene er definert som risikofaktorer for at barn viser utagerende atferd (Drugli, 2013; Nordahl et al., 2005). Det handler om at det kan være en risiko i barnet selv, i hjemmet eller i barnehagen som utløser utageringen. Faktorene som er nevnt i barnehagen eller i barnets hjem, ligger i barnets mikrosystem (Bronfenbrenner, 1979). Det at intervjupersonene fremmer at det er flere påvirkningsfaktorer som kan være bakenforliggende årsaker. Viser at det er viktig å gjøre grundige undersøkelser i barnets omgivelser.

4.3 Tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd

I dette kapitlet skal jeg drøfter funn fra hvordan intervjupersonene beskriver begrepet tidlig innsats i møte med barn som viser utagerende atferd. Først skal jeg se nærmere på hva intervjupersonene legger i begrepet tidlig innsats, deretter skal jeg gjøre rede for hva intervjupersonene mener barnehagen kan gjøre for å jobbe med tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd. I barnehagen kan begrepet tidlig innsats handle om å jobbe med barnehagens kvalitet. St. Meld. 6 (2019-2020) fremmer at tidlig innsats i barnehagen bidrar til å forbedre kvaliteten på det barnehagens ordinære pedagogiske tilbud.

Tidlig innsats var det første temaet i intervjuet, hvor intervjupersonene ble spurt om sin forståelse av begrepet. Det var enighet hos alle tre intervjupersonene om at begrepet tidlig innsats kan forstås som et todelt begrep. For det første viser de til at det handlet om å oppdage barn som strever i tidlig alder, og for det andre å sette inn tiltak så fort en vanske oppstår eller blir identifisert. Tidlig alder kan være fra spedbarnsalder til slutten av førskolealderen. Etter førskolealder handler det om å sette inn tiltak så fort eventuelle vansker oppstår på et senere tidspunkt i barns liv, dette kan også være i voksenalder (Gunnestad, 2022). Videre fant jeg ut at intervjupersonene mente at det er viktig å vektlegge tidlig innsats i arbeid med barn og unge. Intervjuperson 1 begrunnet det med: (...) jo tidligere du kommer inn i et problemforløp jo lettere er det å jobbe med effektive tiltak. Intervjuperson 2 sier: «Det å tilrettelegge for gode tiltak og gi barn støtte tidlig, for at barn kan få uttrykke følelser og et godt språk generelt er kjempeviktig i forhold til å lære evner til å regulere seg selv». Intervjuperson 3 sier: «(...) kommer man inn tidlig vil man forhåpentligvis forhindre en enda dårligere situasjon senere, eller forhindre at barnet får dårlig utvikling». Intervjuperson 1 kommer med et eksempel på hvordan tidlig innsats kan fungere i praksis:

(...) si at du er tre år og begynner å streve med inngangsferdigheter i lek eller blir utagerende ved matbordet, så er det noe med å komme inn å jobbe med det. Det å fremme et godt språk, få gode sosiale ferdigheter, få jobbe med det og fremme det.

I eksemplet fyller intervjupersonen begrepet tidlig innsats med innhold ved å vise hvordan det kan tilrettelegges på en sånn måte at det kommer barnet til nytte (Hausstätter, 2019). Slik jeg tolker svarene til intervjupersonene, er det hensiktsmessig å vektlegge tidlig innsats i arbeid med barn. Fordi det kan bidra til å gi barn tidlig hjelp og støtte, og sette inn gode tiltak hvor målet er å forhindre at vanskene eller utfordringene får videreutvikle seg. Gunnestad (2022) løfter også frem dette, at tidlig innsats er spesielt viktig for barn med spesielle behov. Dette handler om at i løpet av barnehageårene er barn i så stor vekst både fysisk, psykisk, sosialt og følelsesmessig. Derfor kan det være betydningsfullt for barn at omgivelsene tilrettelegger for at det jobbes forebyggende for at vanskene ikke skal utvikle seg. Gode tiltak som blir satt i gang tidlig kan hindre videre utagerende atferd, eller at de negative følelsene får satt seg og gjøre større skade for barnet (Gunnestad, 2022; Fandrem & Roland, 2013). I denne studien

skal tidlig innsats undersøkes i forbindelse med tiltak som kan settes inn for å redusere utviklingen av barnets utagerende atferd.

For at tidlig innsats skal få betydning for barn, har jeg undersøkt hvilke funn som kommer frem i intervjuene. Jeg undersøkte derfor hvordan intervjupersonene forstår tidlig innsats på systemnivå. Intervjuperson 1 sin forståelse:

(...) det vil jo være hvordan man kan ha systematisk arbeid som også kan forebygge tenker jeg, forebygge utvikling av atferdsproblematikk for eksempel. Som jeg tenker vi gjør mye gjennom å gi opplæring i barnehagene for eksempel, gjennom ulike typer program som har god effekt for utagering.

Med systematiskarbeid mener intervjuperson 1 «(...) arbeid som kan analyseres til personalet i barnehager og skoler, gi de verktøy slik at de jobber både godt sammen, og har godt tiltak for å møte enkeltbarn». Intervjuperson 3 sin forståelse: «Det tenker jeg er å styrke kompetanse på avdeling for eksempel, og styrke kompetansen i barnehagen. Slik at de tidligere kan møte vanskene og forebygge det selv, eller jobbe med det selv».

Slik jeg tolker intervjupersonenes svar om tidlig innsats på systemnivå handler det om hvordan kompetansen kan styrkes både i barnehagen og på avdelingene. På avdelingene tenker jeg også på hvordan personalgruppen jobber sammen. Hvordan det jobbes mot felles målsetninger og en felles praksis. Intervjupersonene viser til hvordan PP-tjenesten kan bidra med verktøy og kompetanse for at pedagogene selv kan sette i gang arbeid med tidlig innsats i barnehagen og på avdelingene. Dette kan bidra til at pedagogene sammen med personalgruppen jobbe med ulike temaer og sette inn tiltak selv i førsteomgang. Som nevnt tidligere kan barnehagepersonalet ha ulike perspektiver på begrepet utagerende atferd, og hvordan de skal møte barn som viser utagerende atferd. Derfor er det sånn jeg ser det, viktig å jobbe mot en felles forståelse i barnehagen, slik at barna blir møtt likt. Ogden (2015) understreker at de ansatte som jobber i barnehagen må ha god kompetanse for å kunne oppdage og hjelpe de sårbare barna. Dette handler om å ha kunnskap om å kunne identifisere disse barna gjennom å kartlegge barns fysiske, kognitive, sosiale og emosjonelle ferdigheter, og ut ifra resultatet sette inn nødvendige tiltak. Sånn jeg ser det kan PP-tjenesten her bidra med kunnskap og kurs.

Som vist til tidligere nevner intervjupersonene at de ønsker at barnehagen har kartlagt barn som de er bekymret for. Kartlegging går under tidlig innsats (Åmot, 2022). TRAS og «Alle med» er kartleggingsverktøy intervjupersonene ønsker at barnehagen har tatt, for å få oversikt over barnets ferdigheter. Dette poengterer intervjuperson 1 i svaret sitt: «(...) Ser ofte i de sakene hvor det ikke er gjort TRAS, da er det ikke oversikt over barnets ferdigheter, og det blir mye syensing på hva barnet egentlig strever med». På bakgrunn av det er det viktig at pedagoger har god kunnskap om kartlegging. Det kan bidra til at riktig tiltak tidlig blir satt inn hos barn som viser utagerende atferd (Drugli, 2013). Kartleggingsverktøyene TRAS og «Alle med» er ofte kjente standardiserte verktøy for barnehagen og kan bidra med å identifisere utfordringer og sette inn tiltak (Myrann et al., 2018). Selv om disse kartleggingsverktøyene ofte er lett tilgjengelig for barnehagene, er det viktig å ikke glemme å observere barnet ellers i hverdagen. Og ha samtaler med foreldrene er viktig (Åmot, 2022). Det barn strever med skal ikke kun bli sett i sammenheng med et standardisert kartleggingsverktøy. Det handler igjen om bevisstheten rundt perspektivene fagpersoner har i møte med barn som viser utagerende atferd. Bevissthet rundt eget perspektiv er også viktig når det kommer til observasjon og kartlegging av barn, slik at det sikrer oss i at vi har tatt hensyn til hele barnet. Og at barnets beste er tatt med i vurderingen. Hvis tidlig innsats ikke blir vektlagt i møte med barn som viser utagerende atferd, kan det føre til at vansker og utfordringer utvikler seg. Det kan føre til at barn får vansker på flere områder (Drugli, 2013). Vansker på andre områder kan være at det går utover barnets utvikling og læring. Det kan i verstefall føre til at barn får psykiske vansker, ikke fullfører grunnskoleutdanning og øker sjansen for kriminalitet senere i livet (Befring & Uthus, 2019). Prinsippet tidlig innsats handler også om å ha et etisk syn på å kunne vise til at barn har en utfordring (Hausstätter, 2019). Det handler om å reflektere over utfordringene, og hva det kan bety for barnet og familien. Igjen er det viktig å kartlegge. Dette er for å sikre at utfordringen ikke kun er et problem for enkelt ansatte. En god kartlegging bidrar også til et bedre grunnlag for foreldresamarbeid. Hvor det eksempelvis kan vises til ulike situasjoner, men også trekke frem barnets positive og sterke sider. Det handler om å ha et forslag på tiltak som blir satt i gang med foreldrenes samtykke. Det er et godt samarbeid mellom barnet, familien og barnehagen som kan ivareta de etiske prinsippene. Blir ikke barn som viser utagerende atferd utredet og får hjelp og støtte, handler heller ikke pedagoger i etisk tro mot verdigrunnlaget (Åmot, 2022). Barn som strever i hverdagslivet har krav på hjelp og støtte (Barnehageloven, 2005). Har man en vente-og-se holdning kan arbeidet med å hjelpe barn senere bli vanskeligere å lykkes med (Drugli, 2013). Videre skal jeg se på hvilke funn fra

intervjuene som kan fremme hvordan barnehagen kan jobbe med tidlig innsats i møte med barn som viser utagerende atferd.

4.3.1 God kvalitet i barnehagen

Som vist til tidligere kan tidlig innsats handle om å jobbe med god kvalitet i barnehagen. Slik jeg ser det handler det om hvordan pedagoger tilrettelegger for å forebygge at utagering skal oppstå på den ene siden. Og på den andre siden handler det om hvordan barnehagen kan forebygge for å hindre at utageringen utvikler seg. På den måten kan arbeidet bidra til at barn som strever får tidlig hjelp og støtte. Med et slikt perspektiv på tidlig innsats hos pedagoger kan det bidra til at tidlig innsats blir prioritert i arbeidet til enhver tid, og ikke bare når de først har observert barn som strever. Det å jobbe med tidlig innsats, sånn jeg ser det, handler også om å tilrettelegge et bedre læringsmiljø for alle barn, og noe som kommer alle barna til gode. Samtidig kan et godt arbeid rundt barnehagens ordinære pedagogiske tilbud bidra til at det allerede eksisterer ulike tiltak i praksis. Det betyr at tiltakene som man ofte starter med når en utfordring er identifisert allerede er godt innarbeidet i barnehagens praksis. Kvalitet i barnehagen kan være veldig mye, men opp mot studiets tema gjorde jeg meg funn i barnehagens kvalitetsarbeid i sammenheng med utagerende atferd. Nedenfor undersøker jeg kvalitet innenfor struktur i barnehagen og tilknytning og relasjon.

4.3.2 Struktur i barnehagen

For å undersøke videre hvorfor det er viktig at barnehagen tilrettelegger for tidlig innsats, svarer intervjuperson 1:

Jo bedre systemer barnet møter på i barnehagen, jo bedre kan de bli ivaretatt på lavest mulig nivå i intervensjonen. (...) Det er denne daglige jobbingen, som systematiske, strukturerte og fokuserte jobbingen med lek og læring, tenker jeg er viktig. (...) også handler det om å ha gode systemer for å jobbe, vet hva man skal gjøre, man er trygg på egen fagkompetanse. (...) at man har god kunnskap om normalutvikling, (...) vet hva som er vanlig språkutvikling for et barn på fire år, og vet hvordan de ligger an med de sosiale ferdighetene.

Intervjuperson 1 trekker her frem at pedagoger må ha god kunnskap om barns normalutvikling. Har pedagoger god kunnskap kan de tidligere oppdage barn som ikke følger en

«normalutviklingen» og sette inn tiltak. Pedagoger må ha god kunnskap om hvert enkelt barn, barns utvikling, særskilte behov og tilrettelegging (Thorsteinson, 2021). Det handler også om at personalet hele tiden videreutvikler sin kompetanse, og kan tilrettelegge innenfor barnehagens ordinære pedagogiske tilbud, men også ha kunnskap om spesialpedagogisk arbeid. Det at ansatte også har god kunnskap om enkelte barn bidrar til at de ansatte kan oppdage tidlig hvis det oppstår nytt handlingsmønster hos barn. Eller kan følge med på barnets utvikling i nåværende handlingsmønster. Intervjuperson 2 trekker også frem at kompetanse er viktig hos de ansatte, og svarer videre: (...) det går på den enkeltes kapasitet og kompetanse til å tilegne seg nødvendig kunnskap og kompetanse, og det å vise en endringsvillig nysgjerrighet og være åpen for andre måter å løse ting på. Selv om teorien viser til at å øke kompetanse hos de ansatte er viktig, kan de ansatte av ulike grunner motta kompetansen ulikt. Det er derfor slik jeg ser det viktig å snakke sammen om de ulike temaene og utfordringene på avdelingen. På den måten kan alle ansatte dele sin nåværende forståelse og sammen videreutvikle en ny forståelse av ulike utfordringer. Personalet kan på den måten komme frem til tiltak for barnets beste. Ved at alle i personalgruppen har bidratt til endring kan føre til at hver og en i personalet får motivasjon til å jobbe med dette i praksis.

At barnehagen jobber med gode systemer, jobber systematisk, får gode rutiner, jobber med forutsigbarhet og gode rammer var funn fra intervjuene for hvordan barnehagen skal jobbe med tidlig innsats. I barnehagen handler dette om strukturkvalitet (Ogden, 2015). Disse funnene er forventet å finne. Allikevel er det viktig å påpeke dette i arbeid med tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd. I en hektisk hverdag kan det å drøfte barnehagens struktur bli glemt. Men allikevel er det viktig å snakke om, prøve ut ny praksis og evaluere tiltakene. Intervjupersonene beskrev ikke ytterligere hvordan de mener barnehagen skal jobbe med hvert av elementene. Slik jeg ser det er det barnehagens oppgave å fylle innhold i de ulike elementene, slik at arbeidet med tidlig innsats får mening (Haussätter, 2019). For å fylle innhold må det gjøres undersøkelser. Det må kartlegges hvem som viser utagering, i hvilke situasjoner og hvem eller hva kan bidra til å bedre situasjonen. Ut ifra intervjupersonenes beskrivelser handler alle de elementene om det Ogden (2015) kaller å ha et kompetent personale. For slik jeg ser det må hele personalgruppen jobbe sammen for å få disse elementene til å fungere på en avdeling. På den måten kommer det til nytte for barna som viser utagerende atferd. Det handler om at personalet må jobbe sammen for å ha tydelige retningslinjer i en fellespraksis. At barna har felles normer og regler å forholde seg til (Ogden,

2015). For barn som viser utagerende atferd kan rutiner og forutsigbarhet føles trygt slik som intervjuperson 3 sier. I neste kategori skal jeg drøfte tilknytning og relasjon.

4.3.3 Tilknytning og relasjon

Gjennom intervjuene blir det lagt vekt på at relasjon og trygg tilknytning mellom ansatte og barn er viktig å fremme i arbeidet med utagering. Dette kan knyttes til kvalitetsarbeid i barnehagen. Det handler om å jobbe med samhandling, relasjon, medvirkning og barns trivsel (Ogden, 2015). I intervjuene legges det vekt på at tilknytning er viktig gjennom hele livet. Intervjuperson 1 sier: «Tilknytningsperspektivet er viktig tenker jeg for små barn, det er viktig hele livet, men spesielt de første årene». Intervjuperson 2 legger vekt på dette: «Det med trygg tilknytning er det absolutt viktigste, og er grunnsteinen for alt. Uten trygg tilknytning og relasjon, blir resten veldig vanskelig å jobbe med». I begge svarene fremmer tilknytning som et viktig begrep, og det legges vekt på at dette er viktig fra barna er små. Det er viktig at barn har en base der de føler seg trygge (Bowlby, 2005). Det handler om at når barnet føler seg trygt viser det seg at de lettere går ut for å utforske, fordi barnet vet at han eller hun har en trygg havn å vende tilbake til. Den trygge basen er ofte foreldrene. Når barn ikke opplever foreldrene som en trygg base, kan dette påvirke barns relasjon til andre. Barn trenger trygghet for å kunne tilegne seg sosial kompetanse, og for at de skal utvikle seg og lære. Intervjupersonene nevner trygg tilknytning og relasjon i sammenheng med arbeid med barn. Intervjupersonene snakker mindre om trygg tilknytning fra hjemmet. Det var heller ikke spørsmål om dette. Jeg synes uansett at dette er et interessant funn da det i teorien trekkes frem at tilknytningen til familien er den primære, og hvordan foreldrenes oppdragelse kan påvirke barnets atferd (Bowlby, 2005). Om barn har det utrygt hjemme, og ikke får den tryggheten og omsorgen de har behov for, kan det utvikle seg til atferdsproblematikk både hjemme og i barnehagen (Killén, 2012). Det kan handle om at barn ikke har lært seg evnen til empati og sosialisering med andre, men det kan også handle om følelsene barnet har, og ikke klarer å håndtere på andre måter. For barn som kommer fra utrygge hjem, kan barnehagepersonalet bli ekstra viktig (Killén, 2012). Ogden (2015) påpeker også at barn kan få stort utbytte av å få ekstra god relasjon med en ansatt i barnehagen. I arbeid med utagerende atferd svarer intervjuperson 2:

Vi starter med å se om barnet har det trygt i barnehagen, hva barnehagen gjør for at barnet skal føle seg trygt. Og det har fått mye fokus de senere årene. Barnet velger seg ofte en ansatt de er tryggere på enn andre, og at det må være lov.

Intervjuperson 2 poengterer at det er viktig å starte med å undersøke barns trygghet i barnehagen. Sett i sammenheng med barn som viser utagerende atferd, er et tiltak å starte med å undersøke barns trygghet. En uønsket atferd kan være barnets måte å fortelle at de trenger noe mer på. Ifølge Sollesnes (2018) er voksnes bidrag viktig for barnets tilknytningsprosess. Det vil si at den voksne møter barnets følelser. Barnets vanskelige atferd kan være barnets måte å søke kontakt på. Befring og Uthus (2019) påpeker at utagerende atferd kan være vanskelig, både for barnet selv, men også for de rundt. Barn kan ha det vanskelig med seg selv eller omgivelsene, og det kan være knyttet til sterke følelser. Å jobbe med og møte vanskelige følelser kan voksne synes er vanskelig. Sollesnes (2018) trekker frem at hvordan voksne møter barns behov kan være preget av egne erfaringer i tilknytningsprosessen. Blir ikke barns behov møtt kan reaksjoner fra de voksne bidra til å forsterke barns sårbarhet. Det kan føre til at barn havner i en ond sirkel hvor atferden etter hvert blir forsterket. På bakgrunn av dette kan tiltak i ulike program være aktuelt å iverksette, slik som Drugli (2013) fremmer. Hensikten med programmet må være å kunne øke fokuset på tilknytning og redusere atferdsproblematikken. Et slikt program kan være trygghetssirkelen (COS) (Powell et al., 2015). Som skal bidra til at både fagpersoner, men også foreldre kan forstå viktigheten av barnets behov for trygg tilknytning. Det andre poenget til intervjuperson 2 er at barn kan velge seg ut en ansatt. Hvis et barn viser at de er mer trygge på en voksen en andre. Powell et al. (2015) påpeker at det er viktig at barn har en primær omsorgsperson. Det er slik jeg ser det i utgangspunktet foreldrene, men at det er også viktig at barnet har en primær omsorgsperson i barnehagen. Hvis et barn velger seg ut en voksen, skal den voksne støtte og motivere barnet. På den måten kan barnet etter hvert utvikle trygghet til de andre voksne.

Kinge (2015) skriver at fagpersonene må bruke seg selv som verktøy for å bygge tillit, relasjon og trygghet i barnehagen, og for at barn skal kunne bli kjent med seg selv og regulere sine følelser. I funnene jeg har gjort sier intervjuperson 1:

Det at man er åpen for at man må tenke at man selv er et verktøy for å hjelpe og støtte den reguleringen som barnet trenger hjelp til. (...) det å være klar over

sine egne styrker og svakheter, det tror jeg er viktig som fagperson i barnehagen. Og at du har evnen til å se det gode i alle barn, hvis du evner å se det gode i alle barn og tenke at unger ikke er problemet, men det er situasjonen rundt, eller noe du gjør som gjør at barnet ikke greier å opptre aldersadekvat eller regulere seg på en forventet måte.

I arbeid med barn er det fagpersonen som har ansvar for kommunikasjon og samhandling med barna, og da må fagpersonene bruke seg selv. Det intervjuperson 1 er innom her slik jeg tolker det er mentaliseringsbegrepet (Bateman & Fonagy, 2012). Begrepet kan også knyttes til hvordan fagpersoner kan benytte tilknytningssirkelen i praksis. Når fagpersonen slik som intervjuperson 1 beskriver, er et verktøy for å hjelpe og støtte barns regulering, handler det om at fagpersonen prøver å mentalisere hva som skjer i barnet. Fagpersonen må holde oppmerksomhet mot barnet, men også kjenne etter hva som skjer i seg selv i samspillet med barnet. Den voksne kan kjenne på at det er vanskelig å stå i, og det er slik som intervjuperson 1 poengterer at det er viktig å kjenne til sine egne styrker og svakheter. Selvinnsikt og selvrefleksjon er også begreper som er viktig i mentalisering (Kinge, 2016). Men uavhengig av egne følelser prøver fagpersonen å søke etter å forstå hvorfor barnet har det vanskelig. Som Kinge (2016) poengterer er mentaliseringsbegrepet et viktig verktøy for fagpersoner. På den måten kan vi forstå barnet som har det vanskelig og rydde opp i misforståelser. Videre skal jeg over til funn og drøfting av resultat kvalitet.

I resultat kvalitet påpeker Ogden (2015) at det vurderes i hvilket utbytte barnet får av å gå i barnehagen. Det handler om å evaluere og revurdere sitt arbeid. I intervjuene gjorde jeg funn på at det kan oppstå utfordringer i barnehagen som kan påvirke både barnehagens struktur, men også trygghet og relasjon mellom barn og voksen i barnehagen. Som drøftet tidligere kan dette være utfordringer som tid og ressurser. Ogden (2015) trekker også inn i teorien at antall barn per voksen, og voksentetthet i form av at utskiftning og fravær i personalgruppen hindrer å bygge gode og stabile relasjoner. Som nevnt tidligere kan man ikke i en barnehage unngå fravær og utskiftning av personalet. Uavhengig av personaltettheten i barnehagen her og nå, har fortsatt personalet ansvar for å følge opp tiltak. Hvis personalgruppen ikke gjør endringer for barnets beste, blir også kvaliteten i barnehagen dårlig. Det å hele tiden vurdere den nåværende situasjon ved å jobbe seg gjennom struktur og prosess vil gi gode resultater i kvalitet. En annen viktig faktor som ikke må glemmes, er det intervjuperson nevner med «mer tid». Mangel på ressurser vil gi personalgruppen på en avdeling mindre tid. Frafall av voksne

kan resultere i at det går på bekostning av andre viktige faktorer. Slik som at de ikke har tid til personalmøter, hvor det gis muligheter for at personalet snakker sammen og blir enige om en praksis videre. Men uavhengig av utfordringer innad i personalgruppen eller ikke. Står pedagogene og personalgruppen fast ved en utfordring som de ikke får løst innad i barnehagen, må det søkes hjelp hos andre fagpersoner. Det skal vi over til i neste funn.

4.4 Sammenhengen mellom individ og kontekst

Til nå har jeg jeg belyst og drøftet funnene i temaene; samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehagen, utagerende atferd og tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd. I dette kapitlet skal jeg derfor koble disse funnene sammen i et viktig funn jeg gjorde; sammenhengen mellom barnet som viser utagering og konteksten. Ved å se på funnene ovenfor har jeg gjort meg tanker rundt at barns utagerende atferd ofte har en sammenheng med bakenforliggende årsaker. Disse påvirkningsfaktorer kan ha en sammenheng innenfor barns ulike systemer. Dette gjør det vanskelig å kategorisere utagerende atferd til et gitt «problem». Derfor skal jeg i dette kapitlet undersøke hvordan PP-rådgivere i intervjuet la vekt på å se barn som viser utagerende atferd i et større perspektiv. Funnene ser jeg i lys av Bronfenbrenners (1979) teori.

4.4.1 Sammenhengen mellom barnets mikrosystem og mesosystem

Gjennom intervjuene får jeg innsyn i hvordan PP-rådgiverne jobber i barnehagene og samarbeider med pedagoger. Hvordan de inkluderer både barnet og foreldre for å undersøke barns utagerende atferd. For å tilrettelegge for tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd, sier intervjuperson 3: «(...) kartlegger for å sette inn riktige tiltak, også må man samarbeide godt med barnehagen og foreldre. Fordi man må forstå det rundt barnet, for å hjelpe barnet». Jeg kommer nærmere inn på foreldresamarbeid senere. Først skal jeg ta for meg det intervjupersonen sier om å «forstå det rundt barnet». Slik jeg tolker dette handler det om å undersøke de ulike systemene barnet befinner seg i, i likhet med Bronfenbrenners (1979) teori. Innenfor de ulike systemene barnet befinner seg i kommer barn inn i ulike situasjoner. I barnehagen for eksempel skal barnet forholde seg til andre barn og voksne til enhver tid, spise til bestemte tidspunkter, forflytte seg fra et sted til et annet, kle på seg, vente på tur, være ute

eller inn og så videre. En dag i barnehagen består av mange situasjoner. Som drøftet tidligere kan det for noen barn oppstå konflikter hvis situasjonen er uoversiktlige for barnet, eller at barnet ikke har lært seg ulike ferdigheter som for eksempel å vente på tur. På den måten kan det være nyttig som intervjuperson 3 er inne på i sitt svar «kartlegge for å sette inn riktige tiltak». I lys av Bronfenbrenner (1979) sin teori handler det om å kartlegge hvilke faktorer i systemet som påvirker at barn viser utagerende atferd (Nordahl et al. (2005). Slik jeg forstår svaret til intervjuperson 3 er at pedagoger må kartlegge barns ferdigheter. Kartlegging gjøres både på individnivå med TRAS og «Alle med», men også på systemnivå. Det må kartlegges for faktorene i barnets miljø. Ut ifra resultatet må det settes inn tiltak i samarbeid med barnehagen og foreldre. Med utgangspunkt i dette perspektivet jobbes det ikke som tidligere sagt verken bare på individnivå eller systemnivå, men vektlegger problemforsterkende strukturer innenfor systemet barnet befinner seg i (Vogt, 2016). Sånn jeg tolker svaret til intervjuperson 3, kartlegges både barnet samtidig som det søkes etter å forstå det rundt barnet. Dette kan ses i lys av Bronfenbrenners (1979) teori, ved å se på samspillet mellom barnets egenskaper (se på resultatene av kartleggingen) og systemet barnet befinner seg i.

Intervjupersonene viser også til hvordan PP-rådgivere jobber med omgivelsene hvor barnet selv er deltagende, som Bronfenbrenner (1979) viser til er barnets mikrosystem. Intervjuperson 2 sier

(...) man kan jobbe på individnivå ute på avdelingen. Sette inn tiltak, som er utarbeidet for det enkelte barn, men tilrettelegges inn i det ordinære tilbudet. Barnet følges tett i overganger, i lek og samspill, det er på individnivå, men i gruppa.

Slik jeg tolker dette tilrettelegges tiltakene inn i det ordinære pedagogiske tilbudet og på den måten blir barnet inkludert i barnegruppen. Inkludering er et viktig prinsipp for barn som trenger særskilt hjelp og støtte og er et krav som står nedskrevet i barnehageloven (2005). Inkludering fremmer også hvordan tiltak må bli sett i et systemperspektiv, og skal ligge til grunn for alt arbeid som angår barn (Fasting, 2019). Intervjuperson 3 legger også vekt på inkludering i sitt svar: «Det er sjeldent jeg jobber kun med barnet, men jobber med barnet i gruppa».

Omgivelsene barna befinner seg i (mikrosystemene) kan inneholde ulike påvirkningsfaktorer som både kan være hensiktsmessige, men også uhensiktsmessige for barnet. Disse faktorene blir i litteraturen delt inn i risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer (Drugli, 2013; Kvello 2020). Når intervjupersonene ble spurt om hvilken atferd de syntes det var vanskeligst å håndtere, svarte intervjuperson 1:

Det handler ikke om hvilken type atferd, men det handler om årsaken. For hvis det er relasjonsproblematikk, altså at barnet er skadet i tilknytningsmønstret sitt og strever med relasjon til andre voksne, så er det det som er det aller vanskeligste å jobbe med. Og det er vanskelig å få gode tiltak fordi vi er avhengig av de voksne i barnehagen som verktøy for barnet. (...) trygge, gode og kompetente voksne som klarer å se barnet innenfra og seg selv utenfra. (...) barn som vokser opp med foreldre og rus for eksempel. (...) det å få barn til å komme ut av det, til å få ferdigheter som gjør at de senere i livet kan stå stødig i seg selv.

I svaret finner jeg flere påvirkningsfaktorer som kan bidra til at barn viser utagerende atferd. En risikofaktor intervjupersonen trekker frem her er barn som har skadet tilknytningsmønster. En annen risikofaktor som intervjupersonen sier er «barn som vokser opp med foreldre og rus», som handler om omsorgssvikt. Haugen (2008) viser til hvordan barn som lever under blant annet disse risikofaktorene kan føre til at barn kan utvikle sosiale- og emosjonelle vansker. Dette kan være risikoer som viser seg som utagerende atferd. Intervjupersonen trekker frem at dette er et vanskelig tema å jobbe med, fordi barnet kanskje i slike sammenhenger har dårlig relasjon til de voksne i barnehagen. Intervjupersonen poengterer i den sammenheng at de voksne må være et verktøy for barna, slik som drøftet tidligere. Hvis de voksne ikke søker etter å forstå hvorfor barn viser utagerende atferd på en hensiktsmessig måte, vil også barnehagen være en risikofaktor for barnet (Drugli, 2014). Dette viser også intervjuperson 3 i sitt svar: «(...) barnehageansatte som møter barnet på en lite hensiktsmessig måte forsterker den utagerende atferden. Det kan for eksempel være at barnet alltid får skylden, snakker ned barnet, det kan være tonefall, blick og andre småting». Intervjuperson 3 viser til hvordan barnehagen kan være en risiko for barnet, ved at barnehageansatte har holdninger som er lite hensiktsmessige ovenfor barnets utagerende atferd. Det kan forsterke barns utagerende atferd. Intervjuperson 3 viser også til hvordan barnehagen kan bidra for å imøtekomme barn som viser utagerende atferd: «Barnehageansatte

kan heller fokusere på det barnet gjør som er positivt. Noe som er positivt for både barnet og den voksne, ved at den voksne begynner å se det positive i barnet, som også kan hemme utagerende atferd». For at barnehagen skal være en beskyttelsesfaktor for barnet handler det om at barnehagepersonalet må jobbe med tiltakene som er avtalt (Haugen, 2008). Dette handler om tiltakene som ble drøftet i kapittel 4.2. Det er også viktig å kartlegge barnets sterke sider (Drugli, 2013). På den måten kan de ansatte bruke de positive og sterke sidene til barnets fordel. Både i barnegruppen, men også for at barnet skal kunne oppleve mestring og medbestemmelse. Det er en beskyttelsesfaktor for barnet når de ansatte klarer å se det positive i barnet og på den måten kan fremme barnets beste (Drugli, 2013). Ved at barnehageansatte jobber med seg selv som person og tiltakene som er avtalt, kan det komme til barnets fordel og redusere barnets utagerende atferd.

Under intervjuene fremmes viktigheten med å undersøke hvordan konteksten rundt barnet kan ha en sammenheng med den utagerende atferden som vises. Intervjuperson 1 sier:

Man må forske litt på barnet, se hva som utløser negativ atferd, hva er det som gjør at barnet utagerer. (...) tenker det å ha god kartlegging i bunnen det letter jo vår jobb forhold til hva vi kan ta videre, er det noe vi skal kartlegge og utrede med. Slik at vi kan se på om det handler om språk, evner og forutsetninger, oppmerksomhet og konsentrasjon, for å finne mer ut av de her faktorene. Er det noe hjemme, er det relasjonen i barnehagen.

Ut ifra svaret kommer det frem at PP-rådgiveren erfarer at en god kartlegging av barnet bidrar til at det er blir enklere for PP-rådgivere å gå inn i en utfordring. Intervjupersonen viser også til at PP-rådgivere kan kartlegge eller utrede barnet videre. I svaret kommer det frem at det kan være flere mulige årsaker for at barnet viser utagerende atferd. Det forteller meg at PP-rådgiveren har kunnskap om at faktorer fra ulike omgivelser kan påvirke andre omgivelser, slik som Bronfenbrenner (1979) påpeker i sin bioøkologiske modell. Ved at PP-rådgivere både undersøker barnehagens perspektiver og foreldrenes perspektiver, gjøres det som Haugen (2008) viser til, å undersøke hvordan de ulike omgivelsene kan påvirke hverandre. Derfor kan for eksempel barn som lever i familier med alvorlig omsorgssvikt utvikle atferdsproblemer i barnehagen (Nordahl et al., 2005). For at barnehagen her skal være en beskyttelsesfaktor, må personalet søke etter å forstå barnet ved å mentalisere (Bateman & Fonagy, 2012). I arbeidet med å jobbe videre med et barn som er henvist svarer intervjuperson 3: «Starter med å

kartlegge, har samtale med barnehagen (...), og samtale med foreldrene. For å få kartlagt barnehagens perspektiver og foreldrenes perspektiver. Også har jeg observasjon av barnet». Jeg opplever gjennom intervjuene at PP-rådgiverne synes at et godt foreldresamarbeid er ekstra viktig når det handler om utagerende atferd. Slik jeg ser det er det flere grunner til at foreldresamarbeid er viktig. En grunn her er at det kan oppleves sårt for foreldrene. En annen grunn er at det kan handle om faktorer hjemme, og derfor viktig å ha samtaler som kan komme innom dette temaet. Den tredje årsaken som jeg ser er at om det kan være en utfordrende hjemmesituasjon som kan være den bakenforliggende årsaken, er det også viktig at foreldrene får veiledning. Det er også viktig om det handler om språkutfordringer, at foreldrene blir inkludert og i likhet med barnehagen får veiledning. Det kan være at foreldrene også har behov for ulike verktøy for å møte atferden. Drugli (2013) viser også til at det er viktig å etablere et godt samarbeid med foreldre som har barn som viser utagerende atferd. Samtidig viser Nordahl et al. (2005) til hvordan et dårlig samarbeid kan føre til at både fagfolkene rundt barnet og foreldrene kan stå i fare for ha en negativ rolle ovenfor barnet, og dermed være en risiko for barnet. I barnets mesosystem, hvor det er snakk om relasjonen mellom barnets hjem og barnehagen, så viser Drugli (2013) til at det er viktig med et godt samarbeid med foreldre, slik at tilpasningene for barnet får stor betydning. At det er god kvalitet på relasjonen og samspillet mellom de ulike omgivelsene barnet befinner seg i, vil være det beste for barnets utvikling og læring. Et godt samarbeidet mellom de ulike instanser og foreldrene vil bidra til å være en beskyttelsesfaktor for barnet som viser utagerende atferd.

I tillegg til foreldresamtaler påpeker intervjuperson 3 at: «(...) det kan også være å styrke familien og veilede familier». Det er vist til at foreldre som har barn som viser utagerende atferd ofte har behov for veiledning, og det kan gi god effekt på foreldre-barn-samspillet, barns atferd og styrke barnets sosiale kompetanse (Drugli, 2013). Det er ulike måter å veilede foreldrene på, intervjuperson 3 sier: «Vi lager korte veiledningsfilmer som blir sendt ut til barnehager og til familier om ulike temaer». Mens intervjuperson 1 bruker familieutgaven av trykghetssirkelen. Slik jeg ser det kan det være ulike grunner til at foreldre trenger veiledning. Det kan være på bakgrunn av at barnet viser en utfordring som også kan oppleves vanskelig å håndtere hjemme. I slike tilfeller kan det være nyttig for foreldrene å få veiledning slik at de er bedre rustet til å møte disse utfordringene. En annen grunn kan være at de trenger rett og slett veiledning på hvordan foreldrene kan være gode omsorgspersoner og rollemodeller overfor sine barn. De trenger å forstå hvor viktig dette er for barnets sosiale- og emosjonelle utvikling og læring senere i livet. Det er viktig å fremme for foreldre at det de bidrar med

bygger et viktig grunnlag for barnet. I teorien er familieveiledning viktig for at familier som har barn som lever i psykososial risiko får nødvendig hjelp og støtte til å fungere godt sammen med barna (Drugli, 2013). Det er også vist til at familien er det viktigste for barnets funksjon, derfor er det viktig med veiledning. Slik som intervjuperson 3 viser til, sender de ut veiledningsfilmer. Jeg forstod det slik at filmene blir sendt ut til alle familier, uavhengig av om foreldrene har barn som viser utagerende atferd eller andre utfordringer. På den måten kan også familieveiledning bli brukt som et forebyggende tiltak (Carson, 2021).

Som vist til tidligere er utagerende atferd noe alle barn viser av og til gjennom småbarnsalderen. Derfor vil veiledning komme til nytte for alle foreldre, og kan bidra til at foreldre forstår barns følelser på en annen måte. Dette kan bidra til at foreldrene møter barnet med forståelse, enn å for eksempel reagere med sinne. Foreldreveiledning kan på mange måter bidra som en beskyttelsesfaktor for barn som er utsatt for risiko. For noen vil ikke veiledning alene være like tilstrekkelig (Drugli, 2013). Handler det om omsorgssvikt eller ekstremt mangelfull foreldreferdigheter må det meldes til barnevernet. Hensikten med foreldresamarbeidet er å finne felles problemløsninger for barnets beste og felles tiltak som vil være nyttig for barnets utvikling (Nordahl et al., 2005; Vogt, 2016). Sett i barnets mesosystem vil et godt foreldresamarbeid bidra til god relasjon mellom hjem og barnehage. Det vil komme barnet som viser utagerende atferd til nytte. Motsatt vil barn som opplever utfordrende hjemmesituasjoner være mer utsatt for å utvikle utagering på andre områder, som for eksempel i barnehagen (Haugen, 2008; Nordahl et al., 2005). På den måte kan risikofaktorer barnet opplever hjemme, også bli en risikofaktor for barnet i barnehagen, fordi det kan gå utover barnets utvikling og læring.

4.4.2 Eksosystemet og makrosystemet

Intervjupersonene viser til hvordan de samarbeider med barnehagen uten at barna er aktivt deltagende, men at arbeidet allikevel påvirker barnet. Dette er det Bronfenbrenner (1979) kaller eksosystemer. Intervjuperson 1 sier: «Mange i kommunen har deltatt på et fellesprosjekt, som handler om å analysere et problem og undre seg over hvorfor det er sånn, og ikke gå rett på tiltak, men å drøfte sammen hva som opprettholder denne problematikken». Her viser intervjupersonen til at barnehagen og PP-tjenesten deltar i felles prosjekter som kommunen kjører. Dette viser også intervjuperson 2 til i sitt svar: «Sånn som vi jobber her ut fra et fellesprosjekt, jobber vi med pedagogisk analyse». Felles prosjekter og fast

samarbeidstid, som tidligere drøftet, bidrar til at fagpersonene deler kunnskap som vil gi ny kunnskap og felles forståelse av ulike utfordringer. En felles forståelse mellom PP-tjenesten og pedagoger vil komme barnet til nytte. I eksosystemet kan et godt samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehagen bidra til bedre læringsmiljø i barnehagen, slik at det kommer til nytte for barnet (Tveit et al., 2019). Ifølge intervjuperson 1 er det en baktanke med det fellesprosjektet i kommunen: «(...) målet er at flere enheter blir selvstendig i arbeidet, og kan løse problemer som oppstår i barnehagen eller systemnivå tidlig, uten å måtte drøfte med PP-tjenesten». Her poengterer intervjuperson 1 at et mål i samarbeidet på systemnivå skal på sikt gjøre barnehagene mer selvstendige i sitt arbeid. Barnehagene får verktøy og økt kunnskap som kan være nyttige å bruke når barnehagen opplever for eksempel utagerende atferd. På den måten kan barnehageansatte drøfte utfordringene selv, og sette inn og prøve ut tiltak selv før de eventuelt kontakter PP-tjenesten. Gjennom et samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehagen vil det bidra til å være en beskyttelsesfaktor for barnet. Det bidrar også til at barnehagen kan bli en bedre beskyttelsesfaktor ved å få økt kunnskap om ulike temaer. Hvis PP-tjenesten ikke hadde vært tilgjengelig for barnehagen, ville det motsatt vært at både PP-tjenesten og barnehagen blir en risiko for de allerede utsatte barna.

Det er ikke bare de systemene som er nevnt til nå som påvirker barnet. Intervjupersonene kommer også innom hvordan dems rolle også styres av lovverket og politiske føringer. Intervjuperson 1 sier: «vi styres jo etter barnehageloven og opplæringsloven, og stortingsmelding 6». Dette viser også til hvordan PP-tjenesten indirekte påvirker barnet, ved at de har lover å følge som sikrer at barn har krav på hjelp og støtte (Tveit et al., 2019). Intervjuperson 3 sier: «Det står i barnehageloven at om barnet har behov for er et særskilt behov, så har de rett på spesialpedagogisk hjelp og da bør man kontakte PP-tjenesten om man er usikker». Det er her vi er inne i makrosystemet (Bronfenbrenner, 1979), hvor det handler om hvordan politiske vedtak, lover og tradisjoner kan påvirke barnets læringsmiljø og rettigheter på spesialpedagogisk hjelp (Vogt, 2016). Lovverket og ulike mandat skal sikre at barnets krav og rettigheter blir fulgt opp av både barnehagen og PP-tjenesten. Det viser til hvordan barnehagen og PP-tjenesten skal være en beskyttelsesfaktor for barn som er risikoutsatte.

5. OPPSUMMERING

I oppsummeringen skal jeg belyse hovedfunnene i studiet i lys av problemstillingen: *Hvilke erfaringer har PP-rådgivere med utagerende atferd i barnehagen, og hvordan kan de gjennom tidlig innsats redusere dette i samarbeid med barnehagens pedagoger?* I min drøfting fant jeg både funn som var forventet å finne i studiet, men jeg fikk også overraskende funn. Disse funnene skal jeg løfte frem i oppsummeringen for å gi et mulig svar på problemstillingen.

5.1 Hovedfunn

Jeg velger å dele opp hovedfunnene i underkapitler for å strukturere kapittelet. Jeg har valgt å benytte samme underkapitler som i funn og drøfting.

5.1.1 Samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehagen

Det første temaet jeg drøftet var samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehagen. I studiet var det forventet ut ifra lovverket, politiske føringer og teori at PP-tjenesten samarbeider med barnehagene. Det var derfor mer interessant å undersøke hvordan PP-rådgivere opplever samarbeid og hva de tenker et samarbeid bør inneholde. Ut ifra intervjuene opp mot lovverket og politiske føringer kan det konkluderes med at PP-rådgivere tar systemrettet arbeid mot barnehagene på alvor. Svarene viser til at PP-tjenesten bruker tid og ressurser i barnehagene. I funnene fra intervjuene viser intervjupersonene til hvordan de tenker selv at PP-rådgivere bidrar med tidlig innsats på systemnivå. Det kom frem i svarene at de bruker mye tid på å veilede pedagoger. Veiledning kan bli gjennomført på ulike måter. I svarene kommer det frem hvordan de veileder i samarbeidsmøter, fagmøter, telefondrøfting og observasjoner. Det kan også være kursing i ulike programmer og filmer som tar opp ulike temaer. Det veiledes både på anonyme utfordringer og med samtykke fra foreldrene.

I funnene viser det seg at PP-rådgivere møter på noen utfordringer i samarbeidet. Det ene er at de skulle ønske de hadde mer tid til å være ute i hver barnehage. PP-rådgivere er derfor avhengig av at pedagogene tar kontakt med PP-tjenesten når de har behov for veiledning og råd. Det andre er at de kan møte på pedagoger som ikke er like samarbeidsvillige. Det handler om å være tro mot tiltak som blir satt i gang og følge opp planer. Slik systemet er i dag tar det

noe tid før en sakkyndig vurdering foreligger. Derfor er et tverrfaglig samarbeid viktig for tidlig innsats. Det mest overraskende og positive funnet her ble derfor at PP-rådgivere ønsker at pedagoger tar mer kontakt for et tverrfaglig samarbeid.

5.1.2 Utagerende atferd

Utagerende atferd er et sentralt tema i oppgavens problemstilling. Derfor undersøkte jeg intervjupersonenes forståelse av begrepet utagerende atferd hos barnehagebarn. Funnene om forståelsene av begrepet utagerende atferd, og hvilken utagering som kan bli observert i barnehagen var forventet. Jeg har selv bakgrunn som pedagog i barnehagen, og kunne kjenne igjen intervjupersonenes beskrivelser på utagerende atferd. De bakenforliggende årsakene var også funn som var forventet ut ifra teori. Det jeg vil trekke frem her er hvordan barnehagepersonalets ulike perspektiver kan påvirke barns utagerende atferd. Drøftingen viser til hvor viktig det er at barnehagepersonalet snakker om temaet. På den måten kan det bidra til å unngå at utageringen knyttes til et bestemt perspektiv. Det handler om det etiske ansvaret pedagoger har i møte med utfordringene som blir observert. Derfor må det fremmes at barnehagepersonalet møter barn som viser utagerende atferd i lys av et helhetlig systemperspektiv. I funnene kom det frem at det ligger mye følelser bak barns utagering, og at det kan være at barn ikke har lært seg evnen til å regulere disse følelsene enda. Utageringen er ofte et uttrykk for noe annet, og det kan derfor ha alt å si hvordan barnehagepersonalet møter disse følelsene.

5.1.3 Tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd

Tidlig innsats er også et sentralt begrep i studiets problemstilling. Intervjupersonenes forståelse av selve begrepet var som forventet. Derfor var det interessant hvilke funn som kom frem ved å undersøke intervjupersonenes erfaringer av begrepet tidlig innsats på systemnivå. Intervjupersonene fremmer både hvordan PP-tjenesten kan bidra med tidlig innsats, og hvordan barnehagen selv kan tilrettelegge for tidlig innsats. PP-tjenesten kan bidra barnehagen med kompetanseheving og ulike verktøy, og på den måten kan barnehagene selv jobbe med tidlig innsats. I drøftingen kommer det frem at barnehagen kan jobbe forebyggende. Det kan knyttes til å jobbe med kvaliteten i barnehagen. Det kan handle om å endre tankegang, verdier og praksis for å imøtekomme barn som viser utagerende atferd. Om pedagoger opplever at utageringen er mer omfattende kan de kontakte PP-tjenesten som et tiltak for tidlig innsats. PP-tjenesten bidrar her med veiledning på utfordringen barnehagen beskriver.

Funnene fremmet også hvordan tidlig innsats er viktig i et individperspektiv. Her kommer det frem at barnehagen må kartlegge barn for å undersøke den bakenforliggende årsaken til utageringen. Resultatene kan vise til hvilke tiltak barnehagen kan sette i gang selv. Et viktig prinsipp her er at kartleggingen må ikke alene bli vurdert inn i tiltakene som settes i gang. Derfor må kartleggingen av barnet bli sett i sammenheng med omgivelsene og samspillet mellom disse. Og igjen er foreldresamarbeidet viktig. Det handler om at selv om tiltakene settes inn for et enkeltbarn, så skal tiltaket bli sett i sammenheng i et systemperspektiv. På den måten blir tidlig innsats en del av et helhetlig systemperspektiv.

Det viktigste funnet jeg fant under temaet tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd er hvordan pedagoger må bruke seg selv som verktøy. Det handler om hvordan avdelingen tilrettelegger for trygghet og relasjon med barn. Det å mentalisere barns utagerende atferd er et viktig begrep å trekke inn i barnehagens praksis.

5.1.4 Sammenhengen mellom individ og kontekst

For å se sammenhengen i funn og drøftingen, er et viktig funn jeg gjorde å undersøke hvordan intervjupersonene ser sammenhengen mellom barnet som viser utagerende atferd og konteksten. I funnene ser jeg at intervjupersonene vektlegger et helhetlig systemperspektiv i sitt arbeid med tidlig innsats, og når de omtaler hvordan barnehagen bør tilrettelegge. Det handler om at tiltak som er utarbeidet for enkelt barn blir satt inn på systemnivå, i det ordinære pedagogiske tilbudet. Det vektlegges også i observasjoner og kartlegging. Hvor det både blir vektlagt å observere og kartlegge barnet og omgivelsene, og samspillet mellom disse. Dette kan knyttes til Bronfenbrenner (1979).

Funnene viser også til hvordan påvirkningsfaktorer i barnets system kan påvirke et annet system. Derfor er påvirkningsfaktorene fra barnets ulike systemer viktig å fremme, når det kommer til hvordan tidlig innsats kan bidra til å redusere barnets utagerende atferd. Settes det inn tiltak kun på bakgrunn av atferden, så vil ikke tiltaket gi ønsket effekt. I den forbindelse viser det også til hvor viktig foreldresamarbeid er. Uten et godt foreldresamarbeid er det ikke sikkert at verken pedagoger eller PP-tjenesten kan tilrettelegge riktig tiltak for barnets behov. Det viser seg gjennom studiet at god relasjon mellom hjem og barnehage kommer til nytte for barnets sosiale- og emosjonelle utvikling.

5.2 Konklusjon

Som nevnt flere ganger gjennom oppgaven er utagerende atferd et komplekst begrep. Det finnes ingen konkret løsning på å redusere eller fjerne den utagerende atferden blant barnehagebarn. Men oppsummeringen viser at pedagoger har et etisk ansvar for å igangsette et system rundt barnet. Det handler om å observere barnet i samspill med omgivelsene. Her handler det om å gjøre en bred kartlegging av barnet og omgivelsene, hvor også samtaler med foreldrene er viktig. Viser det seg å være en utfordring barnehagen ikke klarer å løse må de kontakte PP-tjenesten. Det kommer frem at PP-tjenesten er avhengig av at barnehagen tar kontakt når de opplever barn som strever. Tiltakene som er nevnt i oppsummeringen viser til hvordan tidlig innsats kan bidra til at pedagoger møter barn som viser utagerende atferd. Om ikke tiltakene begrenser barns utagerende atferd umiddelbart, kan tiltakene bidra med at barn blir fanget opp og får hjelp og støtte som de har krav på. I noen sammenhenger kan prosessen være langvarig før man kan se effekten av tiltakene. Oppsummeringen viser også til hvor nyttig foreldresamarbeid er, og at det kan være foreldrene som trenger veiledning for å forsterke sin foreldrerolle. Studiet viser oppsummert at det viktigste er at pedagoger gjør noe for å fylle tidlig innsats med innhold som kan gi hjelp til barn som viser utagerende atferd. På bakgrunn av dette mener jeg at det ligger i det pedagogiske ansvaret å handle når det oppdages at barn strever i hverdagen. Og at samspillet mellom barnet og omgivelsene blir sett på som en helhet i refleksjon og vurderingen av eventuelle tiltak som igangsettes.

5.3 Forslag til videre forskning

Denne masteroppgaven er i utgangspunkt et bidrag til hvordan tidlig innsats kan redusere utagering hos barnehagebarn. Derfor mener jeg at studiet kan være et bidrag for alle ansatte i barnehagen. På den måten kan studiet brukes til å sette et større fokus på hvordan tidlig innsats kan bidra for å både ivareta barn som viser utagerende atferd, men også hvordan tiltak kan redusere uønsket atferd. Jeg mener også at studiet er relevant for alle ansatte i PP-tjenesten. Studiet retter fokus mot hvor viktig det er med et godt samarbeid mellom PP-tjenesten og barnehagen. Samtidig mener jeg at masteroppgaven kan være like nyttig for andre instanser som i sitt arbeid kan møte på barn og unge som viser utagerende atferd. Arbeidsmetoden som er fremmet i dette studiet vil på mange måter være lik uavhengig av barn og unges alder. På

den måten kan andre fagpersoner forske videre på temaet tidlig innsats og utagerende atferd. Utagerende atferd er et tema som på mange måter ikke er ferdig utforsket, da det fortsatt er høye tall blant barn og unge som viser utagerende atferd. Forslag til videre forskning kan være å trekke inn enda flere fagpersoner i undersøkelsen. Det kunne vært interessant å sett for eksempel svar fra styrere, pedagoger og barne- og ungdomsarbeidere. Samt også fra andre spesialpedagoger. Det hadde også vært interessant å sett hvordan for eksempel barnevernet jobber med temaet og skolen. Det hadde også vært interessant å sett en undersøkelse på hvordan samarbeidet mellom PP-tjenesten og barnehagen er i ulike kommuner.

LITTERATURLISTE

- Barnehageloven. (2005). *Lov om barnehager* (LOV-2005-06-17-64). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>
- Befring, E. & Næss, K.-A. B. (2019). Innledning og sammenfatning. I E. Befring, K.-A. Næss & R. Tangen (Red.). *Spesialpedagogikk* (6. utg., s. 23-50). Cappelen Damm Akademisk.
- Befring, E. & Uthus, M. (2019). Sosialt og emosjonelt sårbare barn og unge – utfordringer og muligheter. I E. Befring, K.-A. Næss & R. Tangen (Red.). *Spesialpedagogikk* (6. utg., s. 500-522). Cappelen Damm Akademisk
- Bateman, A. W. & Fonagy, P. (2012). *Handbook of mentalizing in mental health practice*. American Psychiatric Publ.
- Bowlby, John. (2005). *A secure base. Clinical applications of attachment theory*. Oxon England.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development*. Harvard University Press.
- Bø, I. (2012). *Barnet og de andre. Nettverk som pedagogisk og sosial ressurs* (5. utg.). Universitetsforlaget.
- Bø, I. & Helle, L. (2008). *Pedagogisk ordbok* (3. utg.). Universitetsforlaget.
- Carson, N. (2021). Veiledning i barnehagen – den gode samtalen i spesialpedagogisk arbeid. I B. I. B. Hvidsten (Red.). *Spesialpedagogikk i barnehagen. Barnet i fokus* (2. utg., s. 107-120). Fagbokforlaget.
- Drugli, M. B. (2013). *Atferdsvansker hos barn. Evidensbasert kunnskap og praksis*. Cappelen Damm. Akademisk.

-
- Fandrem, H. & Roland, P. (2013). De utfordrende barna – handlingskompetent tidlig innsats og systemperspektiv. I H. Hildegrunn & O. L. Fuglestad (Red.). *Barn i utfordringer. Systemisktenkning og tidlig innsats i pedagogisk arbeid* (s. 19-29). Fagbokforlaget.
- Fasting, R. B. (2019). Pedagogisk systemarbeid. I M. Bjerklund, B. Groven & I. Åmot (Red.). *PPTs systemrettede arbeid i barnehagen* (s. 45-57). Universitetsforlaget.
- Folkehelseinstituttet. (2020, 23. mars). *Tiltak for barn og unge med atferdsvansker eller som har begått kriminelle handlinger: en oversikt over systematiske oversikter*.
<https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2020/tiltak-for-barn-og-unge-med-atferdsvansker-eller-som-har-begatt-kriminelle-handlinger-rapport-2020.pdf>
- Gadamer, H.-G. (2003). *Forståelses filosofi: utvalgte hermeneutiske skrifter*. Cappelen.
- Groven, B. (2013). *Spesialpedagogen i endringstider*. Universitetsforlaget.
- Gunnestad, A. (2022). Resiliens – tidlig innsats for å bygge motstandskraft og mestringsevne hos barn i risiko. I E. J. Lyngseth & B. Mørland (Red.). *Tidlig innsats i tidlig barndom* (2.utg., s. 63-88). Gyldendal.
- Haugen, R. (2008a). Hva er sosiale og emosjonelle vansker? I R. Haugen (Red.). *Barn og unges læringsmiljø 3 – med vekt på sosiale og emosjonelle vansker* (s. 15-42). Høyskoleforlaget
- Haugen, R. (2008b). Påvirkningsfaktorer: Risikofaktorer versus beskyttelsesfaktorer. I R. Haugen (Red.). *Barn og unges læringsmiljø 3 – med vekt på sosiale og emosjonelle vansker* (s. 43-72). Høyskoleforlaget
- Hausstätter, R. (2019). Tidlig innsats som systematisk strategi i barnehagen. I B. I. B. Hvidsten (Red.). *Spesialpedagogikk i barnehagen. Barnet i fokus* (2. utg., s. 49-60). Fagbokforlaget.

-
- Holland, H. (2013). *Varig atferdsendring hos barn – krever varig atferdsendring hos voksne*. Gyldendal Akademisk.
- Jakobsen, T. G. (2021). *Vitenskapsfilosofi og kritisk realisme – et ikke – antroposentrisk alternativ*. Fagbokforlaget.
- Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget.
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2021). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt Forlag.
- Killén, K. (2012). *Forebyggende arbeid i barnehagen. Samspill og tilknytning*. Kommuneforlaget.
- Kinge, E. (2015). *Utfordrende atferd i barnehagen*. Gyldendal Akademisk.
- Kinge, E. (2016). *Barnesamtaler. Det anerkjennende samværet og samtalens betydning for barn med samspillvansker* (2. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Kleven, T. A. & Hjordemaal, F. R. (2018). *Innføring i forskningsmetode: en hjelp til kritisk tolkning og vurdering* (3. utg.). Fagbokforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Udir.
<https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Kvello, Ø. (2020). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner* (2. utg.). Gyldendal.

Meld. St. 6 (2019 - 2020). *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. Det kongelige kunnskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/3dacd48f7c94401ebefc91549a5d08cd/no/pdfs/stm201920200006000dddpdfs.pdf>

Meld. St. 16. (2006 – 2007). *... og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring*. Det kongelige kunnskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/a48dfbadb0bb492a8fb91de475b44c41/no/pdfs/stm200620070016000dddpdfs.pdf>

Meld. St. 18 (2010 - 2011). *Læring og fellesskap. Tidlig innsats og gode læringsmiljøer for barn, unge og voksne med særlige behov*. Det kongelige kunnskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/baeeee60df7c4637a72fec2a18273d8b/no/pdfs/stm201020110018000dddpdfs.pdf>

Moen, T. (2019). Fra en todelt til en helhetlig fortolkning av PPTs mandat. I M. Bjerklund, B. Groven & I. Åmot (Red.). *PPTs systemrettede arbeid i barnehagen* (s. 34-44). Universitetsforlaget.

Myrann M. K., Nome, V. K. & Piros, A. S. H. (2018). Det sårbare barnet i barnehagen og skolen. I B. Johannessen & T. Skotgeim (Red.). *Barn og unge i midten. Tverrfaglig og tverretatlig arbeid i barn og unges oppvekst* (s. 116-147). Gyldendal Akademisk

Nordahl, T. Sørli, M.-A. Manger, T. & Tveit, A. (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretisk og praktiske tilnærminger*. Fagbokforlaget.

Nærde, A. & Neumer, S-P. (2003). *Psykiske lidelser blant barn 0-12 år*. (Rapport 2003:10). Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.

Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Gyldendal Akademisk.

-
- Powell, P., Cooper, G., Hoffman, K. & Marvin, B. (2015). *Trygghetssirkelen – en tilknytningsbasert intervensjon. Om å fremme tilknytningen i tidlige foreldre-barnforhold*. Gyldendal Akademisk.
- Rygvold, A.L., Garmann, N. G., Torkildsen, J. V. K. & Næss, K.-A. B. (2019). Språkforstyrrelser hos barn. I E. Befring, K.-A. Næss & R. Tangen (Red.). *Spesialpedagogikk* (6. utg., s. 301-337). Cappelen Damm Akademisk.
- Skrårderud, F. & Sommerfeldt, B. (2008). Mentalisering – et nytt teoretisk og terapeutisk begrep. *Den norske legeforening*, 128:1066-9.
<https://tidsskriftet.no/2008/05/kronikk/mentalisering-et-nytt-teoretisk-og-terapeutisk-begrep>
- Sollesnes, T. (2018). *Vellykket arbeid med vanskelig atferd*. Cappelen Damm Akademisk.
- Thagaard (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget.
- Thorsteinson, H. (2021). Individuell utviklingsplan – et hjelpemiddel i hverdagen. I B. I. B. Hvidsten (Red.). *Spesialpedagogikk i barnehagen. Barnet i fokus* (2. utg., s. 61-72). Fagbokforlaget.
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4.utg.). Gyldendal.
- Tveit, A. D., Cameron, D. L. & Kovac, V. B. (2019). Teoretisk og praktisk forståelse av systemrettet arbeid i PPT. I M. Bjerklund, B. Groven & I. Åmot (Red.). *PPTs systemrettede arbeid i barnehagen* (s.58-70). Universitetsforlaget.
- Tveitnes, M. S. & Simonsen, E. (2019). Spesialpedagogisk rådgiving i teori og praksis. I E. Befring, K.-A. Næss & R. Tangen (Red.). *Spesialpedagogikk* (6. utg., s. 251-278). Cappelen Damm Akademisk.
- Utdanningsdirektoratet. (2022, 7. juli). *PP-tjenesten (PPT)*.
<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/spesialpedagogikk/pp-tjenesten/>

Vogt, A. (2016). *Rådgiving i skole og barnehage. Mange muligheter for hjelp til barn og unge*. Cappelen Damm Akademisk.

Åmot, I. (2022). Kartleggingens mangfoldighet og nødvendighet. I E. J. Lyngseth & B. Mørland (Red.). *Tidlig innsats i tidlig barndom* (2.utg., s. 157-171). Gyldendal.

6. VEDLEGG 1 – Meldeskjema NSD

[Meldeskjema](#) / [Tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd i barnehagen](#) / Vurdering

Vurdering

Referansenummer	Type	Dato
545304	Standard	06.03.2022

Prosjekttittel

Tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd i barnehagen

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskolen i Innlandet / Fakultet for lærerutdanning og pedagogikk / Institutt for pedagogikk - Lillehammer

Prosjektansvarlig

Kristina Brodal Syversen

Student

Carina Rosenlund

Prosjektperiode

10.08.2021 - 15.09.2022

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

Personverntjenester har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

Personverntjenester har nå vurdert den planlagte behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at behandlingen er lovlig, hvis den gjennomføres slik den er beskrevet i meldeskjemaet med dialog og vedlegg.

DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG

For studenter er det obligatorisk å dele prosjektet med prosjektansvarlig (veileder). Del ved å trykke på knappen «Del prosjekt» i menylinjen øverst i meldeskjemaet. Prosjektansvarlig bes akseptere invitasjonen innen en uke. Om invitasjonen utløper, må han/hun inviteres på nytt.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til den datoen som er oppgitt i meldeskjemaet.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

Personverntjenester vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen

formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål

dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet

lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), og dataportabilitet (art. 20).

Personverntjenester vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

TAUSHETSPLIKT

Deltagerne i prosjektet har taushetsplikt. Intervjuene må gjennomføres uten at det fremkommer opplysninger som kan identifisere enkeltbarn/foresatte.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Ved bruk av databehandler (spørreskjemaleverandør, skylagring eller videosamtale) må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. Bruk leverandører som din institusjon har avtale med.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilken type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra oss før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Personverntjenester vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

7. VEDLEGG 2 – Informasjonsskriv/ samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet

Tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd i barnehagen

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan barnehagen kan samarbeide med PP-rådgivere for å benytte tidlig innsats i møte med barn som viser utagerende atferd. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

I dette forskningsprosjektet skal jeg skrive en masteroppgave om tidlig innsats i møte med barn som viser utagerende atferd i barnehagen. Barnehagens formål og innhold skal ivareta enkeltbarn og barnegruppens behov, slik at alle barn får en tilpasset utviklingsprosess (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19). I dette forskningsprosjektet skal jeg rette søkelyset mot barn som viser utagerende atferd i barnehagen, hvor det gjøres undersøkelse på hvordan barnehagen kan jobbe systematisk og tilrettelegge et pedagogisk tilbud som sikrer at barn som viser utagerende atferd blir ivaretatt. I prosjektet gjøres det intervju hvor jeg undersøker hvilke erfaringer, opplevelser og forståelser PP-rådgivere som jobber i PPT har omkring dette temaet. Formålet med forskningsprosjektet er å sette søkelyset mot begrepene tidlig innsats og utagerende atferd for å kunne forstå disse begrepene bedre sammen, og hvordan det systematisk kan jobbes med utagerende atferd i barnehagene. Gjennom intervju og teori skal jeg analysere og drøfte hvilke måter PP-rådgivere og pedagoger kan samarbeide for å redusere utagerende atferd i barnehagen.

En foreløpig problemstilling er

«Hvilke erfaringer har PP-rådgivere med utagerende atferd i barnehagen, og hvordan kan de gjennom tidlig innsats redusere dette i samarbeid med pedagoger».

Forskningsspørsmål

- Hvilke forståelser har PP-rådgivere med begrepene tidlig innsats og utagerende atferd?
- Hvilke erfaringer og opplevelser har PP-rådgivere i sitt arbeid med barn som viser utagerende atferd?
- Hvordan kan PP-rådgivere veilede pedagoger for å styrke kunnskapen i møte med barn som viser utagerende atferd?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen i Innlandet, Fakultet for lærerutdanning og pedagogikk / Institutt for pedagogikk - Lillehammer er ansvarlig for prosjektet. Prosjektet har en ekstern veileder, Jan Arvid Haugan.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg kontakter deg om å delta som intervjuperson i mitt forskningsprosjekt fordi jeg vil intervju PP-rådgivere som jobber i PPT. Slik jeg ser det blir dine opplevelser, kunnskaper og erfaringer omkring tidlig innsats og barn som viser utagerende atferd relevant for videre undersøkelser i forskningsprosjekt. I mitt prosjekt får 3-5 PP-rådgivere som jobber i PPT forespørsel om å delta i dette prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du deltar på et individuelt intervju. Det vil ta deg ca. 45 minutter. Intervjuet inneholder spørsmål om «informasjon om intervjuperson» herunder spørsmål om din utdanning, stillingstittel og hvor mange års arbeidserfaring du har med barn og unge. Intervjuet inneholder spørsmål om temaene «tidlig innsats», «utagerende atferd» og disse temaene i praksis. Metoden for intervjuet er kvalitativt forskningsintervju, som for deg vil si at jeg som forsker vil vite din forståelse, erfaringer og opplevelser omkring tematikken. Intervjuet vil ha en delvis strukturert tilnærming hvor temaet er bestemt på forhånd, men for deg som intervjuperson står fritt til å svare på spørsmålene underveis. Jeg tar lydopptak og noterer fra intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

I tillegg til meg, vil min veileder på prosjektet ha tilgang til intervjuet ved at jeg eventuelt tar med deler av intervjuet til veiledning. Intervjuet blir sikret ved at navn og kontaktopplysningene dine blir erstattet med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrig data. Datamaterialet lagres på en ekstern lydopptaker, som jeg transkriberer over til Word. I forskningsprosjektet trekker jeg kun ut sitater fra intervjuet. Som intervjuperson vil du kunne gjenkjenne dine egne sitater fra intervjuet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 15. september 2022. Personopplysninger og lydopptak slettes ved prosjektslutt. Jeg beholder kun anonymisert transkribering av intervjuet.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra fakultet for lærerutdanning og pedagogikk institutt for pedagogikk – Lillehammer har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Fakultet for lærerutdanning og pedagogikk institutt for pedagogikk – Lillehammer ved
prosjektansvarlig, førsteamanuensis, studieprogramansvarlig
Kristina Brodal Syversen,

Veileder, NTNU Trondheim, førsteamanuensis
Jan Arvid Haugan,

Student, master i spesialpedagogikk
Carina Rosenlund,

Vårt personvernombud
Usman Asghar,

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med: Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Kristina Brodal Syversen
(Prosjektansvarlig)

Jan Arvid Haugan
(Veileder)

Carina Rosenlund
(Student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet tidlig innsats for barn som viser utagerende atferd i barnehagen, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at Carina Rosenlund kan gi opplysninger om meg til prosjektet
- at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjenne sitater som er gjengitt i masteroppgaven

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

8. VEDLEGG 3 – Intervjuguide

INTERVJUGUIDE – TIDLIG INNSATS OG UTAGERENDE ATFERD

Informasjon om intervjuperson:

1. Hvilken utdanning har du?
2. Hva jobber du som nå, og hva er din rolle?
3. Hvor lenge har du jobbet med barn/ungdom?
4. Hvor lenge har du jobbet på din nåværende arbeidsplass?

Tidlig innsats:

1. Tidlig innsats er kanskje et begrep du har kjennskap til som PP-rådgiver, hva er din forståelse av begrepet tidlig innsats?
2. Hvordan tilrettelegger du for tidlig innsats i ditt arbeid?
3. Hvorfor mener du det er hensiktsmessig/ ikke hensiktsmessig å vektlegge tidlig innsats i ditt arbeid?

Utagerende atferd:

1. Hva er din forståelse av utagerende atferd hos barn i 3-5 årsalderen?
2. Hvordan kan ulike rammefaktorer fremme eller hemme utagerende atferd?
3. Hvilke utfordringer møter du på når det kommer til utagerende atferd hos barnehagebarn i 3-5 årsalderen?
4. Hvilke tidligere erfaringer har du i møte med utagerende atferd blant barnehagebarn i alderen 3-5 år?

Tidlig innsats i praksis:

1. Hva mener du er viktig i tidlig innsats for at barnehagen kan arbeide for å redusere utagerende atferd?
2. Hvordan kan tiltak og metoder bli brukt i praksis for å redusere utviklingen av utagerende atferd?
3. Hvorfor er disse tiltakene, metodene og/eller programmene hensiktsmessig/ ikke hensiktsmessig for å redusere utagerende atferd?

Samarbeid med pedagoger:

1. Hva er dine erfaringer når det kommer til samarbeid med pedagoger omkring barn som viser utagerende atferd?
2. Hvordan veileder du pedagoger som møter barn som viser utagerende atferd?
3. Hvorfor mener du pedagoger/barnehagen bør kontakte PPT?

Avslutning:

1. Noe annet du vil tilføye knyttet til temaet tidlig innsats i møte med barn som viser utagerende atferd?
2. Andre tanker du sitter igjen med du vil dele?